

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor (kombinace) Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Environmentální výchova na 1. stupni ZŠ
Návrh integrovaného tématického celku zaměřeného na
vztah ke krajině

Environmental Education on primary school
Project of integrated thematic instruction focused on
the shaping attitudes to countryside

Diplomová práce: 2008–FP–KPV– 0012

Autor:

Petra DRAHOŇOVSKÁ

Podpis:

Adresa:

Dolní Kalná 143

543 74, Dolní Kalná

Vedoucí práce: PhDr. Jan Činčera, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
128	20	30	18	46	16

V Liberci dne: 17. 4. 2009

Environmentální výchova na prvním stupni ZŠ

Návrh integrovaného tématického celku zaměřeného na vztah ke krajině

Resumé

Diplomová práce se zabývá návrhem a realizací tříměsíčního environmentálního programu zaměřeného na vztah ke krajině. Cílovou skupinou jsou děti mladšího školního věku, členové skautského oddílu. V teoretické části jsou popsána východiska, jež ovlivnila tvorbu programu. Praktická část se věnuje ucelenému popisu jednotlivých aktivit, realizaci a zpětné vazbě. Pro konkrétní představu je práce prokládána fotografiemi, které zároveň slouží jako grafická dokumentace. Závěrečná část pojednává o evaluaci vytyčených cílů, které se shodují s novým skautským výchovným programem v oblasti Příroda kolem nás. Tyto cíle byly během programu naplněny.

Práce je podrobně zpracována, aby byl obsah srozumitelný a využitelný pro ostatní pedagogy a vychovatele a mohl posloužit jako vzor pro tvorbu dalších programů s podobnou tematikou.

Klíčová slova: environmentální výchova

program

vztah ke krajině

metodika

skauting

Environmental Education on primary school
Project of integrated thematic instruction focused on the shaping attitudes
to countryside

Summary

The thesis deals with a project and realization of trimensual environmental programme, focused on shaping attitudes to countryside. The target group are the children of younger pupilage, scout members. The theoretical part describes a methodology, that influenced the formation of the programme. The practical part dedicates the compacted description of separate activities, realization and feedback. For concrete imagination, the thesis is interleaved with photographs, which are equally instrumental towards a graphical documentation. The final part deals with an evaluation of target settings, which are consistent with the new scout educational programme *The nature around us*. These goals were completed during the programme.

The thesis is elaborated in details, so the content would be understandable and exploitable for other pedagogues and educators and could serve as a model for producing another programmes on the similar topic.

Keywords: environmental education

Programme

Place-based education

Methodology

scouting

Die Umweltpedagogik in der Grundschule

Der Vorschlag der integrierten thematischen Ganzheit, die gerichtet auf Landschaftsbeziehung ist

Annotation

Diese Diplomarbeit beschäftigt sich mit dem Vorschlag und der Realisation des dreimonatigen ökologischen Programms, das auf die Landschaft-Beziehung gerichtet ist. Die Zielgruppe ist jüngere Schulkinder, die Skautingmitglieder. Im theoretischen Teil sind Ausgangspunkten beschreiben, die Programmbildung bewirkt haben. Der praktische Teil widmet sich der Komplexbeschreibung der einzelnen Aktivitäten, der Realisation und Rückkoppelung. Für konkrete Vorstellung ist die Arbeit mit den Fotografien vermischt, die wie Grafikdokumentation dient. Der letzte Teil behandelt die Evaluation der Zielpunkten, die der neue Skauterziehungsprogramm im Gebiet die Nature um uns korrespondieren. Diese Zielstellungen werden während des Programmes erfüllend.

Die Arbeit ist im Detail verarbeitet, damit der Inhalt verständlich war und ausnutzbar für andere Pädagoge und Erzieher und könnte wie das Musterstück für Bildung nächster Programme mit ähnlicher Thematik dienen.

Schlüsselwörter: Umweltpedagogik

Programm

Landschaft-Beziehung

Methodik

Skauting

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 20. 4. 2009

Petra Drahoňovská

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce, panu PhDr. Činčerovi za pomoc, nápady a podnětné připomínky ve fázi přípravy programu a po celou dobu vypracování diplomové práce.

Dále děkuji mému příteli a blízkým kamarádům-vedoucím skautského oddílu Kalenka za ochotnou pomoc při realizaci a dokumentaci programu, za jejich stoprocentní podporu a všudypřítomný elán, s jakým k celé akci přistupovali. Dále bych chtěla poděkovat mým rodičům a skautským vedoucím, kteří odmalička podporovali můj kladný vztah k přírodě, učili mě respektu a úctě k Životu.

V neposlední řadě patří dík kalenským a hostinským dětem, které se programu zúčastnily, za jejich vstřícnost a nadšení.

*Pro ty, kteří mají oči, aby viděli, a uši, aby slyšeli, je les zároveň laboratoří,
klubem i chrámem.*

Robert Baden Powell

OBSAH:

1 ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
2 METODICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE.	12
2.1 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA	12
2.1.1 Definice a cíle	12
2.1.2 Vybrané přístupy environmentální výchovy	14
Place-based education	15
Výchova o Zemi	16
Globální výchova	18
Systémový model	20
2.2 SKAUTING	21
2.2.1 Historie a cíle skautingu	21
2.2.2 Aktuální trendy ve skautingu	24
2.2.3 Pojetí environmentální výchovy ve skautingu	26
2.3. PROŽITKOVÁ PEDAGOGIKA	31
2.3.1. Vymezení a pojetí	31
2.3.2. Project Adventure	34
2.4 GEOCACHING	37
PRAKTICKÁ ČÁST.....	39
3 POPIS PROGRAMU	40
3.1 CÍLE PROGRAMU	40
3.1.1 Kurikulární cíle	40
3.1.2 Skupinové cíle	41
3.2 PROSTŘEDKY A METODY	41
4. KONKRÉTNÍ NÁVRH PROGRAMU A JEHO REALIZACE.....	44
4.1 ÚČASTNÍCI PROJEKTU A JEJICH KRÁTKÁ CHARAKTERISTIKA	44
4.2 SYMBOLICKÝ RÁMEC	45
4.3 HARMONOGRAM	46
4.3.1 Cesta za královnou 3.10.2008	46
4.3.2 Pout' k pramenům 10.-12. 10. 2009	52
4.3.3 Boj o Helmův žleb 17.10.2009	79
4.3.4 Orientační běh 31. 10. 2009	82
4.3.5 Pout' do minulosti 14.-15. 11. 2009	83
5 VYHODNOCENÍ PROGRAMU.....	103
5.1. ÚČAST DĚTÍ.....	103
5.2 EVALUACE VYTYČENÝCH CÍLŮ	103
5.2.1 Evaluace kurikulárních cílů	104
5.2.2 Evaluace skupinových cílů	121
6 ZÁVĚR	124
7 SEZNAM LITERATURY.....	125
8 SEZNAM PŘÍLOH	128

1 Úvod

Člověk a příroda. Na počátku třetího tisíciletí pokračují zásadní změny ve vývoji tohoto křehkého vztahu. Lidská společnost přijímá odpovědnost za osud naší modré planety a snaží se vést k odpovědnosti i naše nejmenší-děti. S prvním zářím roku 2007 přichází do prvních tříd základních škol v České republice nový rámcově vzdělávací program, jehož součástí je i environmentální výchova jako průřezové téma. Ve výuce se opouští infuzní přístup (krátké, nepropojené jednotky) a přichází do popředí integrované projekty a programy. Objevuje se nový trend kladoucí důraz na výchovu vycházející z konkrétního místa, tzv. Place-based education. Hlavním posláním této koncepce je uvědomění si krásy přírody kolem nás, jak je pro nás cenná svou jedinečností, historií, zajímavými místy, faunou a florou.

Ve své diplomové práci se budu zabývat vytvářením a realizací integrovaného tématického celku zaměřeného na vztah ke krajině. Jelikož již několik let pracuji ve skautském oddíle na pozici vůdce, bude program určen mladším členům Junáka, světluškám a vlčatům v koedukovaném oddíle Kalenka, a bude vycházet z nově vyvinuté skautské metodiky.

Za cíl si program klade splnění prvních dvou okruhů skautské stezky v oblasti Příroda kolem nás, jež se týká kladného vztahu k přírodě, dovedností spojených s pobytem v ní, nabytí znalostí pro bezpečný pobyt mimo lidskou civilizaci, vnímání a prožívání krásy, umění pozorovat přírodu a život v ní a zájmu o příběhy přírody a krajiny.

Při tvorbě programu jsem kromě metodiky Junáka-svazu skautů a skautek ČR vycházela z různých proudů environmentální výchovy a teoretických základů prožitkové pedagogiky.

Praktická část se zaměřuje na popis a realizaci programu Rytíři země a vyhodnocení jednotlivých vytyčených cílů. Má snaha směřovala i k tomu, aby popis aktivit mohl dále sloužit ostatním pedagogům a vedoucím. Pro konkrétní představu jsou k jednotlivým aktivitám přiloženy fotografie, které vznikly během programu.

Teoretická část

2 Metodická východiska práce.

2.1 Environmentální výchova

2.1.1 Definice a cíle

Environmentální (resp. ekologická) výchova, obsahuje veškeré výchovné, vzdělávací a osvětové úsilí, jehož cílem je především zvyšovat spoluodpovědnost lidí za současný i příští stav přírody i společnosti, za místo, ve kterém žijí a které je jim domovem, dbát na smysluplné využívání místních zdrojů, rozvíjet citlivost, vstřícnost a tvořivost lidí při řešení problémů péče o přírodu i problémů lidské společnosti. Environmentální výchovou usilujeme o utváření ekologicky příznivých hodnotových orientací, které kladou důraz na dobrovolnou střídmost, na nekonzumní, duchovní kvality lidského života.¹

Samotný pojem environmentální výchova se poprvé objevil na konferenci Mezinárodní unie ochránců přírody v roce 1947.² O třicet let později v Tbilisi zformulovala První mezivládní konference o environmentální výchově následující definici: *„Cílem environmentální výchovy je 1. posílit naše vědomí a porozumění ekonomické, sociální a ekologické provázanosti v městských i venkovských oblastech; 2. poskytnout každému příležitost dosáhnout znalostí, hodnot, názorů, odpovědnosti a dovedností k ochraně a zlepšování životního prostředí; 3. tvořit nové vzorce chování jednotlivců, skupin i společnosti jako celku vstřícné k životnímu prostředí.“*³

V dalším vymezování se environmentální výchova začala chápat jako výchova spojující tři základní oblasti:

- Ø **Výchova o životním prostředí** - zahrnuje především faktografickou a empirickou dimenzi.
- Ø **Výchova v životním prostředí** - vede k uvědomění si estetické hodnoty přírody

---

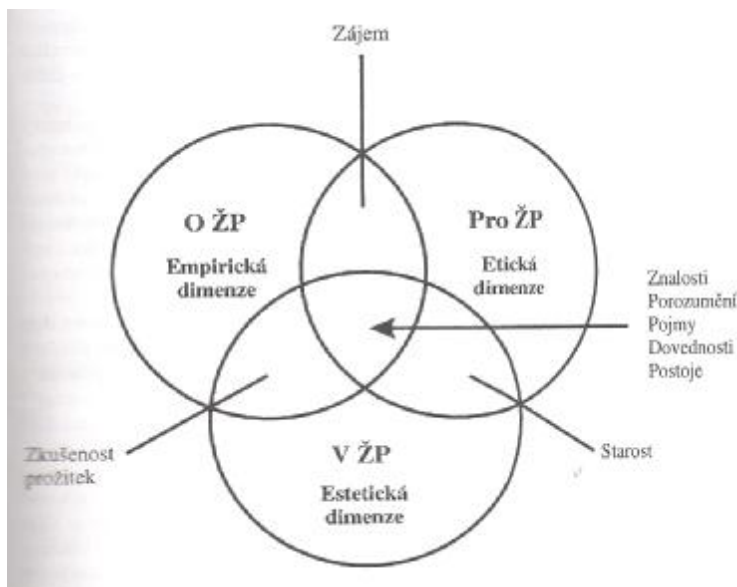
¹ Lipka-školské zařízení pro environmentální vzdělávání. www.lipka.cz [online]. 2008 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <www.lipka.cz>.

² ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. 1. vyd. Brno : Paido, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8.

³ Viz 2.

Ø **Výchova pro životní prostředí** - zahrnuje etickou dimenzi a výchovu k environmentálně ohleduplnému jednání.

Joy Palmerová vzájemné vztahy mezi složkami a dimenzemi popisuje následujícím způsobem, viz obr.1:

Obrázek 1: Vztah mezi složkami environmentální výchovy podle J. Palmerové. Zdroj: ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. 1. vyd. Brno : Paido, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8

Pohled na environmentální výchovu prošel v České republice několika proměnami. Od původní „výchovy k péči o životní prostředí“ uplatňované v osmdesátých letech 20. století se přešlo k „ekologické výchově, kterou v devadesátých letech vystřídala „environmentální výchova, vzdělání a osvěta“, tzv. EVVO.

Environmentální vzdělání, výchova a osvěta vychází z anglického termínu environmental education, kde environment znamená životní prostředí a education se chápe široce jako vzdělávání, výchova či osvěta všech typů cílových skupin, od nejmenších dětí po dospělé. Vzděláním se rozumí zejména ovlivňování racionální stránky osobnosti. Výchovou působení na city a vůli. Osvětou se označují speciální způsoby předávání informací zejména dospělé populaci.⁴

⁴ Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2008 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/environmentalni-vychova>>.

EVVO klade důraz především na poznávání životního (přírodního i umělého) prostředí, na uvědomování si nezbytnosti zachování podmínek života, na poznávání vztahu člověka a životního prostředí. Opírá se o závěry Tbiliské konference a rozvíjí následující kompetence:

- Ø Kooperativní a komunikační dovednosti jako nástroj pro řešení problémů životního prostředí
- Ø Hledání různých variant řešení problémů
- Ø Schopnost kriticky posuzovat a vyhodnocovat informace
- Ø Osvojit si praktické dovednosti pro pobyt v přírodě
- Ø Uplatňovat principy udržitelného života v občanském a pracovním jednání
- Ø Znat ze vlastní zkušenosti přírodní a kulturní hodnoty ve svém okolí
- Ø Uvažovat v souvislostech, vnímat závislost rozvoje lidské společnosti na přírodě, porozumět provázanosti světa, problémům životního prostředí z globálního i lokálního hlediska.
- Ø Orientovat se ve vývoji vztahu člověka a přírody a poučit se z problémů životního prostředí od minulosti až po současnost."
- Ø Odpovědně jednat vůči přírodě a prostředí v každodenním životě a aktivně přírodu chránit.
- Ø Projevovat pokoru, úctu k životu ve všech jeho formách a k hodnotám, které neumí člověk vytvořit, oceňovat svébytnou hodnotu a krásu přírody a krajiny, vnímat a být schopen hodnotit různé postoje k postavení člověka v přírodě.

2.1.2 Vybrané přístupy environmentální výchovy

Z důvodu toho, že si tato diplomová práce klade za cíl navrhnout a zrealizovat program, který je zaměřen na budování kladného vztahu k přírodě a ke krajině, kde účastníci programu žijí, vychází jednotlivé aktivity a metody programu z následujících přístupů environmentální výchovy, jež se poutu člověka a krajiny více věnují: Place-based education, Výchova o Zemi, Globální výchova a Systémový model. Na konci každého environmentálního přístupu jsou uvedeny

konkrétní příklady, které vycházejí z uvedené koncepce a které byly v programu Rytíři země použity.

Place-based education

Place-based education, někdy též lokálně orientovaná výchova, je výchovně vzdělávací koncepce vytvořená roku 1990 The Orion Society, neziskovou organizací v Massachusetts, a profesorem Davidem Sobelem, působícím na Univerzitě Antioch. Koncepce prosazuje vzdělání, které má kořeny v rodném kraji. Opírá se o unikátní historii, životní prostředí, kulturu, hospodářství, literaturu a umění místa, které je žákům blízké: rodná vesnice, škola, čtvrť města a blízké okolí, tím se odlišuje od ostatních environmentálních přístupů.⁵

Podle lokálně orientované výchovy základní školy studentům velmi často odpírají to, co place based education nazývá (volně přeloženo) „vztah k místu (sense of place), jelikož se výuka příliš rychle a intenzivně zaměřuje na problémy národní či globální. Tím není řečeno, že mezinárodní a domácí záležitosti jsou okrajovými tématy, ale studenti by měli na začátku cesty environmentální výchovy mít pevné základy v historii, kultuře a ekologii svého okolního prostředí před tím, než se seznámí s širšími souvislostmi. Koncepce je převážně prakticky zaměřená a aktivity vždy mají spojitost s reálným světem.

Hlavní principy place-based education⁶:

- Ø Učení probíhá na školních pozemcích, v místní komunitě a v přírodě.
- Ø Učení se zaměřuje na místní témata a systémy.
- Ø Učení je individuální pro každého studenta.
- Ø Učební proces se snaží přispívat do života společnosti a environmentálních systémů.
- Ø Učení je podporováno silným a rozmanitým partnerstvím mezi místními organizacemi a vládou.
- Ø Učení je vzájemné.
- Ø Učení je přizpůsobeno posluchačům.

---

⁵ SOBEL, David. *Place-Based Education : Connecting Classrooms & Communities* . 2nd edition. Great Barrington : The Orion Society, 2005. 115 s. ISBN 0-913098-55-8.

⁶ Center for Place-based Learning and Community Engagement. *Www.promiseofplace.org* [online]. 2007 [cit. 2009-02-05]. Dostupný z WWW: <http://www.promiseofplace.org/how_pbe_works/>.

- Ø Učení podporuje rozvoj kladného vztahu k rodnému místu.
- Ø Učení vycházející z místního okolí slouží jako základ pro porozumění a účast při regionálních a globálních problémech.
- Ø Program place-based education je uspořádaný tak, aby napomáhal i dalším veřejným cílům.

Příklady aktivit zrealizované v programu Rytíři země vycházející z place-based education:

- Ø **Pout' k pramenům**-putování proti proudu potůčku
- Ø **Pohádky našeho kraje**-seznámení s tradičními pohádkami Podkrkonoší
- Ø **Almanach příběhů Kalenského údolí**-sbírání příběhů krajiny, v níž děti žijí
- Ø **Pout' do minulosti**-seznámení s historií kraje

Výchova o Zemi

Výchova o Zemi (Earth Education) vznikla v šedesátých letech minulého století ve Spojených státech jako reakce na některé nedostatky a problémy stávající environmentální výchovy, kterými jsou zejména nedostatečně definované cíle, zaměření na ekologické problémy a katastrofy, absence strukturovaných výukových programů a nedostatečný zájem o změnu životního stylu vzdělávaných osob. Duchovním otcem této alternativy environmentální výchovy je Steve van Matre, který spolu se svými kolegy navrhl ucelenou metodiku Výchovy o Zemi a vytvořil výukové programy pro různé věkové kategorie⁷.

Výukové programy Výchovy o Zemi se zaměřují na tři složky osobnosti žáka-na jeho hlavu, srdce a ruce, tedy na:

- Ø **Porozumění**-Cílem je pochopení hlavních ekologických systémů a společenství planety jako jsou toky energie, koloběh látek, vzájemná provázanost a stálá změna forem.
- Ø **Cítění**-Znamená vštípit lidem hluboké a trvalé emociální spojení se Zemí a jejím životem, přitom Van Matre rozlišuje čtyři základní pocity: radost

⁷ HORNOVÁ, Karolína. Evaluace výukového programu environmentální výchovy. *Envigogika* [online]. 2006 [cit. 2009-02-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/texty/20073/139-evaluace-vyukoveho-programu-environmentalni-vychovy>>. ISSN 1802-3061.

z kontaktu s prvky života, příbuzenství se všemi živými formami, úcta k přírodním společenstvím a láska k Zemi.

- Ø **Zavádění**-Pomáhá lidem změnit způsob, jakým žijí na Zemi, tím že vysvětluje, jak funguje život na Zemi, navazuje kontakt člověka s přírodou, analyzuje dopady jednání člověka na životní prostředí a snaží se o zapojení člověka do environmentálního plánování a jednání.

Jako účinné prostředky používá Výchova o Zemi aktivity, které jsou koncipované jako edukační dobrodružství, plné jakési tajemné kouzelné atmosféry, která žáky do učení vtáhne. Také uplatňuje učební model I-A-A, který zahrnuje získání poznatků (Informování), jejich osvojení prostřednictvím nějaké aktivity (Asimilaci - zpracování informace) a využití (Aplikaci). Dalším z požadavků na „opravdové“ výukové programy Výchovy o Zemi je důraz na pobyt žáků v přírodě, vnímání pomocí všech smyslů a vytváření pozitivních zkušeností z kontaktu s přírodou, při těchto aktivitách hraje významnou roli samota.

Další z typických metod Earth education je práce s trojicí háček (hooker), organizér (organizer) a vnořovač (immerser). Háček funguje jako motivace, používá se jako vstupní aktivita, která má vtáhnout studenty do děje programu podle zásady „táhni, ale netlač“ Může mít podobu ceremonie, tajného dopisu, u projektu Rytíři země byla háčkem výprava za královnou, které děti slíbily svou pomoc. Organizér pomáhá dětem se zorientovat a zapamatovat si o co v programu nejvíc jde. Vnořovač je aktivita, která pomáhá účastníkům překonat běžné bariéry mezi nimi a přírodou. U Rytířů země se děti s přírodou seznamovaly pomocí ostření smyslů a aktivitou Očima němého tvora.

Aktivity vycházející z Výchovy o Zemi zrealizované v programu Rytíři země:

- Ø **Magické místo**- Program spočívá v tom, že každé dítě si v okolí najde krásné místo, kde je samo a není nikým rušeno. Na toto místo se pak bude moci několikrát vrátit. Podle vyspělosti zde může plnit jednodušší úkoly, zejména související s pozorováním či reflexí. Tu pak děti mohou zaznamenat do svých portfolií.⁸

---

⁸ ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. 1. vyd. Brno : Paido, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8.

Ø **Toulky po zemi-** V České republice známé jako smyslové vnímání přírody. Cílem toulek je především pomoci dětem ostřit smysly a vnímat krásu přírody. Aktivita jsou vždy součástí většího promyšleného celku (celý program Výchovy o Zemi nebo delší procházka se sestavou aktivit).

Globální výchova

Systém globální výchovy (global education) vznikl v osmdesátých letech dvacátého století v Anglii, USA a Kanadě. Významnou roli v jeho vývoji sehrálo zejména Centrum pro globální výchovu při univerzitě v Yorku a jeho hlavní představitelé – profesor David Selby a profesor Graham Pike. Tento environmentální směr propojuje reflexi globálních problémů Země (planetární vědomí), pedocentrismus (důraz na centrální postavení dítěte ve vzdělávacím procesu) a systémovou teorii (důraz na vztahy mezi prvky)⁹.

Globální výchova si vytyčuje pět základních cílů¹⁰:

- 1) **Uvědomění si systému**-Studenti by měli získat schopnost myslet systémově: vše souvisí se vším, porozumět systémové podstatě světa: prostorové (od jednotlivce až po planetu), časové (pochopit vztah minulosti přítomnosti a budoucnosti) a úrovni problémů. V neposlední řadě získat holistické pojetí vlastních schopností a možností.
- 2) **Uvědomění si pohledu**-Studenti by měli poznat, že není jen jeden pohled na svět a měli by rozvíjet schopnost přijímat i jiné pohledy.
- 3) **Pochopení vlastního vztahu k planetě**-Studenti by si měli uvědomit a pochopit globální podmínky, rozvoj a trendy v současném světě. Pochopit pojmy spravedlnost, lidská práva a odpovědnost a být schopni aplikovat je v globálním kontextu, naučit se orientovat na budoucnost ve svém vztahu k planetě.
- 4) **Vědomí zapojení a připravenosti**-Studenti by si měli uvědomit, že rozhodnutí, která přijmou a činy, které vykonají jako jednotlivci nebo

---

⁹ ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. 1. vyd. Brno : Paido, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8.

¹⁰ PIKE, Graham, SELBY, David. *Globální výchova*. 1. vyd. Praha : Grada, 1994. 328 s. ISBN 80-85623-986.

členové skupiny, budou mít vliv na globální přítomnost i budoucnost. Měli by si osvojit schopnosti potřebné k politickému a sociálnímu jednání vedoucímu k efektivní účasti na demokratickém rozhodovacím procesu na všech úrovních.

- 5) **Vědomí procesu**-Studenti by měli pochopit, že učení a osobní rozvoj je nepřetržitá cesta bez určitého konečného bodu a že nové pohledy jsou sice oživením, jsou však i riskantní.

Pro globální výchovu je středem pozornosti dítě-žák-student, tj. člověk, a to jako součást světa. Osobnost člověka v procesu výchovy vidí jako vnitřně přirozeně tvořivou, s jedinečnými fyzickými, duševními, intelektuálními a emočními schopnostmi a potřebami, disponující nelimitovanou kapacitou učení.¹¹ Proto tato koncepce rozvíjí tři oblasti osobnosti jedince či skupiny: **znalosti** (o sobě, o teorii systémů, o rozvoji, životním prostředí, míru a konfliktech, právech a odpovědnosti a o alternativních vizích), **dovednosti a schopnosti** (práce s informacemi, růst osobnosti, mezilidské vztahy, zpětná vazba a tvořivost) a **postoje** (pozitivní sebepojetí, oceňování druhých, respekt k právu, vztah k nejednoznačnosti, schopnost tvořit a postoj ke světu).

K dosažení cílů využívá globální výchova různé diskusní techniky, simulační hry, hry s rolemi, kritické čtení textu a další. Pracuje se sociální dynamikou skupiny a užívá tzv. Kolbova cyklu učení prožitkem, takže aktivity probíhají ve sledu stimulující prostředí-zkoumání problému-obecné závěry-akce¹².

Hry a aktivity vycházející z globální výchovy použité v programu Rytíři země:

Ø **Bouře**¹³-kooperativní hra využita jako zahajovací rituál, více v praktické části.

Ø **O.K., K.O.**¹⁴-Jednoduchá aktivita použitá k získání zpětné vazby.

¹¹ HORKÁ, Hana. *Výchova pro 21. století : Koncepce globální výchovy v podmínkách české školy*. 1. vyd. Brno : Paido, 1998. 127 s. ISBN 80-83931-85-0.

¹² ŠVESTKOVÁ, Renata. Studijní text k předmětu globální výchova. *Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích* [online]. 2006 [cit. 2009-02-09]. Dostupný z WWW: <www.zsf.jcu.cz/studium/studijni-programy-obory-kurzy/podpurne-studijni-texty/rpb/kss/globalni_vychova.pdf>.

¹³ PIKE, Graham, SELBY, David. *Globální výchova*. 1. vyd. Praha : Grada, 1994. 328 s. ISBN 80-85623-98-6.

¹⁴ Viz poznámka 11.

Systémový model

Systémový model je metodika využívající prvky z jiných environmentálních směrů. Opírá se zejména o globální výchovu a Výchovu o Zemi, z obecných pedagogických teorií pak o konstruktivismus a prožitkovou pedagogiku. Jeho průkopníky jsou Technická univerzita v Liberci pod vedením Jana Činčery a Junák-svaz skautů a skautek ČR.

Základní východiska jsou následující¹⁵:

- Ø **Systémový charakter**-Pro program platí, že celek je více než souhrn jeho částí. Aktivita nemá význam jen sama o sobě, ale její smysl je spoluutvářen kontextem a dalšími aktivitami.
- Ø **Třístupňová stavba**-Metodika vychází ze třístupňové stavby: Nejprve je definován myšlenkový základ (teze), ten je dále rozpracován do dílčích témat a ta jsou následně promítnuta do konkrétních aktivit.
- Ø **Dlouhodobost projektu**-Model počítá s tím, že projekty dlouhodobé jsou efektivnější než krátkodobé.
- Ø **Učení jako dialog**-Místo transmisivních didaktických prostředků, založených na předávání dat, je výuka chápána jako formulace výzev k přehodnocení horizontu (postojů a hodnot jednotlivých účastníků).
- Ø **Konstruktivismus**-Model využívá třífázového učení, kde studenti nejprve vyjadřují své vstupní porozumění, dále jsou konfrontováni s novými pohledy a nakonec vyzváni k vyjádření nového stanoviska.
- Ø **Práce s hrou**-Hra je zde chápána jako základní komunikační prostředek pro formulování témat a tézí projektu.
- Ø **Formování skupiny**-Skupinové cíle hrají v projektu důležitou roli. K jejich naplnění Model využívá Dohody o vzájemném respektování, graduující aktivity na týmovou spolupráci a společný emocionální prožitek.

Hlavní princip tvorby programů lze připodobnit k papyrovému svítku, který má dvě vrstvy. Spodní vrstva odpovídá skupinovým cílům, horní vrstva obsahuje poselství, tedy jeden z kurikulárních cílů akce.

---

¹⁵ ČINČERA, Jan. *Práce s hrou : Pro profesionály*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2007. 116 s. ISBN 978-80-247-1974-0.

Techniky Systémového modelu využité v programu Rytíři Země:

- Ø **Dvojitý svitek**-Projekt sledoval jak cíle kurikulární, tak skupinové.
- Ø **Element hry**-Hra byla hlavním a spojujícím prvkem celého projektu.
- Ø **Formování skupiny**-Děti přecházely z fáze normující do fáze výkonnostní, bylo využito Dohody o vzájemném respektování, aktivit na spolupráci a společných emočních prožitků.

2.2 Skauting

2.2.1 Historie a cíle skautingu

Co je skauting

Junák-svaz skautů a skautek ČR je největší výchovnou organizací v České republice¹⁶. Jedná se o dobrovolné, nezávislé a nepolitické občanské sdružení ve smyslu zákona č. 83/1990 Sb. sdružující své členy a členky bez rozdílu národnosti, náboženského vyznání, politického přesvědčení, rasy nebo jiných rozdílů. Zároveň je Junák členem mezinárodních skautských organizací WAGGGS (World Association of Girls Guides and Girls Scouts-Světová asociace skautek) a WOSM (World Organization of the Scout Movement-Světová organizace skautského hnutí)¹⁷. Skautské oddíly působí ve více než tisíci městech a vesnicích po celé naší zemi. Sdružují jak chlapce i děvčata od šesti let ve třech věkových kategoriích. O program oddílů se stará několik tisíc dobrovolných vedoucích a činovníků.

Historie

Historie světového skautského hnutí se začíná psát roku 1907, kdy Robert Baden Powell uskuteční první chlapecký skautský tábor na ostrově Brownsea. Do základů skautingu vkládá tyto principy¹⁸:

- Ø **Smysl pro řád**, hlavně v životě, výchově, společnosti a v přírodě.

---

¹⁶ Junák-svaz skautů a skautek ČR. *Www.skaut.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/cesky/>>.

¹⁷ Stanovy Junáka-svazu skautů a skautek ČR. *Www.skaut.cz* [online]. 2001 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>>.

¹⁸ Duchovní odbor Junáka pod vedením Jiřího Zajíce. *Myšlenkové základy skautingu*. 2. upr. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2001. 86 s. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>>. ISBN 80-86109-73-9.

Ø **Nutnost služby** bližním, obci, vlasti, lidstvu.

Ø **Komplexní výchovu:** tělesnou, duševní, sociální, mravní i duchovní. Baden Powellovy zkušenosti z Afriky i dalšího působení ho přivedly k významnému přesvědčení, že teprve tato komplexnost výchovy, která využívá přirozených předpokladů dětí (touhy si hrát, vytvářet malé skupiny) a podstatně spočívá na sebevýchově uprostřed vrstevníků, může vést ke skutečně trvalým výchovným důsledkům.

Tyto principy Powell promítá do důležité role: osobní cti (typický rytíř, později britský gentleman), náboženské tolerance, spolehlivého občanství=zodpovědnost za věci veřejné a mezinárodní bratrství. Úspěch skautské myšlenky potvrzuje rychlé pronikání skautingu po Evropě i v zámoří. Roku 1911 vzniká také skauting v Čechách. O rok později získává svůj tradiční název – Junák. Za zakladatele českého Junáka je považován středoškolský profesor a sokolský činovník Antonín Benjamín Svojsík. Zpočátku se snaží zavádět nové moderní metody z Británie a Skandinávie ve prospěch českého Sokola. Svojsíkovy snahy nakonec nejsou přijaty a to ho vede k pokusu založit vlastní spolek. Na podporu této snahy píše společně s řadou odborníků knihu *Základy Junáctví*. Kromě anglického směru využívá český skauting myšlenky woodcraftu (Lesní moudrosti), propagované Ernestem Thompsonem Setonem. Pro Setonovo pojetí je charakteristické¹⁹:

Ø **Duchovní základ**, naopak od Powella Seton tvrdí, že k víře není třeba kostelů a církví.

Ø **Krása ve všech projevech přírody a lidských projevech**

Ø **Soulad života s přírodou**

Ø **Tvořivost s bohatým využíváním symbolů, tajemna a umění.** Právě tento rys významně oslovil hned na počátku československý skauting; příroda není jen zdroj surovin pro naši potřebu, ale také náš partner a prostor, kde se můžeme velmi dobře setkávat s Bohem.

Ø **Soudružnost rodiny.**

---

¹⁹ Duchovní odbor Junáka pod vedením Jiřího Zajíce. *Myšlenkové základy skautingu*. 2. upr. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2001. 86 s. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>>. ISBN 80-86109-73-9.

Konkrétně se tyto myšlenky projeví ve výchově důrazem na individualitu a indiánskou symboliku.

Další dějinné události českému skautingu přály. Období předmnichovské republiky je zlatou érou českého skautingu. Skautská organizace se podílí na správě nově vzniklého československého státu, když formou kurýrní služby doručuje důležité zprávy, dopisy a telegramy mezi členy Národního výboru a novými státními úřady.²⁰

Oddíly Junáka prošla řada vynikajících osobností nejrůznějšího zaměření – prezident Edvard Beneš, básník Jiří Wolker, klinický lékař a akademik Josef Charvát. Zvrat přináší až Druhá světová válka. Junák je zrušen. Mnoho skautů však hájí myšlenky skautingu v ilegálním odboji, či za hranicemi protektorátu. Po válce organizace obnovuje svoji činnost, není to však nadlouho. Do událostí zasahuje únorový komunistický převrat roku 1948 a Junák je zrušen podruhé. Nakrátko se k životu probouzí v letech 1968 než je násilně pohlcen pionýrskou organizací. Svobodu přináší až listopadová revoluce 1989. Český skauting se rychle začleňuje do mezinárodních struktur a v souvislosti s rozdělením Československa získává svůj dnešní název Junák – svaz skautů a skautek ČR²¹.

Poslání a cíle

Východiskem skautingu je přesvědčení, že svět může být lepší. A že záleží na každém člověku, co pro to udělá. Skauting je projekt, jehož posláním je zlepšovat svět skrze jednotlivé lidi, kterým pomáhá vstoupit na cestu dobrovolného zájmu o vlastní rozvoj i rozvoj nejbližších lidí²².

Posláním Junáka, jak ho definují stanovy, je podporovat rozvoj osobnosti dětí a mladých lidí, jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k sobě samým, bližním, vlasti, přírodě a celému lidskému společenství.

Skautské hnutí je založeno na třech základních principech:

---

²⁰ NOSEK, Václav. *Cestou k pramenům-historie skautingu v obrazech*. 2. dopl. vyd. Praha : Junák-svaz skautů a skautek ČR, 2006. 31 s. ISBN 80-86825-14-0.

²¹ Junák-svaz skautů a skautek ČR. *Www.skaut.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: : <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/-historie/>>.

²² Junák-svaz skautů a skautek ČR. *Www.skaut.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/poslani-a-cile/>>.

Ø **Povinnost k Bohu**, chápána jako povinnost hledat v životě vyšší hodnoty než materiální.

Ø **Povinnost vůči ostatním**, chápána jako věrnost své vlasti, která je v souladu s úsilím o mír, o vzájemné pochopení a spolupráci mezi lidmi, národy a různými sociálními skupinami; je pojata jako závazek účastnit se na rozvoji společnosti, jako úcta a láska prokazovaná bližním a přírodě.

Ø **Povinnost vůči sobě**, chápána jako odpovědnost za sama sebe²³.

Tyto základní principy jsou vyjádřeny ve skautském slibu a zákonu. Viz příloha č. 1.

2.2.2 Aktuální trendy ve skautingu

Skauting má za sebou sto let své existence. Za tu dobu prošla lidská společnost řadou změn. Na současné mladé generace klade doba jiné požadavky a nároky, než tomu bylo dříve. Proto nastal čas se pozastavit, ohlédnout se a zhodnotit účinnost skautských metod a prostředků výchovy. V Třebíči roku 2005 byl Valným sněmem Junáka přijat dokument pro další rozvoj hnutí - Charta českého skautingu, viz příloha č. 2. Zde je vymezen nový cíl výchovy a vlastnosti mladých lidí, kteří prošli skautskou výchovou:

- Ø Lidé charakterní a zodpovědní, kteří věří, že život je příležitost ke službě.
- Ø Lidé otevření budoucnosti a schopní na sobě stále pracovat.
- Ø Lidé činorodí a rozhodní, nenechající se vláčet okolnostmi, ale aktivně utvářející svůj život.
- Ø Lidé praktičtí a tvořiví, kteří umějí najít řešení a dotáhnout je do konce.
- Ø Lidé samostatní, schopní postarat se o své potřeby a zároveň otevření spolupráci s druhými.
- Ø Lidé plně zapojení do života v různých společenstvích, snažící se o dlouhodobé rozvíjení vztahů, vytváření pevných vazeb a sítí vzájemné podpory.

---

²³ Stanovy Junáka-svazu skautů a skautek ČR. www.skaut.cz [online]. 2001 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>>.

- Ø Lidé, kteří uznávají duchovní hodnoty přesahující materiální svět a dávající životu smysl a směr.²⁴

Na tyto výchovné cíle navazují kompetence, které se rovnají skautským výchovným záměrům:

- Ø **Duchovní:** láska; svědomí; meditace; globální odpovědnost.
- Ø **Psychologické** (vztahové): já; já a ty; já a my; já a společnost.
- Ø **Manažerské:** sám sobě manažerem; práce s informacemi a řešení problému; vlastní názor a odolávání manipulaci; prezentace na veřejnosti; týmová práce.
- Ø **Environmentální:** krása – její vnímání, vytváření, úcta k ní; vztah k přírodě (k životu), ohleduplnost; vztah k místu a krajině; vědomí provázanosti světa; respekt k různosti; aktivní občanství.
- Ø **Praktické dovednosti:** přežití v přírodě; domácnost; společenské dovednosti; řešení krizových situací.²⁵

Kompetence se dále zpracovávají do jednotlivých výchovných cílů pro jednotlivé věkové kategorie. I u věkového rozdělení do skupinek nastaly změny, viz tabulka č. 1. Objevila se nová kategorie předškoláků (5-7 let), skautský a roverský věk se rozdělil na dvě podskupiny podle věku a zájmů-na mladší a starší skauty a skautky, mladší a starší rovery a rangers.

Kategorie	věk	poznámka
Předškoláci	5-7 let	předškolní věk a 1. třída
Vlčata a světlušky	8-10 let	2.-5. třída
Skauti a skautky	11-15 let	6.-9. třída
Mladší	11-13 let	
Starší	13-15 let	
Mladší roveři	16-19 let	střední škola
Starší roveři	20-24 let	vysoká škola

Tabulka 1: Věkové kategorie českého skautingu. Zdroj: Junák-svaz skautů a skautek ČR. *Www.skaut.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-02-12]. Dostupný z WWW: <krizovatka.skaut.cz/novy-skautsky-program-3/vystupy-noveho-programu/vekove-kategorie/>.

²⁴ Charta českého skautingu. *Www.skaut.cz* [online]. 2005 [cit. 2009-01-29]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>>.

²⁵ Junák-svaz skautů a skautek ČR. *Krizovatka.skaut.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-01-29]. Dostupný z WWW: <krizovatka.skaut.cz/novy-skautsky-program-3/novy-vychovny-program-junaka/>.

Každá věková kategorie by měla mít svůj výchovný program (tzv. skautskou stezku) šitý na míru. V současnosti je k dispozici pouze stezka pro skauty a skautky, na stezce pro vlčata a světlušky se usilovně pracuje, předpokládaný termín vydání je udáváno jaro roku 2010. Stezka pro skautský věk je rozdělena do čtyř stupňů, čtyř živlů přírody: cesta vody, země, vzduchu a ohně. Každý stupeň by se měl plnit přibližně jeden rok. Celý program je zahalen symbolickým rámcem kouzelného světa fantasy. Jeho hlavní náplní je všestranný rozvoj osobnosti. Kromě fyzické zdatnosti a praktických dovedností rozvíjí vztah člověka k přírodě, společnosti a lidem a podílí se na prohlubování duchovního života. Naplňuje nové skautské motto „skauting pro život“²⁶.

2.2.3 Pojetí environmentální výchovy ve skautingu

Skautský zákon

Příroda hraje ve skautské výchově velkou roli. Požadavek ochrany přírody je zakotven ve skautském zákoně již od počátku dvacátého století. Jedná se o šestý bod desatera: „Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.“²⁷, dříve formulovaný jako „Skaut jest ochráncem zvířat“. O elementu přírody jako výchovném prostředku se zmiňuje již A. B. Svojsík v Základech junáctví: „Z četných pomůcek a cest, jimiž se běře výchova mládeže v družinách junáckých, v prvé řadě uvádíme častý styk s přírodou. K tomuto blahodárnému, nevyčerpatelnému, nevysychajícímu prameni poučení pravdy, dobra a krásy budeme se utíkat, kdykoli tomu poměry dovolí.“²⁸

Skautská metoda

Skautská metoda je také popisována jako systém. To znamená, že musí být vnímána jako soubor vzájemně provázaných prvků, které tvoří jednotný a nedílný celek. Viz obrázek 2. Každý z těchto prvků má výchovnou funkci a každý prvek doplňuje účinek prvků ostatních.

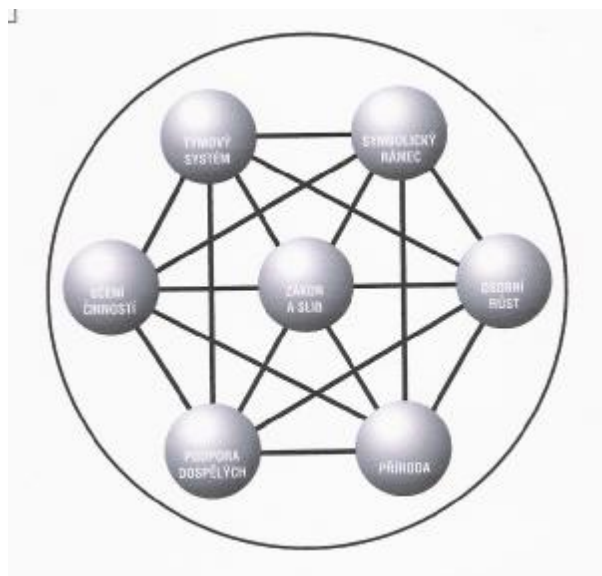
---

²⁶ Charta českého skautingu. [Www.skaut.cz](http://www.skaut.cz) [online]. 2005 [cit. 2009-01-29]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>>.

²⁷ ŘEHÁČEK, Jiří. *Desatero skautského zákona*. 3. vyd. Mimoň : Severočeská družina Svojsíkova oddílu Junáka, 2007. 24 s.

²⁸ SVOJSÍK, Antonín Benjamín. *Základy junáctví*. 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912 vyd. Praha : Merkur, 1991. 724 s. ISBN 80-7032-001-x.

Aby celý systém pracoval, je nutné zapojení všech prvků a tyto prvky musí být využívány způsobem, který je v souladu s cíli a principy skautingu²⁹. Jedním z těchto základních kamenů je i element přírody, viz bod 6.

Obrázek 2: Prvky skautské metody. Zdroj: Duchovní odbor Junáka pod vedením Jiřího Zajíce. *Myšlenkové základy skautingu*. 2. upr. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2001. 86 s. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>>. ISBN 80-86109-73-9.

1. **Skautský zákon a slib** Skautský zákon je pro každého jednotlivého skauta i pro všechny členy oddílu společně jakýmsi kodexem životního stylu. Skautský slib je osobní přísahou snažit se co nejlépe žít podle skautského desatera. Tuto přísahu skládá každý mladý člověk před skupinou sobě rovných ve chvíli, kdy se rozhodne vstoupit do hnutí. Skautským slibem se mladý člověk vědomě a dobrovolně zavazuje dodržovat skautský zákon a svým osobním úsilím přijímá za toto rozhodnutí zodpovědnost. Složení slibu je tak prvním symbolickým krokem na cestě sebevýchovy.
2. **Učení se činností-** Skauting upřednostňuje aktivní způsob, kterým mladí lidé získávají znalosti, dovednosti a postoje k různé činnosti.

²⁹ Duchovní odbor Junáka pod vedením Jiřího Zajíce. *Myšlenkové základy skautingu*. 2. upr. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2001. 86 s. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>>. ISBN 80-86109-73-9.

3. **Družinový systém-** Týmový systém je základní organizační strukturou oddílu, který tvoří malé skupinky dětských členů a dospělé vedení. Toto uskupení, které je založeno na přirozeném sklonu mladých lidí vytvářet skupinky, podporuje sociální učení, vede ke spolupráci a rozvíjí individualitu jedince.
4. **Symbolický rámec-** Ve skautingu symbolický rámec znamená soubor symbolů, které představují výchovnou nabídku skautingu pro určitou věkovou skupinu (Pro vlčata to může být velká hra rytířů kulatého stolu, kde hlavní slovo má čest a šlechtnost, pro skautky a skauty může být atraktivní svět Pána prstenů-dobrodružství, objevování a boj dobra se zlem). Využívání symbolického rámce staví na představivosti mladých lidí, na jejich smyslu pro dobrodružství, na jejich tvořivosti a vynalézavosti. Výsledkem je podpora rozvoje osobnosti, soudružnosti a solidarity uvnitř skupiny.
5. **Osobní růst-** Osobní růst je proces, při kterém dochází k rozvoji vlastní vnitřní motivace pro vědomé a aktivní zapojení v životě, tzv. brání života do vlastních rukou, převzetí odpovědnosti za to, co se se mnou a mým životem děje. Osobní růst umožňuje mladému člověku, aby svým vlastním způsobem a tempem posouval po stezce směrem k výchovným cílům své věkové kategorie a aby získával sebedůvěru a uvědomoval se dosažené pokroky. Hlavním nástrojem, který skauting v této oblasti využívá, je plán osobního růstu.
6. **Pobyt v přírodě-** Příroda je pro skauting velkým pomocníkem pro osobní rozvoj. Nejen, že nabízí nekonečný prostor pro spoustu her a činností, ale vztah k přírodě a krajině je při formování osobnosti pro každého člověka důležitým bodem v hledání svého místa na Zemi. Kladný postoj k životu kolem nás je též důležitý pro ochranu přírody a péči o ni. Již anglický zakladatel skautingu Robert Baden Powell o přírodě říká: „Pro ty, kteří

mají oči, aby viděli, a uši, aby slyšeli, je les zároveň laboratoří, klubem i chrámem.“³⁰

7. **Podpora dospělých-** Podpora, kterou dospělí poskytují mladým lidem, zahrnuje tři aspekty, jež odpovídají třem různým rolím, které musí dospělý člověk ve skautském oddíle hrát: vedoucí aktivit, vychovatel a přátelský poradce.

Nová skautská stezka

V novém výchovném programu pro skautky a skauty, skautské stezce, má environmentální výchova své zastoupení v podobě jedné ze šesti oblastí, které děti během roku plní. Jedná se o oblast příroda kolem nás, která je dále rozčleněna do pěti okruhů s konkrétními cíli:

Ø **F.1 Pobyt v přírodě** - Cílem je , aby děti chodily rády do přírody a cítily se tam dobře. Měly z pobytu venku zajímavé zážitky a chtěly se do přírody vracet. Získaly dovednosti potřebné pro bezpečný a příjemný pobyt v přírodě (orientace v mapě, balení batohu, stavba ohniště a vaření, táboření) a vědomosti o možném riziku v přírodě a prevenci.

Nástrojem, který vede k vytyčeným cílům, je aktivní pobyt v přírodě, výlety, výpravy a různé hry, uvedení teorie do praxe - pilování výše zmíněných dovedností a důraz na chování kdekoli pod širým nebem. Nezanedbatelnou roli hraje i osobní příklad vedoucích a starších kamarádů.

Ø **F.2 Vnímání přírody-** Okruh zahrnuje vnímání a prožívání krásy, uvědomění si jedinečnosti a neopakovatelnosti, poučení z pozorování a zájem o příběhy přírody a krajiny. Je jakousi branou k vytvoření vztahu k přírodě, pracuje se smysly a lidským vnímáním světa kolem.

Skauting využívá k naplnění těchto cílů následující aktivity: Činnosti a hry v přírodě (bojovky, výsadky, stopované, orientační běhy, geocaching...) a cílené programy, které je zaměřují na otvírání smyslů (Výchova o Zemi),

---

³⁰ Duchovní odbor Junáka pod vedením Jiřího Zajíce. *Myšlenkové základy skautingu*. 2. upr. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2001. 86 s. Dostupný z WWW: <http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>. ISBN 80-86109-73-9.

umělecké aktivity, pozorování přírody (Magické místo), objevné cesty (Cesta k pramenům) a vyprávění příběhů krajiny.

- Ø **F.3 Poznávání přírody-** Zde by měli skauti a skautky porozumět vztahům v přírodě (tokům energie, látek a vzájemné provázanosti života), uvědomovat si závislost člověka na přírodě a vnímat časové měřítko vývoje - jak dlouho se vyvíjí život, jak dlouho roste strom, jak dlouho ho trvá porazit.

Jedná se o okruh, jehož základem je rozumové poznávání přírody a světa. Zprostředkovat můžeme toto učení, formou příběhu, přímým pozorováním, hrou či simulací.

- Ø **F.4 Hodnota přírody-** Cílem je respekt a úcta k přírodě. Člověk si váží krásy, přistupuje k přírodě s pokorou a respektem.

Čtvrtý okruh je završením předchozích cílů stezky, týkajících se člověka a vztahu k přírodě. Základem je formování a rozvoj postojů, které nejvíce ovlivňují následující tři faktory: osobní vzory, společenství a zážitky.

- Ø **F.5 Šetrné chování-** Člověk si uvědomuje dopady své činnosti na přírodu, je si vědom souvislostí ve svém blízkém okolí i v globálním měřítku. Přijímá odpovědnost za sebe a své okolí, tvoří si vlastní postoje a názory, které umí vysvětlit a obhájit.

Přístupy v metodice se dělí podle věku. U mladších dětí do 13 let je důležité výchovné prostředí, u dětí starších se mohou aplikovat cílené programy a ekologické hry.

Okruhy na sebe plynule navazují a od jednoduššího přecházejí ke složitějšímu, od známého k neznámému. Jednotlivé body stezky lze plnit třemi možnými cestami. Buď si dítě samo vybere za pomoci vedoucího aktivitu a poté ji splní, nebo proběhne program, který děti připraví na to, aby si dokázaly stanovit způsob, jak bod stezky provedou. Takový program dětem dodá potřebné informace k tématu a motivuje je k další činnosti. Třetí možností je zrealizovat pro děti program, jehož náplní bude též splnění jednotlivých bodů stezky. Důležitým prvkem poslední variace je zpětná vazba, která by po programu měla proběhnout a díky které si děti uvědomí, co nového se naučily.

2.3. Prožitková pedagogika

2.3.1. Vymezení a pojetí

Prožitková pedagogika (zážitková pedagogika, experiential education) je pedagogický směr, který využívá zážitku jako prostředku výchovy a vzdělávání.³¹ Přestože její kořeny je možné hledat již v antice, považují se za skutečné počátky prožitkové pedagogiky práce německého pedagoga Kurta Hahna, který ve 40. letech dvacátého století zakládal centra, ve kterých by se „výchovou v přírodě“ rozvíjela osobnost účastníků a odbourávaly by se vzájemné předsudky mezi skupinami. Spouštěcím motorem Hahnovy aktivity bylo jeho přesvědčení o úpadku individuálních a společenských hodnot. Hahn si všímal povrchnosti, nedostatku starostlivosti, úpadku tělesné zdatnosti a snížení schopnosti hlubšího prožití a soucitu mezi lidmi.³²

Během druhé světové války Hahn založil ve Velké Británii organizaci Outward Bound, původně pro výcvik námořníku, kteří zde překovávali lanové překážky, sjížděli divoké řeky a pořádali výpravy do divočiny. Později se z Outward Bound stala jedna z nejvýznamnějších mezinárodních organizací rozvíjející principy prožitkové pedagogiky.

V sedmdesátých letech vznikla v USA organizace Project Adventure hledající cesty, jak využít prožitkovou pedagogiku ve školních podmínkách. Zhruba ve stejné době se v České republice začala utvářet česká škola prožitkové pedagogiky, jejímž jádrem se stalo sdružení Prázdninová škola Lipnice. Po roce 1989 se u nás začala prožitková pedagogika rychle rozvíjet. V současné době s ní pracuje mnoho českých organizací jako Egredior, Hnutí GO či Junák. Hlavními principy, na kterých je prožitková pedagogika založena, jsou cyklus učení prožitkem, flow, komfortní zóny a princip dobrovolnosti.

Ø **Cyklus učení prožitkem**-Základním východiskem prožitkové pedagogiky se stala teorie, že lidé se nejlépe učí z vlastních zkušeností, pokud ty

---

³¹ Za obzor. www.zaobzor.cz [online]. 2003 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <www.zaobzor.cz/pedagogika/>.

³² VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Volný čas a pedagogika zážitku*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994. 64 s. ISBN 80-210-1428-2.

nejsou destruktivního charakteru a je jim zpětně dobře porozuměno³³. Na tomto základě navrhl v osmdesátých letech David Kolb následující schéma učení (obr. 3), které vychází z bezpečné zkušenosti, ale přesto pro účastníka znamená výzvu: Před účastníky je představena aktivita, jejíž zvládnutí vyžaduje dovednosti, které mají být rozvíjeny (Může jít o zdánlivě rizikový či nebezpečný úkol, nebo o prožitkové stavy od tichého rozjímání přes aktivní tvořivost až k pohybu na hranici osobního maxima)³⁴.

Obrázek 3: Kolbův cyklus. Zdroj: Česká cesta. [Www.ceskacesta.cz](http://www.ceskacesta.cz) [online]. 2003 [cit. 2009-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.ceskacesta.cz/obrazek.py/nahled/OBR000000000000456>>.

Po provedení následuje reflexe (ohlédnutí) průběhu aktivity, jednání jednotlivců i skupiny. V zobecňující fázi je hledán vztah aktivity, zkušenosti a jednání účastníků k realitě. Ve fázi transferu (Plán pro příště) se formuluje poučení do budoucna. *Důležité je, že člověk postavený před nějaký problém, musí jednat nebo alespoň zaujmout nějaký postoj k dané situaci. Ať výzvu danou úkolem přijme či ne, vždy se dostává do konfrontace s ostatními členy skupiny, kteří poskytují bohatou zpětnou vazbu. Stejně tak má možnost*

³³ ČINČERA, Jan. *Práce s hrou : Pro profesionály*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2007. 116 s. ISBN 978-80-247-1974-0.

³⁴ JIRÁSEK, Ivo. Vymezení pojmu ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA. *Gymnasion* [online]. 2004 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <www.artefiletika.cz/modules/articles/article.php?id=65>.

*uvědomit si své reakce ve vypjatých situacích, které bývají často nečekaně překvapivé a umožňují mu nahlédnout hlouběji do svého já.*³⁵

- Ø **Flow**-neboli ponoření účastníků do fiktivní situace. Ponořením dochází k aktivitě, pozornosti, soustředění, nadšení, pocitu štěstí a spokojenosti a kreativité skupiny bez ohledu na úkol, který je řešen. Důležitá je citlivá volba výzev pro skupinu. Je-li výzva malá, dostavuje se nuda, pokud naopak převyšuje hranice možností, přichází strach.
- Ø **Komfortní zóny**- Volba náročnosti výzev je zásadní i pro tzv. teorii komfortních zón, viz obrázek 4. Podle ní existuje pro každého

Obrázek 4: Teorie komfortních zón. Zdroj: Outdoor-echo. www.outdoor-echo.cz [online]. 2004 [cit. 2009-02-13]. Dostupný z WWW: <www.outdoor-echo.cz/pic/metody_1/komfortni_zona.jpg>.

člověka určitá komfortní zóna, obsahující činnosti neznemenající stres. Po ní následuje zóna učení, která představuje zvladatelné výzvy, díky kterým se po úspěšném provedení komfortní zóna rozšíří. Naopak výzva, při které účastník selže z důvodu vysoké náročnosti úkolu, může vést ke zmenšení komfortní zóny a snížení víry ve vlastní dovednosti.

- Ø **Princip dobrovolnosti**-Dodržování principu dobrovolnosti nabízí studentům šanci přijmout potencionálně náročnou či nebezpečně vypadající výzvu v atmosféře podpory a porozumění, s možností kdykoliv odstoupit, aniž by tím byly uzavřeny dveře pro jiný pokus v budoucnu.

³⁵ Za obzor. www.zaobzor.cz [online]. 2003 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <www.zaobzor.cz/pedagogika/>.

2.3.2. Project Adventure

Organizace Project Adventure vznikla v USA v sedmdesátých letech dvacátého století a byla vyústěním snah Carla Rogerse a Kurta Lewina, kteří rozpracovávali význam skupiny pro osobnostní rozvoj a učení jednotlivců. Cílem Project Adventure bylo hledat cesty k využití prožitkové pedagogiky ve školních podmínkách. V průběhu let vypracovali K. Rohnke, J. Schoel, M. Hentonová a další sérii originálních aktivit na rozvoj týmové spolupráce a komplexní metodiku na využití prožitkové pedagogiky ve školní a terapeutické praxi. Dnes se Project Adventure zabývá aplikací prožitkové pedagogiky pro výuku běžných akademických předmětů (Adventure in the Classroom) i terapií, rekreací i aplikací v tělesné výchově. Projekty směřují jak k vytvoření integrované skupiny žáků v jedné třídě, schopné samostatně plnit své úkoly a analyzovat chyby, tak k terapii a znovuzачlenění problémových jedinců do společnosti či k prostému rozvoji schopnosti spolupracovat, harmonicky se rozvíjet a porozumět sám sobě.³⁶

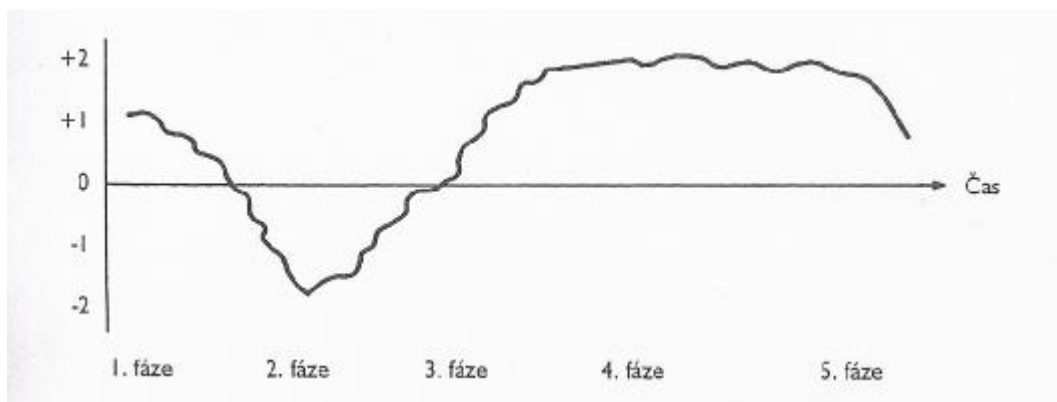
Důležitým rysem akcí je dlouhodobost a následující principy:

- Ø **Skupinová dynamika**-Tak jako každý člověk prodělává svůj vlastní vývoj, prochází také skupina vývojovým procesem. Průběh života skupiny není přímočarým postupem vpřed, ale vyvíjí se stupňovitě. Jakkoliv je každá skupina jedinečná a skupinový proces se nikdy neopakuje identicky, je průběh vývoje všech skupin podobný, takže v biografii skupiny je možno rozeznat určité zákonitosti. Dynamický skupinový proces se rozděluje do fází, následující pětistupňový model je podle Bernsteina/Lowyho.³⁷ Viz obr. 5. Vodorovná příčka znázorňuje čas a svislá náladu ve skupině:

---

³⁶ ČINČERA, Jan. *Práce s hrou : Pro profesionály*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2007. 116 s. ISBN 978-80-247-1974-0.

³⁷ BELZ, Horst, SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení : Východiska, metody, cvičení a hry*. 1. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2001. 376 s. ISBN 80-7178-479-6.

Obrázek 5: Skupinová dynamika. Zdroj: BELZ, Horst, SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení : Východiska, metody, cvičení a hry*. 1. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2001. 376 s. ISBN 80-7178-479-6.

- 1) První fáze: **První kontakt.** Členové skupiny se vidí poprvé, pomalu se seznamují a oťukávají, ponechávají si odstup. Každý se snaží zjistit jaká pravidla platí, panuje absolutní závislost na vedoucím skupiny.
  - 2) Druhá fáze: **Boj o moc a kontrola, bouření.** Ve skupině se vytváří hierarchie, každý člen skupiny si vyjasňuje svoji pozici, tvoří se podskupinky.
  - 3) Třetí fáze: **Důvěrnost a intimita, normování.** V této fázi uzrává poznání účastníků, že při přehnaném konkurenčním boji poškozují sami sebe. Osobní účast jednotlivce nabývá na intenzitě. Vytváří se pocit sounáležitosti, vzájemné podpory a spolupráce.
  - 4) Čtvrtá fáze: **Diferenciace, výkonnostní fáze.** Skupina je sehraná, v popředí zájmu je věcný obsah a činnost. Dění ve skupině se vyznačuje vzájemným dáváním a přijímáním. Skupina může pracovat autonomně.
  - 5) Pátá fáze: **Rozdělení a rozpuštění, loučení.** Odchod vyžaduje tím více síly, čím déle byla skupina pohromadě a čím osobnější byla témata a vztahy. Dynamiky skupiny ochabuje, mnozí se vracejí k dřívějším programům, vzpomínají na společné zážitky a na pozitivní zkušenosti.
- Ø **Stanovení optimální sekvence a toku aktivit**-Správným a citlivým zařazením určitých aktivit do programu je možné ovlivnit, či podpořit vývoj skupiny správným směrem. Podle Laurie Frankové by optimální sekvence aktivit měla sledovat následující stavbu:

- 1) **Spolupráce**-V počáteční fázi formování skupiny je nejdůležitější seznámit skupinu a nastavit základní pravidla, k tomu se využívají seznamovací aktivity (icebreakery či česky ledolamky) a deinhbitizéry, sloužící ke zbavování zábran a ostychu. Vytváří se dohoda o vzájemném respektování a je vysvětlen princip dobrovolnosti.
  - 2) **Důvěra**-Před fází bouření je třeba ve skupině vybudovat atmosféru důvěry a to prostřednictvím aktivit na rozvoj důvěry, zaměřených na empatii a přijetí rizika.
  - 3) **Řešení problému**-Komplikovaný přechod z fáze bouření do fáze normování usnadňují hry na řešení problému. Učitel se přesouvá s autoritativní role do pozice rádce.
  - 4) **Výzva**-Ve výkonnostní fázi jsou členové skupiny uvedeni do výzev pro skupinu i jednotlivce. Jsou realizovány aktivity vyvolávající strach a vyžadující podporu, jako jsou vysoká lana, náročné projekty či expedice.
- Ø **Dohoda o vzájemném respektování**-Jedná se o otevřenou dohodu mezi studenty i učitelem o vzájemném respektování, vyjádřené sledem pravidel: Bud' tady, bud' v bezpečí, stanov si cíle, bud' poctivý, jdi dál, pečuj o sebe a ostatní. K dohodě se účastníci projektu vrací a hodnotí její dodržování a důležitost jednotlivých bodů. V programu Rytíři země měla dohoda podobu vlajky, kterou děti stále strážily a měly při sobě.
- Ø **Analýza GRABBSS**-Jedná se o metodický nástroj, který může být použit jednak pro stanovení individuálních cílů účastníků před kurzem, tak může posloužit instruktorovi k odhalení situace a zařazení vhodných aktivit v průběhu projektu. Skládá se z několika otázek s následujícími oblastí: Cíle (**G**oals), Připravenost účastníků (**R**eadiness), Pocity-atmosféra skupiny (**A**ffect), Chování jednotlivců (**B**ehaviour), Fyzické možnosti účastníků (**B**ody), Prostředí aktivity (**S**etting) a Stupeň rozvoje jednotlivce či skupiny (**S**tage of Development)
- Ø **Zařazování komunitních kroužků**-Komunitní kroužek je pravidelně zařazovaný programový prvek, který má za cíl utvářet atmosféru sdílení ve

skupině. Studenti zde mají prostor vyjádřit své pocity a dojmy, reflektovat dodržování dohody apod.

Ø Práce s individuálními cíly účastníků

2.4 Geocaching

Geocaching je celosvětová turistická, navigační a trochu i internetová hra. Spočívá v tom, že někdo na neznámé místo ukryje schránku, které se v angličtině říká cache (v české republice vyslovováno i psáno „keš“). Na internetu zveřejní její souřadnice a různé doplňující informace. Ostatní potom tuto schránku pomocí navigačních přístrojů hledají. Při nalezení se zapíší do sešitku ve schránce, případně si vyberou něco z obsahu a výměnou do keše vloží něco svého. Po návratu svůj nález anebo i neúspěch svěří speciální internetové schránce.

Historie geocachingu je poměrně mladá. Vše začalo roku 2000 rozhodnutím vlády Spojených států amerických vypnout chybu uměle zaváděnou do systému GPS (Global Positioning System). Přesnost navigačních přístrojů se tímto činem zvýšila na metry a v internetových diskusích se ihned začalo řešit, jak této přesnosti využít. Se zajímavým nápadem přišel Dave Ulmer. Do lesa v Oregonu umístil schránku a zveřejnil její souřadnice. Kdo ji našel, mohl si z ní něco vzít a zanechat něco svého – knihy, CD, software. Během několika dnů se v USA objevily další podobné schránky a do měsíce byl na internetu web, kam se daly psát dojmy a zážitky z hledání. Slovo geocaching bylo poprvé použito 30. května 2000. Skládá se z předpony geo, označující činnost související se Zemí, a slova cache – skryš.³⁸

Hlavním smyslem geocachingu v dnešní době je poznávat nová zajímavá místa planety. Keše jsou často ukryté na zajímavém historickém, či přírodním místě, ať se již jedná o památný strom, starou železnici, pramen významné řeky, zříceninu hradu či ostrůvek uprostřed jezera. Výprava „za šipkou“ se často stává velkým dobrodružstvím, kde je před novodobé lovce pokladů postavena překážka v podobě rozvodněné řeky, kopce s vysokým převýšením či zapeklitá hádanka. U

---

³⁸ LUTONSKÝ, Marek. *Http://navigovat.mobilmania.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://navigovat.mobilmania.cz/clanky/AR.asp?ARI=112930>>.

některých keší je nutné k jejich odlovení získat informace z přečtené knihy, rozluštit zákeřný hlavolam, či pátrat po indiciích přímo v terénu, ať již pod vodou, mezi skalami, v korunách stromů, či v historickém centru města.

Aktivita programu Rytíři země přejaté z geocachingu:

- Ø **Za pokladem na Čistickou hůru**-Rytíři během své pouti k pramenům absolvovali výstup za pokladem na vrchol bývalé sopky.
- Ø **Večerníčkovská cache**- Děti se pomocí keše s hádankou seznámily s kulturou kraje-Krkonošskými pohádkami.
- Ø **Pout' do minulosti**-hra inspirovaná geocachingem upravená pro početnější skupinu dětí. Cílem aktivity je seznámit děti s historickými místy Dolní Kalné.

Praktická část

3 Popis programu

3.1 Cíle programu

Program Rytíři země jsem se rozhodla zrealizovat s dětmi IV. skautského koedukovaného oddílu Kalenka sídlícím v malé podkrkonošské vesničce jménem Dolní Kalná. V oddíle již několik let působím jako vedoucí, spolu s kamarády-ostatními vedoucími plánuji činnosti během roku a pořádám letní tábory. Program Rytíři země se stal velkou tříměsíční hrou pro děti i vedoucí zaměřenou na poznávání přírody, tradic a lidí v místě, kde žijeme. Sledoval jak cíle kurikulární, tak skupinové.

3.1.1 Kurikulární cíle

Jelikož jsem program realizovala ve skautském prostředí, pracovala jsem převážně se skautskou metodikou a cíle vytyčila podle nové skautské stezky definované v publikaci *Příroda kolem nás*³⁹. Na konci programu děti měly dosáhnout splnění prvních dvou okruhů:

F1: Pobyt v přírodě

1. Chodí rád do přírody, je to pro něj přirozená součást života, potřeba, návyk.
2. V přírodě se cítí dobře, líbí se mu tam, má zajímavé zážitky a do přírody se chce vracet.
3. Má dovednosti potřebné pro bezpečný a příjemný pobyt v přírodě. Umí se orientovat a pracovat s mapou, umí si vzít správné vybavení a sbalit si batoh, umí postavit ohniště, rozdělat oheň a připravit si jídlo, umí v přírodě přenocovat a tábořit a dokáže využívat přírodní zdroje.
4. Ví, jaká mu v přírodě hrozí rizika a dokáže jim předcházet.

F2: Vnímání přírody

1. Vnímá a prožívá krásu přírody.

---

³⁹ KLÁPŠTĚ, Petr, et al. *Příroda kolem nás : Metodika ke skautské stezce*. 1. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2008. 112 s. ISSN 1210-9827.

2. Uvědomuje si jedinečnost a neopakovatelnost přírody.
3. Pozoruje přírodu a život v ní a umí se z pozorování poučit.
4. Zajímá se o příběhy přírody a krajiny, umí je prožívat a vyprávět.

3.1.2 Skupinové cíle

Na začátku projektu se skupina nacházela ve fázi normování podle klasifikace Bernsteina. Spolupráce dětí se nacházela na nízké úrovni, v kolektivu se vyskytovala neslušná mluva a chyběl pocit sounáležitosti. Děti se ještě nedokázaly při úkolu dohodnout na společném postupu a velmi často docházelo k překřikování. Podpora v týmu byla ojedinělá. Projekt si proto kladl za cíl přesunout skupinu do fáze výkonné.

3.2 Prostředky a metody

Při tvorbě programu po vytyčení cílů přišla na řadu volba vhodných prostředků a to na základě třístupňové stavby Systémového modelu. Viz příloha č. 3. Jako hlavní cíle byly zvoleny první dva body oblasti F1: Pobyt v přírodě, které se týkají postojů a chování:

1. **Chodí rád do přírody, je to pro něj přirozená součást života, potřeba, návyk.**
2. **V přírodě se cítí dobře, líbí se mu tam, má zajímavé zážitky a do přírody se chce vracet.**

Jelikož tyto cíle završují celý projekt, je třeba k jejich naplnění použít prostředky a metody z ostatních oblastí, které k těmto cílům spějí a podporují je a vzájemně se doplňují.

Prostředky ke splnění ostatních oblastí upravené pro mladší školní věk:

F1.3 Má dovednosti potřebné pro bezpečný a příjemný pobyt v přírodě. Umí se orientovat a pracovat s mapou, umí si vzít správné vybavení a sbalit si batoh, umí postavit ohniště, rozdělát oheň a připravit si jídlo, umí v přírodě přenocovat a tábořit a dokáže využívat přírodní zdroje.

a) Orientace a práce s mapou

- Ø Rozcvičky s topografickým pexesem
- Ø Místo s rozhledem

- Ø Orientační běh
- Ø Práce s mapou v Rytířském deníku
- b) Vybavení na výpravu a správné sbalení**
  - Ø Kimova hra na balení batohu
  - Ø Získání návodu, jak batoh správně zabalit
  - Ø Samostatné balení batohu
- c) Stavba ohniště, příprava pokrmu z přírodních zdrojů**
  - Ø Vaření sobotních obědů v týmech
  - Ø Vaření čaje s přírodnin
- d) Stanování, táboření**
  - Ø Stavění stanu v týmech

F1.4 Ví, jaká mu v přírodě hrozí rizika a dokáže jim předcházet.

- Ø Jak na to?

F2.1 Vnímá a prožívá krásu přírody

- a) Otvírání smyslů**
  - Ø Toulky po Zemi
  - Ø Pout' k pramenům
- b) Činnosti a hry v přírodě (příroda jako kulisa)**
  - Ø Dobývání tajemství
  - Ø Boj o Helmův žleb
  - Ø Boj o pevnůstky
  - Ø Pout' k pramenům

F2.2 Uvědomuje si jedinečnost a neopakovatelnost přírody

- Ø Příběh očima živého tvora

F2.3 Pozoruje přírodu a život v ní a umí se z pozorování poučit.

- Ø Magické místo
- Ø Hledání odpovědí na motivy Výprav za dobrodružstvím od Miloše Zapletala

F2.4 Zajímá se o příběhy přírody a krajiny, umí je prožívat a vyprávět.

- a) Historie krajiny**
  - Ø Pout' do minulosti
  - Ø Příběhy z Kalenského údolí

b) Tradice a kultura

- Ø Geocaching-Krkonošské pohádky
- Ø Kalenská hymna

V oblasti skupinových cílů (přesun skupiny do výkonné fáze) bylo využito následujících prostředků:

- Ø **Dohoda o vzájemném respektování** používaná koncepcí Project adventure
- Ø **Dodržení sekvence a toku aktivit**-v projektu byly použity hry na seznámení s novými členy, na důvěru a posléze především na spolupráci. Před skupinu byla postavena výzva v podobě malého projektu Příběhy kalenského údolí.
- Ø **Dny ctností**- Děti si prožily Den spisovné mluvy a Den dobrých skutků.
- Ø **Komunitní kroužek** sloužil pro reflexi aktivit a ke kontrole dodržování Dohody
- Ø **Rituál**-Pro stmelení skupiny měly děti svůj vlastní zahajovací Rituál deště, v globální výchově nazývaný Bouře⁴⁰, kterým začínaly větší blok aktivit, či nový den. Po skončení většího celku jsme se loučili tradičním skautským způsobem v gilwellském kruhu.

---

⁴⁰ PIKE, Graham, SELBY, David. *Globální výchova*. 1. vyd. Praha : Grada, 1994. 328 s. ISBN 80-85623-98-6.

4. Konkrétní návrh programu a jeho realizace

4.1 Účastníci projektu a jejich krátká charakteristika

Projektu se zúčastnilo devatenáct dětí mladšího školního věku (6-11 let), které jsou členy IV. skautského oddílu Kalenka. Výrazně svou pomocí do projektu přispěli rangers a roveři, též z kalenského oddílu, kteří se podíleli na realizaci a organizaci náročnějších her.

- Ø **Adélka** (7 let)-velmi samostatná, do přírody chodí ráda s rodiči na procházku, miluje koně a kreslení.
- Ø **Aleš** (11 let)-velmi praktický kluk, doma rád pomáhá tatínkovi na zahradě i doma, zajímá se o techniku.
- Ø **Ema** (7 let)-malá rošťanda, nejmladší ze čtyř dětí v rodině, ráda pošťuchuje starší děti a tím si získává pozornost, má ráda přírodu a domácí zvířata. Nebojí se nepohody a náročnějších úkolů.
- Ø **Jindra** (9 let)-tišší bystrý kluk, rodiči vedený k zálesáctví, velmi zručný a hbitý v pohybových hrách. Má bratra Mojmíra.
- Ø **Jonáš** (11 let)-velmi bystrý a sportovně nadaný kluk, tatínek pracuje v myslivosti a Jonáš má díky němu mnoho znalostí o přírodě, ve skupince často přebírá roli vůdce.
- Ø **Markétka** (9 let)- sestra Jonáše, velmi šikovná a chytrá dívka s citem pro estetiku.
- Ø **Marek** (10 let)-bavič skupiny, ale má problémy s dodržováním pravidel, velmi často si „postaví hlavu“ a chová se vzdorovitě.
- Ø **Matěj** (8 let)-pohybově nadaný kluk, zajímá se o fotbal a floorball.
- Ø **Michaela** (8 let)-bystrá dívka, s rodiči se často pohybuje v přírodě, proto má nad ostatními dětmi náskok v některých dovednostech. Při řešení problému ve skupině umí přinést nové netradiční řešení.
- Ø **Michal** (9 let)-bratr Michaely, stejně jako sestra Míla se v přírodě pohybuje často, je zvyklý vyrážet na výlety a pohybovat v přírodě. Je velmi citlivý na spravedlnost ve skupině.

- Ø **Mojmír** (8 let)-stále má u sebe Deník zálesáka, baví ho skupinové hry, lehce se zapojuje do kolektivu.
- Ø **Karolínka** (6 let)-nejmladší účastník projektu, usměvavá a nadšená z každé nové hry.
- Ø **Kryštof** (8 let)-chytrý kluk s dobrou pamětí, po celou dobu akce vedoucím i dětem připomínal, co vše se má podniknout, bráška Karolínky, při vícedenní akci se o sestřičku staral a pomáhal jí.
- Ø **Květa** (9 let)-starší sestra Týny, na svůj věk velmi vyspělá a rozumná, má ráda koně, kreslení a angličtinu.
- Ø **Oliver** (8 let)-vždy pozitivně naladěný kluk, zajímá se o fotbal a ostatní sporty.
- Ø **Romča** (10 let)-bystrá a pohybově nadaná dívka, ve volném čase hraje fotbal a jezdí na kolečkových bruslích, ve skupině často přebírá roli vůdce.
- Ø **Týna** (7 let)-mladší sestra Květy, zajímá se o kreslení a tanec, příroda je jí blízká.
- Ø **Vít'a** (11 let)-bratranec Jonáše, se kterým chce být vždy v týmu, rád hraje floorball a učí se na kytaru.
- Ø **Vendelín** (10 let)-chytrý kluk s estetickým nadáním, rád kreslí a hraje divadlo, pro ostatní ve skupině stále vymýšlí zábavu a pohybuje se v centru dění.

4.2 Symbolický rámec

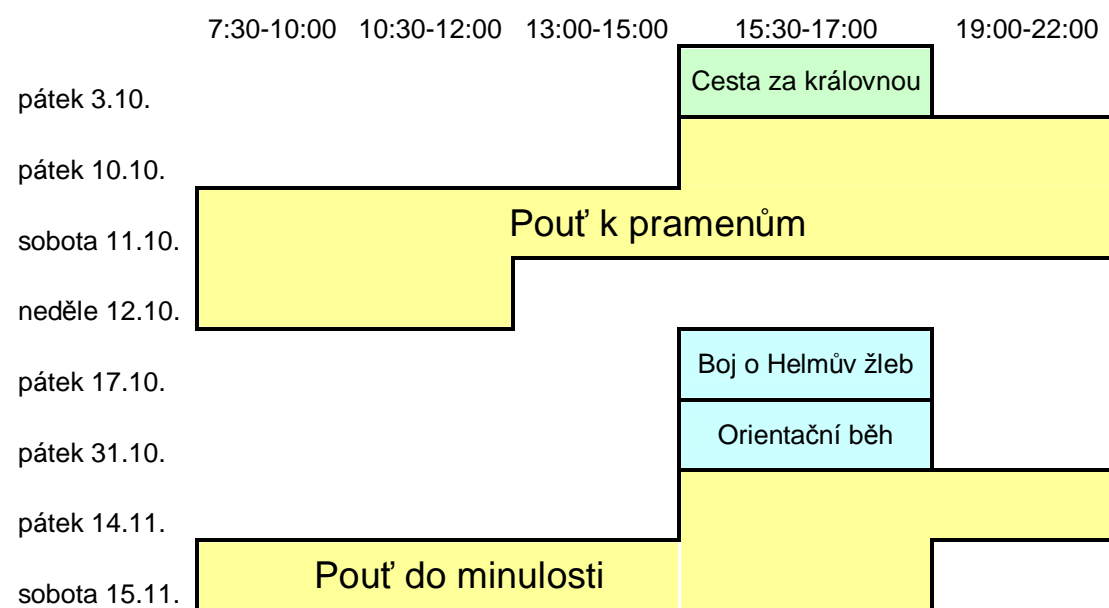
Symbolický rámec je jedním z prvků skautské metody a má své zastoupení i v ostatních směrech environmentální výchovy. Pro program Rytíři země bylo zvoleno téma rytířství, pomoci druhým a přírodě, dobrodružství, vzájemné šlechtnosti a kamarádství. Z dětí se staly rytíři, kteří byli vyzváni královnou Kalenského údolí, aby jí pomohly chránit přírodu a svět kolem. Nejprve se však musejí naučit vnímat svět i trochu jinýma očima, umět ocenit krásu lesa, vážit si zajímavé historie a příběhů místní krajiny. Královna rytíře vybízí a podněcuje různými úkoly a aktivitami. Buď osobně, formou dopisů, či prostřednictvím svého posla. Děti si své zkušenosti a postřehy píší a malují do osobních rytířských deníků, které jim pomáhají zorientovat se v aktuálním tématu. Závěrečným aktem

je pro děti slib, který si samy zformulují a před královnou slíbí. Odměnou jim je řád rytířů země, který dostanou na památku.

4.3 Harmonogram

Z důvodu toho, že byl program realizován v oddíle, kde jsem osobně působila, nebylo těžké rozvrhnout aktivity do většího, komplexního a propojeného celku. Konečná podoba harmonogramu obsahovala osm dní. Jak je patrné z tabulky č.2. některé aktivity a herní celky probíhaly o společných pátečních schůzkách, jiné zabraly část víkendu.

Harmonogram programu

Tabulka 2: Harmonogram programu

4.3.1 Cesta za královnou 3.10.2008

Cesta za královnou měla za úkol děti motivovat a nadchnout je pro věc. První zájem měl vzbudit tajemný posel, který vyzíval děti k cestě za královnou Kalenského údolí, která nutně potřebuje pomoc. První kontakt s přírodou nastal v aktivitě Očima živého tvora, kdy děti prožívaly cestu malého zajíčka Ludvíka a kolouška Vítka. Před završením pouti nastává zvrát v podobě Temných rytířů, kteří dětem vezmou text Kalenské hymny, jež je potřebný k přivolání královny. Akční prvek je tu zařazen z důvodu gradace příběhu a pro vyváženost aktivit a

potřeb skupiny, ve které převažují chlapci ochotní projevít svou odvahu a sílu. Královnina výzva je zlomovým okamžikem celé cesty. Před děti je postavena výzva. Pokud chtějí královně opravdu pomoci, musí se samy rozhodnout a své rozhodnutí dát veřejně najevo zvednutím ruky. Je to aktivní krok k účasti na celém projektu.

Čas	15:30	15:40	16:20	16:35	16:40	16:55
Kurikulární cíle	Posel	Očima němého tvora		Kalenská hymna	Královna a její výzva	
Skupinové cíle		První pravidla chování	Temní rytíři			Rozloučení v gilwellském kruhu

Tabulka 3: Cesta za královnou

Posel

Cíl: Motivace účastníků vydat se na cestu, jedná se o tzv. háček používaný Výchovou o Zemi

Pomůcky: Rytířský oblek, listina s výzvou pro děti

Popis: Před hloučkem čekajících dětí se objeví rytíř, jež rozvine listinu a začne číst:

Já, Královna Kalenského údolí svolávám své nejvíce odvážné, chrabré a čestné poddané. Kalenské údolí volá o pomoc! Krajina Podkrkonoší je plná vzrostlých hlubokých lesů, slunečných luk, rozsáhlých pastvin, rozmanitých živočichů a rostlin. Všude je zázrak jménem život. Není zatím mnoho bytostí, které by tento poklad střežily a chránily. Vy jste vyvolení. Z Vás, pokud budete chtít, vytvořím své bojovníky-Rytíře země.

Průběh: Před skautskou klubovnou čeká 15 dětí. Neznámý rytíř ihned poutá pozornost, pouze starší děti zpočátku trochu vtipkují a vnášejí neklid, když zjistí, kdo se za maskou skrývá. Nakonec se utiší a se zájmem poslouchají. Po přečtení pozvání, všichni zvědavě očekávají, co se bude dít dál.

Očima němého tvora

Cíl: Odbourat počáteční bariéry mezi dětmi a přírodou. Vzbudit v dětech empatii, soucítění s němými tvory přírody, jež vede k uvědomění si jedinečnosti a

neopakovatelnosti přírody. Předat účastníkům první pravidla chování, vyžadovaná během celého projektu.

Pomůcky: Kartičky s obrázky na rozlosování, dvě mapy okolí s vyznačenou trasou a zprávami-viz příloha č. 4, schránky na zprávy a úkoly, dvě varianty příběhů Očima němého tvora, dvě rozstříhané kopie pravidel.

Popis: Po přečtení výzvy rytíř dětem oznamuje, že ke královně nevede žádná lidská cesta. Pouze stezky němých tvorů. Děti se proto rozlosují kartičkami s obrázky na dvě skupiny a pod dospělým dozorem se vydávají na cestu. Trasa je vyznačena na mapě, kterou si děti půjčují a každý se podle ní snaží chvíli vést celou skupinu. Na cestě je několik zastavení, kde je ukrytý kousek příběhu němého tvora s úkolem a rada, jak se chovat v přítomnosti královny.

Příběh a úkoly pro skupiny č.1:

Po stopách Vítka

- 1) Kolouškovi Vítkovi bylo sotva pár měsíců, když se poprvé ztratil mamince z dohledu. Radoval se z nízkých smrčků-příjemně to škrábalo a vůbec nebyl vidět. To by se dobře bafalo na maminku! Uvelebil se ve vyšší trávě a vyčkával. Sluníčko pražilo, minuty ubíhaly a Vítkovi těžkla víčka. Tu je tak krásně! Vítkovi bylo tak dobře, až ve své skrýši usnul a maminku úplně propásl. *Zkuste si i vy najít podobnou skrýš jako měl Vítek, naleznete tam něco šimravého?*
- 2) Vítek se probudil odpoledne, když sluníčko opisovalo druhou polovinu oblohy. „Jé, to je krásná louka, jen se rozeběhnout a užívat si svištící vítr kolem krátkých uší.“ Začal na louce dovádět a na maminku si ani nevzpomněl. *Umíš také tak rychle běhat, až ti vítr sviští kolem hlavy? Zkus to, jaký to je pocit?*
- 3) Vítek byl tak udýchaný, že sotva popadal dech. Jazyk se mu lepil na patro. „Napít se tak pramenité vody, ta chutná!“ Rád by to provedl, jenže jeho radovánky ho zavedly do lesa pod blízkou vesnici. Lidé zde netřídili odpady a vodu z umyvadla a po špinavém nádobí splachovali rovnou do potůčku. „Brr, to byl kekel!! *Zkuste i vy ochutnat čistou pramenitou vodu z Kalenského pramínku. Jak chutná?*

- 4) Podle vody Vítek usoudil kudy musí jít. Přece musí najít maminku. Ani nestačil dotvořit myšlenku a slyší podivný dupot. Srdíčko mu začíná tlouct rychleji. Nebezpečí! Co teď? Rychle se schovat, nic jiného bezbranná mlád'átka neumí, jsou moc malá a slabá. *Zvládneš i ty se rychle schovat? Počítá se do deseti!* Velký neznámý tvor se blížil, zvuky sílily. Vítek se ani nehýbal a tajil dech. Už je pár metrů! 3, 2, 1. ÁÁÁÁ Maminka! To bylo radosti **J** Od té doby si Víťula velmi dává pozor, kde je jeho rodina, protože ztratit rodinu, to je jako ztratit domov.

Rady ke Královně:

- Ø Vždy, když se Královna objeví, poklekněte.
- Ø Pokud hovoří královna, vaše ústa neb zůstanou zavřena.
- Ø Pokud žádáte o slovo, sepněte ruce nad hlavu do stříšky. Bude vám přiděleno.
- Ø Když vám královna podává ruku, dívejte se jí do očí.
- Ø Jste již blízko svého cíle, královna je poblíž. K jejímu zavolání stačí jediné-zazpívat hymnu Kalenského údolí. Ta však leží ve spárech temných rytířů. Vyslechněte pokynů vedoucího.

Průběh a zhodnocení: Při rozdělování dětí podle kartiček nastává problém. Marek nechce být v přiděleném týmu a tajně si mění kartičku s jiným hochem. Kartičky jsou přesně napočítané, takže se hned pozná, kdo kam správně patří. Dávám Markovi na vybranou. Buď přejde do správného týmu, nebo jde rovnou domů a hry se neúčastní. Jedná se o problémového klučinu, který na skautské schůzky nechodí pravidelně, trvale v oddíle není přihlášen, velmi často porušuje nastolená pravidla a snaží si prosadit svou. Vybírá druhou možnost.

Na cestě vychází najevo, kdo jak umí pracovat s mapou. Vendelín má problémy se zorientováním mapy, proto hned na začátku vysvětlím hlavní principy topografie, poté se práce daří a děti nacházejí zprávy bez problému. Příjemně mě překvapí sedmiletá Míla, která naviguje zcela suverénně.

Hned při prvním úkolu se mi potvrzuje tušení, že úkoly zaujmou spíše mladší část skupiny do devíti let. Proto zavádím princip dobrovolnosti, aby starší měli možnost aktivity se neúčastnit, pokud jim nebude příjemná. Princip využijí pouze Vendelín a Matěj u druhého úkolu, jinak se s chutí zapojují do hry. Při prvním

úkolu děti nehledaly místo pro sebe, jak jsem předpokládala, ale opravdu malé místečko přímo pro srnčí mládě. Kryštof přemýšlel hlavně nad pohodlím a vybral krásný mechový polštář. Při ochutnávání vody musela proběhnout hned dvě kolečka. Voda, která byla natočená přímo z kohoutku, chutnala všem. Vendelín dokonce prohlásil, že takovouhle vodu by měli stáčet místo Poděbradky. Rychlé schovávání bylo pro děti opravdu překvapením, ale zareagovali všichni. Hned jsme situaci rozebrali a děti si skutečně uvědomily nebezpečí, kterým zvířata v divoké přírodě čelí.

Pravidla, která děti měly cestou sbírat, měla velký úspěch. Všichni se je snažili zapamatovat a v cíli se podle nich do písmene řídili. Pomohlo to k zavedení pořádku na začátku celkové hry.

Temní rytíři

Cíl: Navození atmosféry dobrodružství a zrealizování první spolupráce ve skupině.

Pomůcky: Tři hábity a meče pro temné rytíře, černé barvy na tělo, lano na vyznačení kruhu, krepový papír na strom života. Dvě barevně odlišené verze Kalenské hymny.

Popis: V lese je vyznačen kruh-hrad, kde má každá parta rozstříhanou barevně odlišenou Kalenskou hymnu, viz příloha. Úkolem týmu je běhat do kruhu (zde je bezpečí) a odnášet po jednom lístečku své barvy. Když se hráče temný rytíř dotkne rukou či mečem, musí se zraněný vrátit ke Stromu života, lístečky vrací zpátky do hradu. Pokud má družina všechny kousky, skládá hymnu a učí se jí zpívat. Když dozpívají všichni, zjeví se královna.

Realizace a hodnocení: Při zpětné reflexi považovaly děti tuto část za nejvíce napínavou. Zapojení dětí bylo stoprocentní a každý hráč ukořistil alespoň jeden lísteček-to bylo vyzdviženo i královnou při vítací řeči-všichni pomohli a společně zvítězili. Skládání hymny bylo pro hráče středně obtížné, pomoc musela přijít při nácviu, kdy se dětem pletla melodie. Při třetím zpívání se zapojili již všichni a my viděli královnu přicházet.

Královna a její výzva

Cíl: Motivovat a nadchnout děti pro další činnost, uvědomění vlastního zapojení.

Pomůcky: Plášť a korunka pro královnu, pozvánky na pout' k pramenům, rytířské deníky.

Popis:

Projev: „Vítám vás stateční obyvatelé kalenského údolí. Právě jste prokázali svou statečnost, která mě přesvědčila, že jsem povolala ty pravé. Proto vás na uvítanou a na oslavu vítězství naučím tajemný rituál deště. Stejně jako při boji i tady uspějete pouze tehdy, když spojíte své síly.“

Děti utvoří kruh. Královna stojí uprostřed. Na koho se podívá, ten opakuje její pohyby. Nejprve pouze déšť ševelí (tření rukou o sebe), pak začnou padat velké tlusté kapky (luskání) a nakonec se spustí opravdový lijavec (tleskání do steh a příležitostné dupání). Po několika vteřinách začíná vše opět utichat.

Obrázek 6: Rituál deště

Řeč: „Já, Královna Kalenského údolí svolávám své nejvíce odvážné, chrabré a čestné poddané. Kalenské údolí volá o pomoc! Krajina Podkrkonoší je plná vzrostlých hlubokých lesů, slunečných luk, rozsáhlých pastvin, rozmanitých živočichů a rostlin. Všude je zázrak jménem život. Není zatím mnoho bytostí, které by tento poklad střežily a chránily. Vy jste vyvolení. Z Vás, pokud budete chtít, vytvořím své bojovníky-Rytíře země.“

Kdo chce pomoci-zvedne ruku. Královna vyvolává rytíře jménem a předává jim rytířské deníky a pozvánky na pouť do minulosti. Viz příloha č. 5. „*Člověk musí poznat mnohá moudra, než je mu do rukou svěřena moc.*“

Realizace a provedení: Královna na děti velmi zapůsobila, jen rituál deště je nutné ještě doladit. Při osobním rozhodování dětí jsem měla obavy, zda všichni výzvu přijmou, ale zafungoval skupinový tlak a ruku zvedli všichni téměř okamžitě. Rytířské deníky a pozvánky zapracovaly jako velká motivace na následující víkend. Při drobném průzkumu (zvednutí ruky-kdo by na Poutě k pramenům šel) se hlásili všichni rytíři.

Gilwellský kruh

Cíl: Zarámování projektu, přijetí společných tradic.

Pomůcky: Žádné

Popis: Gilwellský kruh je dlouhověkovou tradicí Junáka. Jeho název vznikl na první skautské lesní škole pro výchovu vůdců v anglickém Gilwellu. Na konci dne či po skončení společného setkání všichni účastníci utvoří kruh, který nikde nezačíná a nikde nekončí. Chytí se za ruce, které jsou překříženy před tělem levá přes pravou. Když nastane úplné ticho, pošle hlavní vedoucí pozdrav přátelství stiskem levé ruky. Pozdrav takto putuje dokola, dokud se navrátí na svůj počátek⁴¹.

Realizace: Gilwellský kruh je s Kalenským oddílem již od počátku jeho existence a všichni jej považují za jednu z nejdůležitějších tradic. Pro děti je již přirozené rozloučit se se všemi společně stiskem ruky.

4.3.2 Poutě k pramenům 10.-12. 10. 2009

Poutě k pramenům byla z hlediska času nejdelší ucelenou částí. Páteční den byl zaměřený na seznámení a budování důvěry ve skupině, sloužily k tomu seznamovací hry, icebreakery, skalní golf a hry na důvěru. Na večer byla pro skupinu připravena noční hra Dobývání tajemství. Noční hry mají u dětí v oddíle zpravidla velkou popularitu a těší se nemalé oblibě. V oblasti kurikulárních cílů

---

⁴¹ Junák-svaz skautů a skautek ČR. *Junakrovensko.wz.cz/* [online]. 2003 [cit. 2009-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://junakrovensko.wz.cz/zcinosti/mat/mat7.htm>>.

byl začátek víkendu ve znamení otvírání smyslů, kdy děti navštívili Kalenské království a absolvovali pět aktivit z koncepce Toulek po Zemi.

Sobotě dominovala velká celodenní výprava k pramenům čísteckého potoka. Děti, rozdělené do dvou objevitelských týmů, se vyzbrojily holinkami a vysílačkami a vydaly se proti proudu vstříc neznámu a dobrodružství. Vařily v přírodě, hledaly odpovědi na zvědavé otázky, našly si své magické místo a pátraly po pokladu na vrcholu vyhaslé sopky. Celou dobu strážily svůj nejcennější poklad, vlajku Rytířů země, která byla svědkem jejich ranní dohody o vzájemném respektování. Večer přišlo společné zhodnocení dne, představení dlouhodobého skupinového úkolu a noční hra připravená kalenskými rovery.

Pátek	15:30	16:00	17:00	18:30	19:30	20:30	21:00
Kurikulární cíle	Ubytování dotazníky		Toulky po Zemi		Večeře		Dobývání tajemství
Skupinové cíle		Seznamovací hry a icebreakery		Skalní golf		Hry na důvěru a seznámení	

Sobota	7:30	8:00	8:30	9:30	10:00	19:30	20:00	21:30
Kurikulární cíle	Topo pexeso	Snídaně		Kimova hra	Pout' k pramenům, Otázky a odpovědi, Vaření v přírodě, Magické místo, Geocaching	Večeře	Představení projektu	
Skupinové cíle			Smlouva o vzájemném respektování		Hry na Rovnách		Sdílející kroužek, hry na spolupráci	Noční hra

Neděle	8:00	8:30	9:00	10:00	10:30	11:00	12:00
Kurikulární cíle	Topo pexeso	Snídaně		Místo s rozhledem	Jak na to?	Vaření šípkového čaje	
Skupinové cíle			Boj o pevnůstky				Reflexe a rozloučení

Tabulka 4: Pout' k pramenům

Neděle probíhala klidnějším tempem. Rytíři zaměřili své síly na procvičování topografie na místním kopci Homoli. Spojili své dovednosti v boji o pevnůstky a uvařili čaj s čerstvě natrhaných šípků.

Pátek 10. 10. 2009

Ubytování a dotazníky

Ubytování na celý víkend máme zajištěné v místní sokolovně. Děti se pomalu sjíždí. Kdo má vybaleno, dostává dotazník zkoumající volnočasové aktivity. Děti mají problém s vyplněním poslední otázky (tabulka: Co jsi dělat tento týden odpoledne?), nemohou si vzpomenout na všechny aktivity. Příště snad by bylo vhodné děti upozornit předem, aby si činnosti mohly průběžně zapisovat.

Seznamovací hry a icebreakery

Dopis od královny

Cíl: Vést děti ke spolupráci, namotivovat je na celý víkend, seznámit je s programem víkendu.

Pomůcky: 2 šestistěnné kostky, 2x soupis úkolů, 3 barevně rozlišené kopie rozstříhané zprávy od královny.

Popis: Královna posílá rytířům dopis, k jeho přečtení je však nutná spolupráce všech rytířů v týmu a trocha snahy. Děti se rozdělí do tří týmů a založí si stanoviště na jedné straně louky. Každý tým má svého patrona. Na druhé straně stojí dvě osoby (vedoucí) se šestistrannou kostkou. Děti na znamení vyběhnou, a u osob se řadí podle pořadí, jak doběhly. Je jedno u které osoby, kdo je, zdvojení vedoucího je pouze pro větší plynulost hry. Když je hráč na řadě, hodí kostkou a podle čísla, které padne, mu je přidělen úkol. Po splnění, běží hráč na svou základnu k patronovi, který mu vydá část dopisu. Hráči hrají do chvíle, než získají všechny části dopisu.

Úkoly na kostce:

- 1 Udělej 10 dřepů
- 2 Potřes si rukou se třemi jinými lidmi
- 3 Pochval tři lidi (pěkný účes, hezké tričko, pěkný úsměv,..)

4 Usměj se na tři lidi kolem

5 Pozdrav pět kamarádů (Ahoj Petře, Tě pic Moniko,...)

6 Skoč 10 panáků

Obrázek 7: Seznamovací hra

Dopis od královny:

S stateční rytíři Kalenského údolí, Vítám vás na vašem prvním velikém společném úkolu.

V tomto dopise vám trochu prozradím, co vás všechno čeká. Čtěte pozorně!

V pátečním odpoledni vás čeká společné seznamování, návštěva do nitra mého království, netradiční závody a utvoření pravidel. Pokud vám vše půjde velmi dobře, ještě dnes v noci vás pověřím speciálním úkolem.

V sobotu nás bude čekat velká pouť a objevování kalenských pramínků a hry v přírodě. Večer vás pověřím dlouhodobým posláním a budeme si povídat, jak zvládat nástrahy, které nám příroda občas připraví.

V neděli budeme válčit s mapou a vařit něco mňam na ohýnku.

Přeji hodně úspěchů a hlavně spoustu zábavy v partě kamarádů.

Královna kalenského údolí

Průběh: Zahájení proběhlo venku, děti se potřebovaly proběhnout, což jim hned první hra po rituálu deště umožnila, navodila díky úkolům přátelskou atmosféru a seznámila děti s celým víkendovým programem. K dopisu jsem se znovu vracela celý víkend z důvodu motivace a návaznosti. Při hře se všechny děti zapojily, týmy byly rozděleny rovnocenně, takže závěrečné skládání probíhalo téměř

současně. Pouze malý Matěj při skládání utíkal od týmu a klouzal se na místní klouzačce, ale po domluvě se opět zapojil.

Seznámení s toaletním papírem

Cíl: Účastníci by se díky aktivitě měli spolu blíže seznámit, dozvědět se zájmy a zajímavé informace o druhých.

Pomůcky: Toaletní papír

Popis: Děti utvoří kruh, poté začne mezi účastníky kolovat rulička toaletního papíru s instrukcí: „Utrhni si pro sebe, kolik uznáš za vhodné“ Když všichni hráči mají utrženo, prozradí vedoucí pointu.: „Řekni o sobě tolik věcí, kolik kousků držíš v ruce.“ Hráči postupně vypráví.

Průběh: Tato hra dopadla velmi komicky, jelikož si někteří účastníci i přes moje varování odmotávali velké kusy papíru a pak měli problém vymyslet tolik informací o sobě. Hra se tím začala dosti protahovat a děti ztrácely pozornost, proto jsem hru uměle přerušila s tím, že si ji dohrajeme před spaním.

Trpaslík, ježibaba, obr

Cíl: Aktivita si klade za cíl učit děti spolupráci a vzájemné domluvě.

Pomůcky: lano na vymezení hranice, kužely, či jiné předměty na vymezení zadní čáry

Popis: Obměna hry červení a bílí. Hráči stojí naproti sobě ve dvou řadách, uprostřed se nachází lano. Každá se tajně domluví na figuře z následujících:

- Ø Trpaslík-celá řada si dřepne na bobek
- Ø Ježibaba-skupina natáhne ruce s roztaženými prsty před sebe jako při zaklínání a chrčí
- Ø Obr-skupina zvedne ruce nad hlavu a mohutně křičí uááá!

Vedoucí napočítá do tří a obě řady naráz předvedou svou figuru. Když jsou figury stejné, nic se neděje. Když jsou různé, platí že: Obr přemůže trpaslíka, trpaslík ježibabu a ježibaba překoná obra. Slabší strana prchá na svou stranu a druhá je honí. Předem se vyznačí mez, za kterou pronásledovatelé již nesmějí.⁴²

---

⁴² ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk, ŠIMANOVSKÁ, Barbara. *Hry pro rozvoj zdravé osobnosti : Pravence problémů s agresivitou, pasivitou a závislostí*. 1. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2005. 159 s. ISBN 80-7367-024-0.

Průběh: Hra se ukázala jako velmi zábavná, ve skupinách se projeví přirození vůdci (Vendelín a Jonáš), ale prostor dostali i mladší děti. Skupinky se domlouvaly v klidu a bez zbytečného křiku. Objevily se i počátky společné taktiky.

Obrázek 8: Společná dohoda

Kontakt

Cíl: Naučit se spolupráci, řešit společně úkoly.

Pomůcky: malá plyšová zvířátka (v původním zadání plechovka-pozměněno z důvodu nízké věkové hranice dětí)

Popis: Úkolem cvičení je, aby se každý z hráčů po celou dobu dotýkal některou částí těla plyšového zvířátka, které se musí dostat z bodu A do bodu B aniž by se dotklo země. Pokud se nepovede, vrací se skupinka na začátek.⁴³

Průběh: Úkol se dětem zdál zpočátku velmi těžký, ale plyšová zvířátka se dobře držela a skupinky brzy přišly, jak na to. Pouze jeden tým si práci chtěl usnadnit a neakceptoval návrat na začátek, když se jeden člen přestal dotýkat předmětu. Po napomenutí a osobním dohledu již vše probíhalo podle pravidel. Za dobře odvedenou práci týmy získaly další pokyny od královny, které se staly motivací k Toulkám po Zemi.

---

⁴³ NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 3. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2000. 325 s. ISBN 80-7178-405-2.

Udatní rytíři, ráda bych vás pozvala na návštěvu do svého království, jsou tam poklady, které se skrývají běžnému oku návštěvníka. Vydejte se kolem Zapadlů cestou dolů, přejděte první most a na prvním rozcestí odbočte vlevo ke stromu, který se stal jedním z našich státních symbolů. Zde vyčkejte na další pokyny.

Obrázek 9: Hra Kontakt

Toulky po Zemi

Toulky po Zemi pocházející z environmentálního programu Výchova o Zemi si kladou za cíl postupně otevřít a zostřit smysly Rytířům země. Pro děti bylo připraveno pět aktivit rozvíjejících zrak, hmat, sluch a čich. Vstup do království přírody pro děti představoval další společný úkol. Aby děti mohly královnu navštívit, musely vytvořit ze skákací gumy bránu, kterou by všichni bez dotyku prošli. Stejná brána se za dětmi zavřela při cestě zpět do lidského světa.

Paleta barev

Cíl: Uvědomění si škály barev v přírodě, rozvoj estetického cítění.

Pomůcky: Papírová paletka s oboustrannou lepící páskou pro každého účastníka

Popis: Na speciálně vyrobené paletky každý lepí kousíčky přírodnin z okolí tak, aby škála barev byla co největší.⁴⁴ „V přírodě je nepřeberné množství barev, staňte se i vy malíři a navrhnete svojí vlastní paletu!“

Průběh: Děti se do úkolu pustily s vervou a každý pečlivě vybíral, co si na svoji paletu přidá. Jelikož projekt probíhal v podzimním období, děti využili i různých bobulí a rozmáčené hlíny. Zpočátku hledaly pouze zástupce jednotlivých barev, ale po navedení palety hýřily barvami.

Obrázek 10: Palety barev

Galerie

Cíl: Děti by měly umět po skončení aktivity vnímat krásu celku a detailu.

Pomůcky: Papírové rámečky pro každého

Popis: Každé z dětí obdrží jeden rámeček z papíru a stává se umělcem. Hledá v přírodě zajímavý kus krajiny, či nepatrný detail. Rámeček umístí a tím vzniká umělecký obraz. Na konci otvíráme galerii a všechny děti si obrázky prohlédnou.⁴⁵ „Každý malíř musí umět pracovat nejen s barvami, ale i kompozicí. Právě zde se otvírá neobyčejná galerie, kam i vy můžete umístit svůj obrázek.“

⁴⁴ LEDVINOVÁ, Jana, et al. *Výchova pro budoucnost : Cesty ekologické výchovy*. Jan Smolík. 1. vyd. Praha : MŽP ČR a 01/9 ZO ČSOP TEREZA, 1992. 102 s. ISBN 80-85368-20-X.

⁴⁵ HORKÁ, Hana. *Teorie a metodika ekologické výchovy*. 1. vyd. Brno : Paido, 1996. 75 s. ISBN 80-85931-33-8.

Průběh: Skupinka se rozdělila na dva tábory. Dívčí část se zaměřila spíše na celek a rámovala krajinu: pohled na vesnici, romantický západ sluníčka... Zatímco kluci se soustředili spíše na detail: trní, malý brouček... Při společné návštěvě galerie tedy došlo ke vzájemnému obohacení.

Obrázek 11: Rytíři před galerií

12 doteků

Cíl: Díky této aktivitě by mělo u dětí dojít k rozvoji hmatu.

Pomůcky: 4x dotekový box-karton na 12 vajec, pomalovaný, aby se zamaskoval potisk, nahoře nápis Dotekbox, na spodní straně na každém dvě tajná slova: hrubý a jemný, slizký a suchý, píchavý a chumáčkovitý, upravený a hrubý.

Postup: „Již jsme vyzkoušeli svůj zrak, pojďme se teď společně podívat na náš další důležitý smysl-hmat. Utvořte čtyři skupinky. Každá obdrží tajemný dotekbox, kam bude ukládat nalezené zástupce přidělených vlastností. Tajemství je na spodní straně krabičky, buďte opatrní, ať ostatním skupinkám zůstane skryté!“ Skupinky hledají zástupce pro své vlastnosti. Vždy do jednoho důlku jedna věc. Po několika minutách se všichni sejdou a nastane velké hádání, kdo jakou vlastnost asi má.⁴⁶

Průběh: Úkol děti velmi zaujal, skupinky se snažily a opravdu našly spoustu zástupců. Jonáš dokonce překonal ostych a přinesl v rukou své skupince slimáka

---

⁴⁶ KLÁPŠTĚ, Petr, et al. *Příroda kolem nás : Metodika ke skautské stezce*. 1. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2008. 112 s. ISSN 1210-9827.

(slizký a suchý). Při hádání se dětem opravdu dařilo vlastnosti pojmenovat správně. Problémy nastaly jen u vlastností upravený (děti tipovaly načesaný) a chumáčkovitý. Po nápovědě již však bylo vše jasné.

Lovecké schopnosti

Cíl: Umění ztišit se a naslouchat, pohybovat se neslyšně

Pomůcky: Šátek na oči

Postup: Všichni hráči udělají veliký kruh a jeden dobrovolník se zavázanýma očima si stoupne doprostřed. Na znamení se všichni začnou potichu a pomalu pohybovat do středu kruhu. Koho strážce uprostřed uslyší, ukáže na něj prstem, dotýčný se musí zastavit. Kdo se dostane až doprostřed a strážce se dotkne, stává se jeho nástupcem. „K tomu, abyste v přírodě mohli pozorovat nejen květiny, ale i zvířata, je třeba lehce našlapovat. Kdo je nejlepší pozorovatel?“

Průběh: Pro děti bylo velmi těžké respektovat pravidlo pomalosti a tichosti. Stále měly nutkání se ke strážci rozběhnout. Teprve po třetím pokusu hra získávala pomalu své parametry. Po skončení jsme společně formulovali poučení, která ze hry pro kolektiv vyplynula: Při porušování pravidel hra ztrácí smysl (poučení pro skupinu) a Pouze ten, kdo naslouchá a umí se ztišit, slyší i jiné věci, než sama sebe.

Vůňové pexeso

Cíl: Uvědomění si rozmanitosti vůní

Pomůcky: 4 očíslované dvojice sáčků s různými druhy vůní (majoránka, pepř, máta, skořice), kelímky od jogurtů pro dvojice.

Popis: „Dalším smyslem, který v přírodě můžeme využívat, je čich.“ Na menším prostoru louky jsou rozmístěny sáčky s vůněmi. Děti vyrazí a čicháním se snaží nalézt dvojici stejných vůní, čísla poté hlásí vedoucímu, který ihned podává zpětnou vazbu o pravdivosti odhadu. Po odhalení dvojic si děti v párech zkouší umíchat vlastní vůňový koktejl z místních přírodnin. “V této první části jste měli čichové dobrodružství připravené. Nyní je na vás, abyste nějaké zajímavé vůně našli.“

Průběh: I přes lehkou rozpoznatelnost vůní dělalo dětem problém najít správné dvojice. Jedním z možných důvodů, na kterých jsme se při reflexi i shodli, byl fakt, že se děti i přes varování v instrukcích zhluboka nadechly pepře. Nakonec jsme si řekli správné výsledky a pustili se do míchání vůní. Nejvíce děti využívaly plody trnky s kombinací s různými lučními kvítky. Aktivita velmi zaujala Vendelína a Michala, protože mě druhý den ráno po probuzení žádali o kelímky, že před rozcvičkou ještě něco namíchají....

Obrázek 12: Vytvořený vůňový koktejl

Skalní golf

Cíl: Spolupráce a stmelení kolektivu

Pomůcky: 3 tenisové míčky, golfová hole (silný klacek) vždy do jedné skupinky, plastové kelímky po floře, krepový papír.

Postup: Rytíři se rozdělí do tří skupinek (tři nejmladší členové jsou kapitáni a vybírají si další spoluhráče), k nim je přidělen patron-jeden vedoucí, který počítá odpaly nutné k získání jamky. Družstvo na znamení vyráží na trať vyznačenou fáborky, má k dispozici pouze jednu hůl, v odpalech se všichni střídají ve stále stejném pořadí. Cílem je dostat míček do všech sedmi předem označených jamek

a to s co nejmenším počtem odpalů. Míček lze odpálit kdykoli, dokud je ještě v pohybu, i po jeho zastavení, ale vždy jen na tom místě, kde se právě nachází. Přenášet míček na jiné místo ani uklízet terén není dovoleno. Jedinou výjimku tvoří případy, kdy už je míček umístěn do jamky a družstvo vyráží na cestu k další brance.⁴⁷

Průběh: Z důvodu velké tmy, která nás překvapila, jsme upravili pravidla a míček kopali nohou, pravidlo střídání hráčů však bylo stále respektováno. I když byli hráči upozorněni, že nejde o čas, ale počet úderů, hra měla velký spád a všichni hráli s vervou. Přestože hra vyvíjela na tým určitý psychický tlak (jeden hráč nestíhá, špatně pošle míček), skupinka si ponechala přátelskou atmosféru a hráči se vzájemně podporovali. Vendelín: „Teď hraje Adélka, Kryštůfku, podej jí hůl!“ Po večeri nastalo slavnostní vyhlášení, kdy každá skupina obdržela sladkou obměnu.

Obrázek 13: Odpal při skalním golfu

Hry na důvěru a seznámení

Chybějící osoba

Cíl: Zapamatování si přezdívek jednotlivých členů

---

⁴⁷ Prázdninová škola Lipnice. *Zlatý fond her I.* 1. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2002. 155 s. ISBN 80-7178-636-5.

Pomůcky: Velké bílé prostěradlo

Popis: Hráči utvoří kruh a zavřou oči, vedoucí si jednoho z nich vybere a přehodí přes něj prostěradlo. Na znamení ostatní hráči hádají, kdo zmizel. Hra se opakuje, jednou za čas je dobré hráče promíchat, protože děti si brzy zapamatují, kdo kde stojí.⁴⁸

Průběh: Hru jsem zařadila do večerního programu z toho důvodu, že ve skupině se stále všichni neznali a neoslovovali se přezdívkami, které skauti obvykle používají. Hra velmi dobře zafungovala a děti se při ní i pobavily.

Drákula:

Cíl: Navození důvěry ve skupině

Pomůcky: Černá kápe pro Drákulu

Popis: Hráči vytvoří kruh. Po vysvětlení průběhu hry se stává jeden ze skupiny Drákulou. Ten si za naprostého ticha vyhlédne oběť a začne se k ní pomaličku přibližovat a hypnotizovat její pohled. Oběť se snaží zachránit pohledem a mrknutím na jiného spoluhráče. Záchrana je dokončena, když vybraný hráč, na kterého oběť mrkla, vysloví její jméno. Pokud to nestihne, Drákula položí oběti ruce na ramena a ta se stává novým Drákulou.⁴⁹

Průběh: Děti si tu připomněly, jak je důležité si navzájem pomáhat. Při zpětném hodnocení ze záchrany druhého měly velkou radost. Tuto hru jsem použila jako motivaci při tvorbě smlouvy-j sme správná parta, která drží při sobě.

Dobývání tajemství

Cíl: Děti by se díky aktivitě měli naučit vnímat noční přírodu, v oblasti sociálních dovedností by se měly naučit společné taktice a spolupráci.

Pomůcky: 2 pouzdra s nebezpečnými pavouky, šátky pro polovinu účastníků, lano označující území, dvě petrolejky na osvětlení tajemství.

Popis: *Na skrytém ostrově Tanakuatua seslal Nejvyšší soudce na lidstvo trest za to, že přestalo respektovat víru a tradice, začalo ničit přírodu, vymýšlelo strašné*

---

⁴⁸ SMITH, Charles. *Třída plná pohody*. 3. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2001. 226 s. ISBN 80-7178-601-2.

⁴⁹ NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 3. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2000. 325 s. ISBN 80-7178-405-2.

zbraně a chamtivost povýšilo nade všechny zákony. Trest, který měl postihnout postupně celou Zemi, představovali pavouci Araneus nokikii, které jejich hlídači nazývali Sestřičky. Lidé se o této hrozbě dozvěděli a vyslali výpravu, která měla odnést pavoučí samice, a zabránit tak přeměně Země v jednu velkou pavučinu.

Hráči se rozdělí na dvě poloviny. Jedna polovina představuje domorodce a druhá zachránce. Zachránci útočí na zakázané území označené lanem, kde se vyskytují sestřičky. Za pasem má každý útočník šátek představující život. Několik náhradních životů má k dispozici vedoucí, aby útočníci měli možnost útok zopakovat. Domorodci šátky odebírají, do zakázaného území však nemohou, pokud tam zachránce pronikne, má právo bez rizika odnést jednu pavoučí samičku. Nepodaří-li se unést obě sestřičky, hodnotí se počet sebraných životů. Po uplynutí vymezeného času se role obrací.⁵⁰

Obrázek 14: Nebezpeční pavouci

Průběh: Tuto hru měli na starosti velcí roveři, kteří vypomáhají s vedením oddílu. Hra se odehrávala v přírodním parku nedaleko centra vesnice. Petrolejky

---

⁵⁰ NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 3. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2000. 325 s. ISBN 80-7178-405-2.

dodaly místu posvátnou atmosféru. Děti hru v závěrečném hodnocení hodnotily velmi kladně. Vendelín si pochvaloval možnost zahrát si obě role a užít si taky někdy roli „zápornáka“.

Sobota 11.10. 2009-Den slušné mluvy

Hned ráno před rozcvíčkou je vyhlášen den slušné mluvy. Kdo poruší etiku, dostává fixem černý puntík na ruku. Den slušné mluvy platí i pro vedoucí-všichni jsme na jedné lodi a dodržujeme stejná pravidla.

Topografické pexeso

Cíl: Rytíři se díky této aktivitě mají formou hry naučit znát topografické značky.

Pomůcky: sada topografických obrázků velikosti 4x4 centimetry, vždy po třech stejných kusech.

Popis: Na louce jsou na zemi rozmístěny dvě třetiny všech kartiček. Vždy jednoho zástupce ze všech obrázků má u sebe vedoucí. Děti jsou připraveny na kraji louky. Vedoucí vždy ukáže a vysloví jednu topografickou značku, hráči se rozběhnou do pole hledat její kopii. Kdo najde, zakřičí „Mám!“ Po dvou zvolání (najití dvou kopií) běží děti zpět k vedoucímu, který ukazuje další kartičku. Po poslední kartičce si děti spočítají ulovené kartičky a vedoucí pográtuluje výherci. Hra se dá postupně ztěžovat, kdy vedoucí nejprve řekne název značky a obrázek ukáže až po chvíli.

Průběh: Hra splnila dva cíle. Děti se po ránu rozhýbaly a protáhly a uložily si do paměti několik topografických značek. Pravidla děti rychle pochopily a pexeso mělo hladký průběh.

Smlouva o vzájemném respektování

Cíl: Formulování společných pravidel a zavázání se k jejich dodržování.

Pomůcky: fixy vhodné k psaní na látku, látka o velikosti vlajky

Popis: *Jsme dobrá parta-Rytíři země a každý rytíř ctí svůj kodex, pojďme spolu sepsat pravidla, která se budeme snažit dodržovat v dobrém i zlém.* Před dětmi je položena vlajka s majestátným lipovým stromem, který má prázdné lístečky. Děti obdrží papír a tužku, kam mají za úkol napsat minimálně tři pravidla, která by

v kodexu neměla chybět. Po několika minutách v kolečku každý přečte jeden svůj návrh. Společně o něm všichni diskutují pod vedením vedoucího, který pomáhá formulovat konečné znění pravidla. Poté nastává chvíle, kdy všichni hlasují pro přijetí pravidla. Pokud je pro nadpoloviční většina, pravidlo se zapíše do jednoho prázdného lístečku na vlajce. Když je kodex hotov, vši se zaváží k jeho dodržování svým podpisem na volné místo na vlajce.

Obrázek 15: Tvorba smlouvy o vzájemném respektování

Průběh: Smlouva měla původně proběhnout již v pátek večer, ale pro velký neklid a únavu dětí byla přesunuta na sobotní ráno. S dětmi jsme si po snídani v sokolovně zahráli slíbený půlhodinový floorball, který navodil ideální stav. Rytíři byli odregovaní a s jasnou hlavou. Pravidla vymýšleli sami. Nápady byly konkrétní a praktické, vycházely ze zkušenosti dětí. Malý Kryštof prosadil dodržování nočního klidu, jelikož první noc byla mezi dětmi velmi rušná. Děti se samy shodly, že je důležité poslouchat vedoucí a chovat se hezky mezi sebou. Já jsem jen pomohla zformulovat konečné znění, které jsme všichni slavnostně podepsali:

- Ø Silnější pomáhají slabším
- Ø Nerušit noční klid
- Ø Jsme dobrá parta
- Ø Poslouchat vedoucí

- Ø Nenadávat si, ale podporovat se
- Ø Neřešit spory rvačkou
- Ø Mluvit pravdu
- Ø Neotravovat ostatní
- Ø Neskákat do řeči
- Ø Nekřičet, když to není nutné

Kimova hra

Cíl: Děti se díky aktivitě naučí co a jak se balí do batohu na jednodenní výlet.

Pomůcky: Kartičky s obrázky věcí, které se balí na jednodenní výlet

Popis: Dětem se na dvě minuty odhalí patnáct obrázků, úkolem je si jich co nejvíce zapamatovat. Po uplynutí doby se kartičky opět zakryjí a děti zapamatované věci sepisují na papír, který se jim zároveň stává univerzálním seznamem. Nakonec se zapsané věci zkontrolují a spočítají. Kdo má víc jak dvě třetiny, má dobrého pamatováka.⁵¹

Průběh: Hry se z důvodu únavy účastnily jen dvě třetiny Rytířů. Nicméně hra splnila svůj účel. Děti díky ní dostaly instrukce, co si mají vzít s sebou. Batůžek na výpravu k pramenům si zabalil každý sám a správně.

Pout' k pramenům⁵²

Cíl: Naučit děti všímat si krásy přírody a prožívat ji.

Pomůcky: Mapa objevovaného území v rytířském deníku, batůžek s potřebami na jednodenní výlet, holinky, vysílačky.

Popis: Jak už předeslala královna ve svém prvním dopise, děti čekal velký úkol: Vydat se podél místního potůčku (Čistický potok) až k jeho pramenům. Cestu pečlivě zaznamenávat do přidělené mapy a zakreslit do ní i zajímavé úkazy a příhody, která se na badatelské výpravě udály. Děti budou pracovat ve dvou

---

⁵¹ KLÁPŠTĚ, Petr, et al. *Příroda kolem nás : Metodika ke skautské stezce*. 1. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2008. 112 s. ISSN 1210-9827.

⁵² BUREŠOVÁ, Květoslava. *Nápady pro mrňata a škrvrnata : (2 tucty námětů k poznávání přírody v každém ročním období)*. 1. vyd. Brno : EkoCentrum, 1993.

týmech a spolu budou komunikovat vysílačkami. Na cestě ještě budou plnit speciální úkol-Otázky a odpovědi viz níže.

Průběh: Expedice začala velmi slavnostně. Rozdělili jsme se do dvou týmů, které na pouť vyrazili s pětiminutovým odstupem. Vzali vlajku a dvě vysílačky, které odvedly skvělou práci v oblasti komunikace. Děti se ve vlastnění vysílačky střídaly a sdělovaly si své dojmy a upozorňovaly na možná nebezpečí na trase. Družiny vzaly úkol velmi zodpovědně a cesta potokem se proměnila ve velké dobrodružství nejen pro děti, ale i vedoucí. Rytíři postupovali všímavě. První úsek probíhal divokou přírodou, kde voda tvořila malé meandry, střední úsek procházel vesnicí Čistá, kde jsme byli pohoštěni místními domorodci. Poslední část trasy vedla loukami a pastvinami. Říčka sloužila místnímu dobytku a skotu k uhašení žízně, pro velké bláto jsme potůček sledovali podél břehu. Do mapy si děti většinou zakreslovaly pozorovaná zvířata a rostliny: malé mřenky, stádo krav, zvláštní červené řasy na hladině potoka.

Obrázek 16: Rytířská výprava k pramenům

Otázky a odpovědi ⁵³

Cíl: Přivést děti k pozorování přírody, umět se nad pozorováním zamyslet a poučit.

---

⁵³ ZAPLETAL, Miloš. Výpravy za dobrodružstvím. 2. vyd. Praha : Leprez, 1998. 363 s. ISBN 80-86061-16-7.

Pomůcky: Obálky s otázkami pro jednotlivá zastavení, volné kolonky pro odpovědi v rytířském deníku.

Popis: Během pouti podél potoka mají týmy za úkol sledovat okolí. Na přidělené obálce je umístěn seznam zastavení (barevný strom, šípkový keř, zatáčka potoka..), která děti na cestě hledají. Když na nějaké místo dorazí, otevřou příslušnou otázku a snaží se podle své úvahy na ni odpovědět do svého rytířského deníku. Seznam otázek je přiložen v příloze č. 6.

Obrázek 17: Cesta potokem vedla i pod několika mosty

Průběh: Měla jsem možnost sledovat pouze jednu ze dvou skupinek, kterou jsem doprovázela na své pouti. Hned na začátku si otázky vzala na starost malá Markétka a celou skupinku vždy upozornila, když jsme se k jednomu z napsaných míst přiblížili. Při psaní odpovědí jsem musela dětem někdy pomáhat doplňujícími otázkami, než byli schopné zformulovat odpověď. Bohužel po setkání s druhou skupinkou vyšlo najevo, že na úkoly zapomněli. Při společné cestě zpátky jsem se tedy pokoušela najít čas na společné plnění, ale ne na všechny otázky byla příležitost.

Vaření v přírodě

Cíl: Získání dovednosti postavit ohniště a uvařit pokrm.

Pomůcky: Sirky, kotlíky, pitná voda, ingredience k vaření

Popis: Každá družinka putující k pramenům má za úkol připravit ohniště, zapálit oheň a připravit pro sebe pokrm.

Průběh: Vaření proběhlo na slunečné louce v dostatečné vzdálenosti od lesa. Všechny děti se zapojily do sběru dřeva, vaření si vzala na starost starší část skupinky, mladší děti přikládaly na oheň. Zahlazení ohniště z důvodu bezpečnosti provedli vedoucí, děti pomohly hlavně s odnosem nepoužitého dřeva zpět do lesa.

Obrázek 18: Vaření oběda

Magické místo

Cíl: Naučit děti vnímat přírodu

Pomůcky: Tužky a místo v rytířských denících

Popis: Program spočívá v tom, že každé dítě si v okolí najde krásné místo, kde je samo a není nikým rušeno. Na toto místo se pak bude moci několikrát vrátit. Podle vyspělosti zde může plnit jednodušší úkoly, zejména související s pozorováním okolí. Své postřehy zaznamenává do svého portfolia-rytířského deníku.⁵⁴

Průběh: Na magické místo byla vybrána krajina pod Čisteckou hůrou. Jednalo se o údolíčko se smíšenými lesy a loukami s výhledem na Krkonoše. Pěkné počasí přímo svádělo k lehnutí do trávy. Děti měly samy na vybranou, jaké místo si

---

⁵⁴ ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. 1. vyd. Brno : Paido, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8.

zvolí. Spoléhala jsem na jejich loajalitu, což se vyplatilo. Rytíři převážně malovali krajinu kolem sebe, či drobný život v trávě. Polovina dětí též zaznamenala různé zvuky. Nejvíce se dětem líbilo šumění listů a vody (Markétka a Vít'a). Magické místo jsem chtěla ještě jednou zopakovat, bohužel nám však nepřálo počasí. Druhý den sedla na Kalenské údolí mlha a při pouti do minulosti bylo dosti sychravo.

Geocaching-Čistecká hůra

Cíl: Rytíři se mají naučit objevovat krásná a zajímavá místa naší planety.

Pomůcky: GPS (celosvětový navigační systém)

Popis: Dětem je vysvětlena legenda, že na Čistecké hůře, vyhaslé sopce, je ukrytý poklad, který se pokusíme najít. K dispozici je jedna GPS, s jejíž pomocí poklad najdeme. Děti se ve vlastnění přístroje střídají po padesáti metrech.

Obrázek 19: Za pokladem nás vedl navigační systém GPS

Průběh: Cestou zpět do Kalné nás opustili roveři a my se vydali domů přes hornatý masiv nazývaný Rovně, kterým dominuje vyhaslá sopka Čistecká hůra. Tam jsme se vydali s GPSkou hledat poklad. Dětem jsem dala na výběr, jestli chtějí raději cestovat po širokých cestách, nebo jít, jak se říká „rovnou za šipkou“,

houštím, trnám, zaječí stezkou rovnou nahoru. Jednohlasně se rozhodly pro přímou i když krkolomnější cestu. Poklad jsme našli velmi brzy a zapsali se do knihy objevitelů.

Hry zaměřené na vnímání přírody

Na cestu zpět podzimní přírodou jsem měla pro děti na zpestření a vnímání přírody připravené hry zpracované Reinhartem Wittem: Můj strom a Námluvy lučních kobylek.⁵⁵ Ale starší děti převzaly iniciativu a cestou vymyslely a zrealizovaly tři aktivity. Jak organizátorům, tak účastníkům se to velmi líbilo. A já cítila, jak se skupina touto činností posouvá z fáze normování do fáze výkonné a jak děti přebírají odpovědnost a iniciativu, proto jsem jim na Rovních barevných od zapadajícího slunka nechala volný prostor.

- Ø První aktivita, Dva čarodějové, spočívala v proniknutí do zapovězeného území, kde se skrývali dva čarodějové. Účastníci měli v nepřehledném území vysoké trávy rychle objevit co nejvíce listnatých stromů, aniž by se jich dotkl mocný mág. Organizátoři pouze neměli domyšlené, co se s hráčem stane, pokud je chycen. Společně jsme tedy pravidla upravili a hru vyhodnotili jako poměrně zdařilou.
- Ø Druhou aktivitou organizátoři sledovali ryze ekologické téma-záchranu ostrova plného přírodního bohatství. K záchraně bylo nutné najít tajemné moudré bytosti, s pokorou poprosit o pomoc a splnit malý úkol. Ve hře nechyběly rekvizity a velmi kvalitní herecké výkony. Společnými silami jsme ostrov i s jeho krásnou přírodou zachránili.
- Ø Třetí hra spočívala ve vysvobození dvou princezen, které byly uneseny. Děti je hledaly v nepřehledném terénu. Hra dějem navazovala na předchozí aktivitu, hlavní motivací byl nedokončený dopis s prosbou o pomoc.

Komunitní kroužek

Cíl: Zhodnocení dodržování dohody, reflexe dosavadních aktivit

---

⁵⁵ WITT, Reinhard. Vnímejte přírodu všemi smysly. 2. vyd. Praha : Pražské ekologické centrum, 1992. 32 s. ISBN 80-901377-7-6.

Pomůcky: Dohoda o vzájemném respektování

Popis: Děti sedí v kroužku, mezi nimi putuje mluvící kámen, kdo ho má, hodnotí dosavadní průběh víkendu a dodržování dohody.

Průběh: Nejprve jsme s pravidly dohody seznámili nově příchozí děti (Karolínku a Mílu), které s dohodou souhlasily a přede všemi ji podepsaly. Poté následovala reflexe. Děti většinu aktivit hodnotili velmi kladně. Co se týče dodržování pravidel, žádné problémy nenastaly. Den slušné mluvy se všichni snažili dodržet, jediný Jonáš měl dosti „opuntíčkovanou“ ruku, ale většina prohřešků vznikla dopoledne, později si dával větší pozor. Děti jsem na závěr pochválila, protože se celý den chovaly vzorně. Vyzdvihla jsem jejich vlastnoručně zrealizované odpolední hry na Rovnách, které byly moc fajn, a upozornila jsem na dodržování dnešního nočního klidu.

Hry na spolupráci

Ostrov

Cíl: Naučit děti spolupráci, řešení problému a vzájemné důvěře díky tělesnému kontaktu.

Pomůcky: lano

Popis: Děti jsou rozděleny do tří skupinek, ocitnou se na ostrově v širém oceánu. Úkolem je se nenamočit do slané vody. Voda však stoupá a ostrovy se zmenšují.⁵⁶

Průběh: Děti byly rozděleny do tří stejně silově vyvážených skupinek, ve kterých budou později realizovat malý projekt Almanach příběhů kalenského údolí. Společné úkoly měly napomoci vzájemné spolupráci a řešení problémů. Ostrovy byly zmenšeny celkem pětkrát a pokaždé se dětem podařilo situaci „ustát“. Fyzický kontakt byl pro děti přirozený a neměly s ním žádný problém. Hlavní oporou byli v této aktivitě nejstarší účastníci, kteří pomohly udržet tým kompaktní.

Živá abeceda

Cíl: Rozvoj komunikace a tvořivosti

---

⁵⁶ NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 3. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2000. 325 s. ISBN 80-7178-405-2.

Pomůcky: Karty se slabikami

Popis: Děti ve třech týmech mají za úkol pomocí svých těl ztvárnit zadanou slabiku. Hra probíhá tak, že jedna skupina předvádí a ostatní dvě hádají slabiku a zapisují ji na připravený papír. Po pěti slabikách nastupuje do role herců další skupinka. Hra končí poté, co si roli herců vyzkouší všechny skupinky. Nakonec přijde vyhlášení správných slabik a diskuse, jak mohla spolupráce proběhnout ještě lépe.⁵⁷

Obrázek 20: Jak znázornit slabiku KI?

Průběh: Po názorné ukázce rytíři hru ihned pochopili. V dovednosti domluvit se hodně vynikala skupinka Vendelína. Po aktivitě jsme tuto skutečnost rozebrali a řekli si příčiny. U skupinky jež vedl Vít'a měla dobrý nápad Ema, ale kluci ji neposlouchali. Při spolupráci je nutné respektovat a zvážit jakýkoli nápad od kohokoli ze skupinky.

Představení projektu

Cíl: Motivace dětí a názorná ukázka projektu Almanach příběhů Kalenského údolí

Pomůcky: Vzorový příklad příběhu

---

⁵⁷ NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 3. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2000. 325 s. ISBN 80-7178-405-2.

Popis: Doprostřed kruhu, v němž děti sedí, je předložen vzorový příklad příběhu. Dětem je vysvětleno, jak by měl příběh vypadat, jakého tématu by se měl držet a jakými prostředky může být ztvárněn: koláž, kresba, malba, text na počítači, vlepené obrázky, fotografie, forma komiksu, prezentace formou divadla, využití hudby, dramatu...

Průběh: Jako vzorový příklad jsem uvedla příběh zpracovaný do komiksové podoby, který se stal mě a mé kamarádce jednou v létě. Děti to velmi zaujalo a ihned se vyptávaly na podrobnosti. Ujistila jsem je, že na realizaci mají dost času, protože prezentace proběhne během víkendu Poutě do minulosti.

Noční hra

Proběhla za mé nepřítomnosti v režii roverů, kterým byla ponechána volná ruka působnosti. Námětem bylo dobývání hradu. Děti byly se hrou spokojené a uléhaly do spacáku příjemně unavené. Noční klid se dodržel.

Neděle 12.10. 2009

Topografické pexeso

Cíl: Děti se díky aktivitě naučí nazpaměť základní topografické značky, což jim později pomůže ke snadnější orientaci v mapě.

Pomůcky: sada topografických obrázků velikosti 4x4 centimetry, vždy po třech stejných kusech.

Popis: Viz strana 55.

Průběh: Děti tuto hru hrály po druhé. Bylo znát, že již mají osvojená pravidla a zaměřují se spíše na taktiku. Někteří si již pamatovali pár topografických značek a nečekali na jejich zobrazení. Tato výhoda byla motivací pro ostatní, aby se snažili zapamatovat si tvar jednotlivých značek.

Boj o pevnůstky

Cíl: Rozvíjení spolupráce a taktiky, vnímání krásy přírody, motivace k následující aktivitě.

Pomůcky: Dvě lana na vymezení pevností, dvě sady topografických značek po deseti kusech, lano na vytyčení hranice.

Popis: Hráči se rozdělí do dvou týmů, každý tým hlídá svoji pevnůstku, kde opatruje vzácné symboly-topografické značky. Pevnůstky jsou vzdáleny od sebe osmdesát metrů a mezi nimi je hraniční čára rozdělující území na dvě stejné poloviny.

Obrázek 21: Hra Boj o pevnůstky

Hráči mají za úkol získat symboly z nepřátelské pevnůstky, jakmile překročí hranici a ocitnou se na cizím území, mohou je protihráči chytat. Po chycení, ztrácí chycený hráč život a musí se vrátit do své mateřské země. Pokud hráč unikne pronásledovatelům do dobývané pevnůstky, je v bezpečí a může pro svůj tým vzít jeden symbol. Vrací se na své území a může se vydat znovu na lov.

Průběh: Hry se odehrávala na blízkém kopci Homoli s výhledem na Kalenské údolí. Bohužel se nám nepodařilo úplně vyrovnaně sestavit týmy a jedna skupinka měla silnou převahu. Proto se ke konci hry přidali na slabší stranu někteří vedoucí, aby jí napomohli získat zbylé kartičky. Děti hrály fair-play a pomoc týmu akceptovaly, soutěž byla brána spíše jako společná zábava, takže ve skupině rytířů panovala uvolněná atmosféra.

Místo s rozhledem

Cíl: Naučit se uplatňovat znalosti o topografických značkách v praxi.

Pomůcky: Připravená slepá mapa

Popis: Vedoucí ukáže objekt v terénu-kopec, vesnici, hrad a všichni objekt nakreslí do mapy na správné místo topografickou značkou.⁵⁸

Průběh: Situaci zkomplikovala hustá mlha, která se v údolí válela, proto jsem se spíše opřela o znalosti dětí, které vesnici a okolí důvěrně znaly a napomohla jsem jim popisem místa, které ony poté správně umístily do mapy. Díky této spolupráci děti pochopily princip topografie a došly ke správnému výsledku. Ve společné zpětné vazbě však přiznaly, že úkol byl zpočátku velmi obtížný a bez pomoci, by si s ním nevěděly rady.

Jak na to?

Cíl: Získání dovednosti umět si poradit v rizikových situacích a umět jim předcházet.

Pomůcky: Připravené příklady rizikových situací a otázky, viz příloha č. 7.

Popis: Děti ve dvojicích obcházejí čtyři stanoviště, kdy jsou postaveny do určité situace, na kterou mají zkusit správně zareagovat (Bouřka tě zastihne v lodi na řece, rybníku. Jak se zachováš?), poté je s nimi situace rozebrána a zdůvodněno správné řešení (Správné je rychle se transportovat ke břehu, na rovné vodní hladině hrozí uhození bleskem.).

Průběh: Děti měly dostatečné znalosti o možném riziku v přírodě a samy bez problémů vymyslely a odůvodnily správné řešení.

Vaření šípkového čaje

Cíl: Získání dovednosti připravit nápoj z přírodních zdrojů

Pomůcky: šípkový keř se zralými šípky, kotlík, sirky, pitná voda, cukr

Popis: Děti ve trojicích připraví šípkový čaj. Po uvaření bude následovat společná ochutnávka a hodnocení kvality.

Průběh: Z důvodu již zmíněné mlhy a vysoké vlhkosti vzduchu jsme od vaření venku upustili, ale šípkový čaj se přece jenom pil. Cestou zpět přírodou děti natrhaly šípky, ze kterých v kuchyňce sokolovny uvařily moc dobrý čaj.

---

⁵⁸ KLÁPŠTĚ, Petr, et al. *Příroda kolem nás : Metodika ke skautské stezce*. 1. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2008. 112 s. ISSN 1210-9827.

Reflexe a rozloučení

Reflexe byla provedena ve dvou kolech, v prvním děti malovaly své pocity do svých rytířských deníků a na závěr proběhlo sdílející kolečko, kde účastníci své pocity vyjadřovali prstovou metodou O.K., K.O. Všechny palce byly zdvihlé nahoru a děti se vyptávaly, kdy zase něco společně podnikneme. Nejvíc ohlasů měly Toulky po Zemi, Pout' k pramenům a večerní hra zrealizovaná rovery. Rozloučili jsme se tradičně v gilwellském kruhu.

4.3.3 Boj o Helmův žleb 17.10.2001

Boj o Helmův žleb se uskutečnil o jedné páteční společné oddílové schůzce v lese blízko přírodního koupaliště. Jednalo se již o strategicky náročnější hru vyžadující spolupráci, komunikaci a domluvu na vyšší úrovni. Před skupinku tak byla postavena první větší výzva, která vyžadovala samostatnější jednání s menší mírou zapojení vedoucího.

Čas	15:30	15:40	15:45	16:45	16:55
Kurikulární cíle			Boj o Helmův žleb		
Skupinové cíle	Motivace	Rituál deště		Reflexe	Gilwellský kruh

Tabulka 5: Boj o Helmův žleb

Cíl: Naučit účastníky spolupráci ve skupině, taktice, vnímání krásy přírody.

Pomůcky: Oblek posla, 60 papírových koulí, 10 papírových věží, dvě lana na vyznačení pevností, eurofolie velikosti A5, zavírací špendlíky, kartičky s čísly jedna až pět-každý druh po patnácti kusech, 20 kusů kartiček s motivem miny, dostatečná zásoba životů (kartičky dvou barev), tabulka s přehledem životů a výhod jednotlivých úrovní.

Popis: Hru hrají dvě stejně početné skupiny rytířů, kteří hájí svůj hrad před nepřáteli. Brání se papírovými koulemi. K dobytí hradu je nejprve potřeba strhnout tři strážní věže (jsou rozmístěny před hradem a jeden hráč může strhnout pouze jednu věž) a poté umístit do nepřátelského hradu pět min, se kterými již někdo nesmí hýbat. Herní území má tvar obdélníku a hrady stojí na jeho opačných

koncích. V každém hradu se pohybuje jeden vedoucí, který vydává miny, spravuje míčky, povyšuje hráče a dohlíží na průběh hry. Herní území není nijak rozdělené na poloviny a hráči jsou stejně zranitelní na obou všech jeho stranách.

Každý hráč má jednu z pěti úrovní, která omezuje maximální počet míčků, které může nosit u sebe. Také omezuje počet životů, které najednou má. Míčky je možné libovolně sbírat ze země, ale počet, který má hráč najednou u sebe, nesmí přesáhnout jeho limit. Kdo je zasažen protivníkem, odevzdá mu jeden svůj život jako trofej, vzdálí se na dvacet metrů směrem, který mu určí jeho pokořitel a teprve potom se vrací do bitvy. Po dobu předávání života a určování směru ústupu jsou oba dále nezranitelní a měli by to dát najevo (např. zdviženýma rukama). Hráč, který přišel o všechny své životy, se musí vrátit do základny, je degradován o jednu úroveň, musí v základně vytrvat jednu minutu potřebnou k vyléčení jeho zranění, teprve potom je mu obnoven plný počet životů odpovídající jeho nové úrovni a je vyslán zpět do bitvy.

Každý hráč začíná na první úrovni. Životy protivníků (trofeje), které zasáhl, pak může ve své základně vyměnit za povýšení na vyšší úroveň. Počty trofejí a výhody, které z vyšší úrovně plynou, ukazuje tabulka č. 6, Hráč, který je připraven o všechny životy, jednu úroveň ztrácí, pokud není na první úrovni.⁵⁹

Úroveň	Jméno	Životy	Míčky	Trofeje potřebné na vyšší úroveň
1	Pěšák	1	2	zdarma
2	Těžkooděnc	2	3	3
3	Jezdec	3	4	3
4	Rytíř	4	6	5
5	Lancelot	5	Neomezeně	8

Tabulka 6: Přehled úrovní

Průběh: Před klubovnu přichází posel s dalším úkolem od královny: Dobyť hradu Temných rytířů v Helmově žlebu. Kluci zpočátku protestují, ráno přelo a

⁵⁹ KOUPIL, Ondra, et al. *Www.hranostaj.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-02-26]. Dostupný z WWW: <www.hranostaj.cz>.

oni by raději hráli v sokolovně floorball. Na konci schůzky však přiznávají, že hra v lese byla něco lepšího (Jonáš).

Obrázek 22: Výměna životů

Začínáme tradičním rituálem deště. Zpočátku mám problém udržet pozornost dětí. Jsou roztěkané a nejradši by rovnou hrály a pravidla ladily během hry. Nakonec jsou stanoveny hranice a Alex rozdělí rovnoměrně týmy. Začínáme hvizdem píšťalky. Hru jsem vybrala záměrně hodně běhací s prvky strategie-děti mají za sebou poslední den školy a přímo srší energií. Čekám na první náznaky spolupráce. Ty se dostavují až v druhém kole po výměně rolí, kde si děti hru osahají a ujasní si nepřesnosti, rozdělí si funkce a naplánují první finty. Hra má spád a velké zvraty. Skupinka, která v prvním kole prohrála se nyní ujímá vedení. Hru končíme za stavu 1:1. Při závěrečném hodnocení se jednoznačně projeví radost ze hry a já děti chválím za fair-play hru, řešíme pouze jednu stížnost, kde zasažený neodevzdal kartičku, jedná se o malou Emu, která si ráda pravidla usnadňuje. Odvolávám se na naši společnou listinu, kde je dáno, že jsme dobrá parta a kdyby všichni podváděli, nikdy si nic nezahrajeme a žádná hra se nám nebude líbit, s čímž souhlasí všechny děti a i Ema. Rovnou dětem připomínám i počáteční skákání do řeči, což si děti zpětně uvědomí a slibují zlepšení. Loučíme se v gilwellském kruhu.

4.3.4 Orientační běh 31. 10. 2009

Orientační běh proběhl v dolnokalenském údolí na další společné odpolední skautské schůzce. Nejednalo se o klasické orientační závody, ale aktivita byla kromě práce s mapou zaměřena na vzájemnou spolupráci dětí a vnímání detailů krajiny. K naplnění těchto cílů napomohlo rozdělení dětí do trojic s jednou společnou mapou a začlenění hry fotorallye⁶⁰, díky které děti rozluštily tajnou zprávu, která jim napověděla, kde hledat další informace od královny, důležité pro účast na závěrečné pouti do minulosti.

Čas	15:30	15:35	15:40	16:50	16:55
Kurikulární cíle	Motivace		Orientační běh	Reflexe	
Skupinové cíle		Rituál deště			Gilwellský kruh

Tabulka 7: Orientační běh

Cíl: Naučit rytíře pracovat s mapou v terénu, spolupracovat a vnímat krásu krajiny.

Pomůcky: Pět orientačních map s deseti vyznačenými stanovišti, vytištěné fotografie pro hru fotorallye, tabulky pro záznam správných písmen na stanovištích pro každého účastníka, dešifrovací klíče, návody-jak správně zabalit batoh-viz příloha č. 8, krepový papír na označení stanovišť.

Popis: Děti jsou rozděleny do skupinek po třech. Každá skupinka obdrží jednu mapu okolí s vyznačenými stanovišti, viz příloha č. 9, a každý hráč tabulku pro zaznamenání správných odpovědí. Úkolem je pomocí mapy vyhledat deset stanovišť. Na každém stanovišti se nachází tři fotografie, ale pouze jedna je pořízena ze stanoviště, kde se skupinky nachází. Děti musí vybrat správnou fotografii a zapsat si písmenko, které je u obrázku uvedeno. V cíli, po oběhnutí všech deseti kontrol, tým obdrží dešifrovací klíč, se kterým je možné zjistit místo

⁶⁰ NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 3. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2000. 325 s. ISBN 80-7178-405-2.

uložení informací od královny. Skupinky se při svém putování musí stále držet při sobě.

Průběh: Z orientačního běhu jsem měla trochu obavu, zda děti dostatečně zvládnou orientaci v mapě. Poprvé se orientovaly v otevřené krajině, dřívější zkušenosti pramenily pouze z práce v obydlené oblasti. V průběhu hry se mi však potvrdilo, že obavy jsou zbytečné. V daném limitu se třem čtvrtinám běžců podařilo nalézt všech deset kontrol. Poslední skupince chyběly tři stanoviště, důvodem nezdaru byl nedostatek času. Při kontrole a dešifrování vyšlo najevo, že některé fotografie skupinky odhadly špatně. Proto vznikla možnost přijít k poslovi pro radu. Poplatkem bylo zazpívání kalenské hymny. První úspěšné dešifrování proběhlo v Jonášově týmu a úkryt byl prozrazen i ostatním (první sloup). Po nalepení zprávy do rytířských deníků jsme s dětmi hodnotili velký běh. I když byla aktivita poměrně fyzicky náročná, všem se líbila a dostala označení 7 ze 7. Děti se celou dobu hry držely pohromadě a spolupracovaly.

Obrázek 23: Jeden z obrázků fotorelley

4.3.5 Pout' do minulosti 14.-15. 11. 2009

Poslední víkendová akce Rytířů země se nesla v duchu místních tradic a objevování historie dolnokalenské krajiny. V pátek na děti čekala krkonošská pohádka o Krakonošovi a nepoctivém Trautenberkovi, s jejíž pomocí děti

rozluštili souřadnice místa s pokladem, odkud je pěkný pohled na Krkonoše-stejně jako na začátku krkonošského večerníčku. Poté se rytíři pustili do přípravy společných projektů: Almanach příběhů kalenského údolí. Po večeři si děti ověřily své praktické dovednosti a znalosti týkající se pobytu v přírodě. Na závěr dne byla pro děti připravena noční hra Poslové, prověřující jejich schopnost spolupráce a vzájemné domluvy.

Sobota se pro všechny rytíře stala Dnem dobrých skutků. Po klasické topografické rozcvičce děti hledaly pomocí mapy dopis s dalšími pokyny od královny. Ta je vyzývá k poslední pouti-do minulosti. Ještě před tím, ale přichází na řadu prezentace vyrobených almanachů s příběhy, které prožily samy děti, či jejich rodiče a prarodiče v kalenském údolí. Pouť zavede celou rytířskou skupinku hluboko do minulosti, kde nebyly silnice a kupci a poslové využívali pro svou cestu zemské stezky, v centru vesnice se postavila první škola z trámů zchátralé kapličky a v jednom stavení za Bramborové války strávil noc rakousko-uherský císař Josef II. Rytíři obohaceni novými zážitky z minulosti a přítomnosti sepisují vlastní slib, který je bude zavazovat ke konání hrdinských činů v časech budoucích. Tento slib slavnostně předávají královně, která je vyznamenává řádem Rytířů země.

Pátek	15:30	16:00	17:30	18:00	19:00	20:00	21:00
Kurikulární cíle	Ubytování	Pohádky našeho kraje			Večeře	Evaluační dovednosti	
Skupinové cíle			Pohybky venku	Příprava projektu			Poslové a komunitní kroužek

Sobota	7:30	8:00	8:30	9:00	10:00	15:30	16:15
Kurikulární cíle	Topografické pexeso	Snídaně	Dopis od královny		Pouť do minulosti	Rytířský slib a reflexe	
Skupinové cíle				Přestavení projektu			Rozloučení s královnou

Tabulka 8: Pouť do minulosti

Pátek 14.10. 2009

Ubytování

Druhý společný víkend trávíme díky panu starostovi v prostorách obecního úřadu v zasedací místnosti. V této budově se nachází i skautská klubovna, proto není problém s dostatečně dobrým zázemím a dostupností rekvizit. Během ubytování děti vyplňují dotazníčky týkající se balení batohu na tento víkend.

Pohádky našeho kraje

Cíl: Seznámení s tradicemi a kulturou krajiny

Pomůcky: Kartičky s písmenky dávající dohromady slovo POHÁDKA, večerníček Jak Trautenberk usušil Krakonošovi seno, pracovní listy s otázkami k večerníčku, GPS, písťalka.

Popis: Děti jsou rozděleny do trojic. Jejich prvním motivačním úkolem je sestavit z písmen slovo, které napoví, co bude dnešním tématem rytířů. Písmena jsou rozmístěna po budově úřadu a v těsném okolí, děti je hledají, ale nesmí s mini hýbat, písmeno si pouze zapamatují a společně zapíší na papír. Poté společně hádáme, jaká pohádka může mít spojitost s podkrkonoším.

Po uhodnutí dětem rozdáme pracovní listy-příloha č. 10, které si děti zkusí vyplnit podle vlastního uvážení. Následuje shlédnutí pohádky a doplnění správných úkolů. Skupinka, která má první dobře vyluštěné souřadnice, bere do ruky první GPS a všichni vyrážejí za pokladem. Ve vlastnictví navigačního přístroje se děti střídají po padesáti metrech.

Po nalezení pokladu cestou zpět děti hrají tématickou hru Sojka práškačka. Akční hra na motivy Krakonoše-sojka strážkyně pořádku musí být skrytá a přesto na doslech. Vedoucí jdou pomalu cestou napřed, děti se plíží za nimi. Nesmí být vidět, ale na písknutí přijít co nejrychleji k vedoucím. Body: Vedoucí se sem tam otočí, koho uvidí, ztrácí bod. Naopak, kdo na písknutí přiběhne co nejrychleji, má bod navíc.⁶¹ Večer nastane slavnostní vyhlášení.

---

⁶¹KOUPIL, Ondra, et al. *Www.hranostaj.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-02-26]. Dostupný z WWW: <www.hranostaj.cz>.

Průběh: Po tradičním rituálu deště jsou děti rozděleny do trojic. Hledání písmenek se rytířům daří, velmi brzy složí hledané slovíčko. Problém nastává při určení správné pohádky. Pomáhá až nápověda: „*Kakraholte, himllaudon, Anče, Kubo, Hajnej, všichni sem!!!*“ a Květa s Týnou odhalují správné řešení. Pracovní listy si děti zkusmo vyplní, což je namotivuje k dalšímu sledování příběhu. Příběh je připraven na notebooku, při sledování pohádky nikdo ani nedutá a všichni horlivě zapisují. Jonáš, který se nejvíc kasal, že pohádku nemusí vidět, že ji dobře zná, má čtyři chyby. Společně vyrážíme za pokladem, děti se ve vedení skupinky poctivě střídají. „Šipka“ nás zavede na svah bývalé sjezdovky, odkud je krásný pohled na Žalý a Sněžku. Scéna velmi důvěrně připomíná první záběr večerníčku, kde Krakonoš překračuje jednotlivé horské hřebety a háže květiny až k nám do Prosečné a Dolní Kalné. Ihned se pouštíme do hledání pokladu, při kterém nám asistuje pěkný západ sluníčka. Nakonec na „kešku“ narazí Jonáš. O poklad se jako správná parta spravedlivě rozdělíme.

Obrázek 24: Nalezení pokladu

Akční hra na cestě zpět má u dětí velký úspěch, neváhají v zápalu hry skočit do borůvčí, či mezi maliny. Maskování napomáhá nabývající tma a členitý terén. Matěj s Oliverem žádají brzké pokračování, což je jim slíbeno na příští akci. Na závěr si děti namalují jeden výjev z pohádky do svého rytířského deníku.

Pohybovky venku

Pohybovky venku si berou na starost roveři, já zatím chystám pomůcky na vytváření projektu Almanach příběhů kalenského údolí a evaluaci dovedností. Děti venku hrají fotbal, či využívají prolézačky na místním hřišti.

Příprava projektu

Cíl: Formování skupiny ve fázi výkonné-plnění společného úkolu, seznámení s osobními příběhy člověka a krajiny, jež se odehrály v okolí Dolní Kalné. Děti by si měli po aktivitě uvědomit jedinečnost místa, kde žijí.

Pomůcky: velké archy papíru, fixy, tempery, lepidlo, pastelky, tužky

Popis: Trojice dětí mají za úkol vyrobit společný plakát příběhů kalenského údolí a dohodnout společnou prezentaci. Každé skupince napomáhá jeden oddílový vedoucí.

Obrázek 25: Realizace Almanachu

Průběh: Děti tvorba příběhů velmi zaujala. Z počátku v některých skupinkách nastal problém s obsahem, protože ne každý si svůj příběh připravil a donesl, ale po vzájemné dohodě se každý pustil do díla. Dvě třetiny skupinek si prostor na ztvárnění rozdělily na menší úseky, které nakonec barevně propojily. Poslední skupinka Jonáše, Matěje a Vendelína zvolila zcela ojedinělý postup, když zaměřila své úsilí na tvorbu komiksu, který namaloval Vendelín za asistence

svých kolegů. Časově aktivita vyšla velmi dobře, v určený čas plynule přešla ve večeri a volnou zábavu.

Evaluace dovedností

Cíl: Zhodnocení úspěšnosti projektu z hlediska dosažených dovedností v oblasti pobyt v přírodě, spolupráce dětí

Pomůcky: Stan, batoh s vybavením na dvoudenní výpravy, pexeso zaměřené na řešení rizikových situací-viz příloha č. 11, pracovní listy zaměřené na doplňování topografických značek-viz příloha č. 12, nafukovací balónky a provázek.

Popis: Pro trojice rytířů je připraven sled následujících pěti aktivit:

1. **Balení batohu**-skupinka má za úkol správně zabalit batoh na dvoudenní výpravu
2. **Stavba stanu**-skupinka má za úkol postavit stan (klasická kopule)
3. **Rizikové situace**-úkolem je najít a přiřadit správné dvojice pexesa: situace-řešení
4. **Topografie**-Každá má do svého pracovního listu doplnit správné topografické značky
5. **Spolupráce**-skupinka obdrží jeden nafouknutý balónek, cílem je udržet pinkáním balónek ve vzduchu jednu minutu, aniž by se dotknul země.

Obrázek 26: Balení batohu

Děti stanoviště obchází se speciálními osobními kartičkami, do kterých se zapisuje potvrzení o provedení úkolu.

Průběh: Dětem se dovednosti celkem dařily, pouze Jonášovi se zpočátku nechtělo spolupracovat a kazil svému týmu společnou práci, po osobní domluvě se situace zlepšila. Pouhým pozorování během hry bylo možné vyvodit, že děti dovednosti dobře zvládají a nemají v oblasti F1.3 (Dovednosti pro bezpečný a příjemný pobyt v přírodě) větší problémy. Podrobnější správa bude uvedena v oblasti 5.2 Evaluace vytyčených cílů.

Poslové

Cíl: Vést děti ke spolupráci a umění řešit problémy.

Pomůcky: Tři petrolejové lampy, tři černé kápě, peníze, viz tabulka 9.

Popis: Královna potřebuje své rytíře ve službách královské pošty. Královské posly přepadávají temní rytíři, s tím je potřeba něco udělat. Děti jsou pověřeni úkolem nosit královskou poštu a peněžní obnosy. Hráči se rozdělí na tři skupiny a každá skupinka si stoupne k jedné petrolejové lampě. To je základna skupiny. Lampy jsou na dohled v přehlednějším terénu s menšími nerovnostmi. Na každém stanovišti je na začátku hry pro hráče přichystán balíček peněz. Úkolem hráče je vzít černou bankovku libovolné hodnoty ze svého domečku a vyrazit do cizího domečku. Tam mu ji vymění za bankovku stejné hodnoty, ale své barvy. Tuto svoji bankovku nese zpět do svého domečku. Na konci hry vedoucí spočítá výdělek každého družstva. Vyhrává, kdo má nejvíce peněz. Hru ale komplikují temní rytíři. To jsou vedoucí, kteří běhají po celé herní ploše a prohání a chytají děti. Chycené dítě musí odevzdat svoji bankovku temnému rytíři a vrátit se do svého domku. V domečkách jsou děti v bezpečí a Temný na ně nemůže. Stále ale v musí někdo v domečku být, protože když Temný najde domeček opuštěný, může jej vyloupit.⁶²

---

⁶² KOUPIL, Ondra, et al. *Www.hranostaj.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-02-26]. Dostupný z WWW: <www.hranostaj.cz>.

Barva týmu	Červené bankovky	Modré bankovky	Zelené bankovky	Černé bankovky
Červená	0	10x500 Kč 10x1000 Kč 10x5000 Kč	10x500 Kč 10x1000 Kč 10x5000 Kč	10x500 Kč 10x1000 Kč 10x5000 Kč
Modrá	10x500 Kč 10x1000 Kč 10x5000 Kč	0	10x500 Kč 10x1000 Kč 10x5000 Kč	10x500 Kč 10x1000 Kč 10x5000 Kč
Zelená	10x500 Kč 10x1000 Kč 10x5000 Kč	10x500 Kč 10x1000 Kč 10x5000 Kč	0	10x500 Kč 10x1000 Kč 10x5000 Kč

Tabulka 9: Rozpis bankovek do jednotlivých týmů

Průběh: Hra byla zrealizována v přírodním parku nedaleko klubovny. Z počátku vyvstaly komplikace s osvětlením, které se ale podařilo zdárně vyřešit. Děti byly zatím rovery rozděleny do tří skupinek a byly jim vysvětlena pravidla. Děti tentokrát pozorně poslouchaly, což se odrazilo i během hry. Každý věděl, co má dělat a kde jsou jeho hranice. Nedošlo tedy žádným neshodám mezi hráči. V závěrečné reflexi si děti pouze stěžovaly na jeden šípkový keř na okraji hracího pole, který se sem tam připlétl do cesty a větší hrubost temných rytířů. Jinak hru považovaly za dobré oživení večera. Dětem jsem slíbila, že příště bude kladen větší důraz na výběr hracího území a s temnými rytíři osobně promluvíme, což se ještě večer odehrálo.

Komunitní kroužek

Během komunitního kroužku jsme se bavili nejen o proběhlé noční hře, kde byly děti pochváleny za spolupráci, ale i o dodržování dohody a proběhlém programu víkendu. V dohodě o vzájemném respektování jsme si znovu připomněli pravidlo nočního klidu a zbytečného překřikování, ke kterému docházelo hlavně na začátku dnešní akce. S rytíři jsme se shodli, že ostatní body jsou dodržovány bez problémů. V dnešním programu děti ocenily hlavně hledání pokladu, zpáteční hru Sojka – práskačka a pouštění večerníčku. U poslední zmíněné aktivity, krkonošských večerníčků, si vyprosily pokračování na dobrou noc.

Sobota 15. 11. 2009

Topografické pexeso

Cíl: Děti se díky aktivitě naučí základní topografické značky. Tato znalost je důležitá pro další práci s mapou a orientaci v terénu.

Pomůcky a popis: Viz str. 55.

Průběh: Topografické pexeso jsme hráli již po třetí, proto byly při této nedělní hře trochu upraveny pravidla s důrazem na větší náročnost. Dětem bylo nejprve sděleno jméno značky a přibližně pět sekund na to ukázán hledaný obrázek. Tři čtvrtiny dětí při poslední hře na obrázek nečekaly, tvar značek již jim byl dobře známý. Při zpětném hodnocení děti potvrdily, že jim hra pomohla zapamatovat si topografické značky.

Den dobrých skutků

Cíl: Vést děti ke konání dobrých skutků, vzájemné pomoci

Pomůcky: Lístičky se jmény členů skupiny

Popis: Před společnou snídaní si děti rozlosují lístičky se jmény. Každý má za úkol během dnešního dne tajně pomoci osobě, jejíž jméno si vylosoval. Na konci dne následuje zhodnocení.

Průběh: Do dobrých skutků byla zapojena celá skupina včetně vedoucích. Děti úkol s nadšením přijaly, nejvíce se jim líbilo jeho tajemno. Většina účastníků svůj dobrý skutek vykonala již dopoledne, ale to nebránilo dalšímu dobrovolnému plnění. Ve společném hodnocení děti vyprávěly, jak se úkolu zhostily a jaké při tom měly pocity. Každý účastník tedy vykonal alespoň jeden dobrý skutek, který vyvolal příjemný pocit na srdíčku.

Dopis

Cíl: Motivace k pouti do minulosti, procvičení orientace v mapě

Pomůcky: Dvě kopie rozstříhaného dopisu, dvě mapy okolí s vyznačeným místem úkrytu.

Popis: Účastníci, rozdělení na dvě skupiny, obdrží mapu s vyznačeným místem úkrytu dopisu od královny, po jeho nalezení se řídí instrukcemi ve složeném dopise.

Průběh: Skupinka pod vedením Jonáše dopis našla hned, menší problémy měla skupina s Vendelínem v čele-popletla dva mosty blízko sebe a hledání jim zabralo více času. Po složení dopisu děti rozluštily následující instrukce:

S stateční rytíři,

Je před vámi poslední úkol. Je jím pouť do minulosti. Každý tvor, předmět, rostlina, člověk má svoji minulost, současnost a budoucnost. S tejně tak i naše Kalenské údolí. Něco o něm víte sami, něco zažili vaši rodiče a prarodiče-vyprávějte si jejich příběhy a pak pojed'te prožít příběh vlastní. Zvu vás do doby o stovky let zpátky, do minulosti našeho údolí.

K tomu abyste pouť mohli podniknout, sbalte do svých batůžků pití, připravenou svačinu, tužku a papír, rytířský deník, pláštěnku, lžici. T eple se oblečte a počkejte na další pokyny.

Přijdou brzy...

Představení projektu

Cíl: Upevnit skupinu ve výkonné fázi, uvědomění si kulturního bohatství krajiny Podkrkonoší.

Pomůcky: Vyrobené postery na prezentaci

Popis: Skupinky postupně předstupují před publikum a prezentují výsledky své společné práce.

Obrázek 27: Almanach jedné ze skupinek

Průběh: Prezentace proběhla v zasedací místnosti, kterou jsme náležitě připravili, aby byla pohodlná jak publiku, tak samotným účinkujícím. Děti měly na začátku lehkou trému, proto jim bylo porazeno ať vystupují společně a vzájemně se

podrží. Každá skupinka měla svého mluvčího, který projekt uváděl. Ke slovu se dostali i ostatní účinkující se svými příspěvky. Kromě malovaných obrázků děti využily formu komiksu (Vendelín) a vyprávění s hádankou (Míla). Květa s Týnou přinesly vlastní fotografie. Během prezentace v sále panoval klid a zaujetí tématem. Každá skupinka na konci sklídila potlesk a gratulaci z řad vedoucích. Po skončení všech prezentací zbyl prostor na soukromé prohlížení projektů, které využily jak děti, tak vedoucí.

Pouť do minulosti

Pouť do minulosti měla za cíl rytíře seznámit se zajímavou historií Dolní Kalné a okolí. Aby se rytíři do minulosti přenesli, museli správně naprogramovat počítač ve hře klávesnice. Poté společně putovali, rozdělení do dvou týmů, za pomoci mapy, viz příloha č. 13, po sedmi historických místech. Na každém místě hledali schovanou otázku týkající se místa. Odpověď nabízelo buď místo samo, nebo výklad průvodce. Na každém stanovišti rytíře též čekala hra vztahující se k tématu. Po správném odpovězení na všechny otázky měly děti možnost rozluštit místo pokladu, které neobsahovalo jen materiální cennosti tohoto světa, ale též velmi staré moudro, které by měl znát každý správný rytíř.

Klávesnice

Cíl: Spolupráce týmu

Pomůcky: Číslo od 1 do 20 napsané na formátu A4

Popis: Na ohraničené ploše představující obří klávesnici je umístěno dvacet tlačítek s čísly. Úkolem týmu je co nejrychleji celý počítač naprogramovat na cestu do minulosti. Skupina se musí jakoukoli částí těla dotknout všech čísel od jedné do dvaceti. Na klávesnici smí být vždy jen jedna osoba. Skupina má tři pokusy. Zadání a plánování akce probíhá v takové vzdálenosti, že nikdo nevidí na rozložená čísla. Čas se měří od překročení startovní linie prvním běžcem do návratu posledního člena. Za porušení pravidel (dotek nesprávného čísla, více osob na klávesnici) je družstvo trestáno deseti vteřinami.⁶³

---

⁶³ NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 3. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2000. 325 s. ISBN 80-7178-405-2.

Průběh: Rytířům chvíli trvá než si osvojí všechna pravidla, proto první hru hrajeme na zkoušku. Celkový čas 2min 24 s. Nápady na zlepšení přichází hlavně od Romči a Vendelína. Skupinka si rozdělí role, že každý má na starosti dvě až tři čísla. Druhý čas 1 min 35s. Chválím za velké zlepšení a hecuji ke třetímu pokusu pod minutu a půl. Výzvu rytíři přijímají a časovou hranici prolamují o jednu vteřinu. Všichni putují do minulosti příjemně naladěni.

1) Letec Josef Mohr

Výborně! Vaše první kroky vás zavedly k domu, kde bydlel rytíř své doby, letec Josef Mohr. Za druhé světové války neváhal opustit svou okupovanou zemi a bránit dobro a svobodu, která byla ohrožena Adolfem Hitlerem.

Letec Josef Mohr byl:

R -Pilot 313 stíhací perutě

T -Navigátor 311 bombardovací perutě

S -Průzkumník 361 špionážní letky

Obrázek 28: Hra Maják

Hra Maják:

Cíl: Naučit děti spolupráci, vzájemné dohodě

Pomůcky: Šátky na oči pro polovinu účastníků

Popis: Děti se rozdělí na dvě poloviny. Jedna představuje mořská skaliska v Normandii, druhá americké lodě, které mají za úkol proplout bezpečně se zavázanýma očima mezi skalisky až k majáku (vedoucí), který po celou dobu plavby pípá. Skaliska šumí, když se k nim loď přiblíží. Poté, co poslední loď dopluje, se spočítají úspěšné lodě a skupinky si vymění role.

Průběh: Ačkoli se památná deska Josefa Mohra nachází v obci již několik let, nemají děti a vedoucí o její existenci ani tušení. Pro všechny je toto místo novinkou a zastavení hodnotí jako velmi zajímavé. Hra proběhne dobře, děti ji využívají i ke konání dobrých skutků, když si vzájemně půjčují vlastní šátky na oči.

2) Farská cesta

Původní zemská stezka z Prahy přes Jičín, dále na Trutnov. V Žacléři opouštěla naše území do Polska na Wrocław. Do Kalné přicházela od Čistického kostela po dnešních pastvinách, přecházela Bukovinský potok a pokračovala po dnešní Farské cestě okolo fary do vesnice.

Kde tato zemská stezka začínala?

D -V Plzni

K -V Liberci

V -V Praze

Hra: Ulička důvěry

Cíl: Upevnění důvěry ve skupině, projevení odvahy-osobní rozvoj jednotlivců.

Pomůcky: Žádné

Popis: Požádáme skupinu, aby vytvořila dvě řady stojící proti sobě ve vzdálenosti asi 80 cm. Tím vznikne ulička důvěry. Vyzveme prvního dobrovolníka, aby se postavil 15 metrů před dvojice. Má za úkol proběhnout uličkou a udržet stejnou rychlost, jakou běžel před ní. Má to však jeden malý háček. Všichni, kteří tvoří uličku, předpaží, a tím uzavřou průchod. Otvírají ho vzpažením až těsně před běžcem.⁶⁴

---

⁶⁴ NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 3. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2000. 325 s. ISBN 80-7178-405-2.

Průběh: Cestou na farskou cestu se zastavujeme před hostincem Pod Farou. Mám sebou dobové fotografie vesnice z minulého století a s dětmi porovnáváme rozdíly vzniklé několika desítkami uběhlých let. Děti jsou velmi všímavé a rozlišují i malé detaily na fasádách a zdobení kolem oken. Uličky důvěry se i přes počáteční nezájem účastní všichni rytíři. Málokdo v běhu zaváhá. Měla jsem obavy, jestli děti budou ruce zvedat včas, ale svou práci odvedly velmi zodpovědně.

Obrázek 29: Ulička důvěry

3) Bramborová válka-Maškovo stavení čp: 5

V roce 1778 se schylovalo k prusko-rakouské válce. Vojska obou mocností obsadily tok řeky Labe od Vrchlabí po Jaroměř. Na severu od Krkonoš Prusové, na jihu Rakušané. Na inspekční prohlídku své armády přijel jednoho letního dne sám následník trůnu Josef II. Pro následníka trůnu pan farář připravil na faře nejlepší pokoj, ale vojevůdce se po návratu z prohlídky armády rozhodl, že přespí skromně jako vojáci v některé chalupě. Bez dlouhého rozmýšlení zamířil do Maškova stavení. Druhý den v ranních hodinách se Josef II. vracel do Prahy. Labe bylo obloženo vojskem několik měsíců, do pozdního podzimu. K žádné bitvě nedošlo. Proto se tomuto obléhání říká bramborová válka a Kalná se obohatila o několik místních názvů. Mistrovky, Na šancích, Baterie.

Při bramborové válce obsadily armády Pruska a Rakouska tok řeky:

M -Úpy

H -Jizery

B -Labe

Hra: Pašeráci

Cíl: Podpořit vzájemnou spolupráci a kreativitu dětí

Pomůcky: Krabíčka od sirek

Popis: Hráči se rozdělí na dvě poloviny: četníky a pašeráky. Každý začíná na své kratší straně obdélníkového území. Pašeráci mají za úkol přenést svůj kontraband (krabíčku od sirek) přes hranici na druhou stranu území, to však hlídají četníci. Koho se četník dotkne, je zmražen a musí se nechat na třicet sekund prohledat. Pašeráci si mohou kontraband mezi sebou předávat. Po pěti pokusech si skupinky mění role.

Průběh: Přespání Josefa II v Dolní Kalné děti velmi zaujalo, hlavním důvodem byl i fakt, že na místě Maškova stavení nyní bydlí jeden z rytířů-Matěj. Hra byla pěkným zpestřením odpoledne a dobrým rozehřívacím prvkem, jelikož ve vzduchu byl cítit příchod brzké zimy. Jedinou věc, kterou jsme s dětmi na konci hry probírali-bylo umění prohrávat, protože ne všichni rytíři toto umění ovládají.

4) Stará škola

První školy byly zakládány při farách na přelomu 16 a 17 století. Na novopackém okrese byly tři školy: v Nové Pace, na Pecce a v Dolní Kalné. Z počátku se učilo po staveních a kantoři byli dosazováni majiteli panství. Kromě vyučování měl kantor povinnost na faře a v kostele. Kalenský kantor v roce 1667 měl jednu kostelní krávu a ročně dostával od rolníků po 6 groších (90 vajec) od chalupářů po 3 groších. Kalná měla 36 rolníků a 39 chalupářů. V roce 1789 byla v Kalné postavena škola. Na stavbu byly použity trámy ze staré kaple pocházející z roku 1609. Jednotřídní škola sloužila 100 let, poté byla otevřena nová škola, která slouží do dneška.

Ve kterém roce byla v Kalné postavena roubená škola?

Y -1667

A -1774

I -1789

Oběd: Po návštěvě školy jsme zorganizovali veřejné hlasování o dnešním obědě: zda vařit venku, nebo přijmout pozvání k obědu ke mně domů. Děti se všemi hlasy rozhodly o vaření nad ohýnkem. Rytíři tentokráte zvládli celý proces vaření sami: Příprava ohniště, rozdělení ohně, uvaření gulášové polévky, uhašení ohně a zahlazení ohniště.

5) Noskuv úvoz

Tento vytesaný úvoz připomíná pozůstatky středověkých zemských stezek. Od Prahy přes Kalnou vedla zemská stezka na Trutnov, Žacléř a dále do Polska. Do Kalné přicházela okolo fary přes náves dolů ke Kalenskému potoku, kde se dělila. Přes brod potoka vedla spojka tímto zářezem na Homoli, kde se napojovala na Ptáčnickou stezku, která vedla od Dvora Králové po hřebenu přes Horní Brannou do Vrchlabí.

Zemská stezka od Prahy do Trutnova vedla dál do:

E -Německa

O -Polska

I -Slovenska

Hra: Bodybuardi císaře

Cíl: Upevnění spolupráce, rozvoj dovednosti řešit společný úkol.

Pomůcky: Papírové koule

Popis: Hráči se opět rozdělí na dvě poloviny. Jedna představuje družinu císaře, kterého chrání vlastním tělem, druhá skupinku lapků potulujících se po zemské stezce. Družina má za úkol chránit císaře po dobu cesty úvozem, císař (vedoucí) si počítá zásahy na těle. Když je lapka zraněn papírovou koulí, musí udělat pět dřepů

a v tuto chvíli nehraje, císařův obránce nedřepuje-má brnění. Po dosažení cíle si skupinky vymění pozice.

Průběh: Hra měla díky členitému terénu dynamický průběh, zvítězila skupinka, která ve své strategii dala přednost obraně před útokem. Děti byly se hrou velmi spokojené.

6) Křížek na Homoli

Na návrší nad obcí stojí jedna z nejnavštěvovanějších památek kalenského údolí. Pochází z roku 1881. Byl zhotoven jako výraz díků za návrat syna z války. Patří rodině Cermanových čp 117. O Vánocích a Velikonocích se připomíná do tmy svítivým světýlkem.

Křížek na Homoli byl postaven:

A -Po hladomoru v Kalné

U -Na ochranu před pohromou

O -Dík za návrat syna z války

Hra: Ztracený partyzán

Cíl: Zpestřit dětem cestu zpět a trénovat postřeh.

Pomůcky: Papírky se jmény hráčů

Popis: Hráči postupují po cestě ve skupině. Vpředu kráčí dvojice, kterou nesmí nikdo předejít. Poslední jde rozhodčí - vedoucí, za nímž nesmí nikdo zůstat pozadu. Mezi dvojicí a vedoucím je nanejvýš 20 m. Během hry není dovoleno scházet z cesty. Každý hráč má u sebe lístek se svým podpisem. Tento lístek představuje partyzánský průkaz. Hra je založena na tomto motivu: Zajatý partyzán je předváděn k výslechu a cestou se snaží nenápadně odhodit svůj průkaz, který ho usvědčil. V naší hře hraje každý na vlastní pěst současně ve dvou úlohách. Je sám zajatým partyzánem a pokouší se do časového limitu (tak 20 až 30 minut) minut svůj průkaz nepozorovaně odhodit. Je však také strážcem a pozoruje všechny ostatní hráče. Podepsaného lístku je třeba se zbavit ve lhůtě, která byla ohlášena na začátku pochodu. Kdo se o to do té doby nepokusí, je potrestán ztrátou bodů, jako kdyby byl při odhozu přistižen. Když hráč někoho zpozoruje,

jak odhazuje průkaz, má právo lístek zvednout. Po uplynutí limitu se skupina zastaví. Kdo odhodil partyzánský průkaz nepozorovaně, získává 10 bodů. Jestliže byl lístek zvednut jiným hráčem, nedostane odhazující hráč žádný bod. Za každý zvednutý cizí průkaz je 5 bodů.⁶⁵

Průběh: Hra měla posloužit k zabavení dětí cestou z homole k památníku Františka Kavána. V závěrečném hodnocení byli vyhlášeni nejlepší pátrači: Oliver a Markétka. Děti si při hře počínaly tiše a nenápadně.

7) František Kaván

Jeden z mála českých malířů, krajinářů, který svoji tvorbu zasvětil Krkonošům a Podkrkonoší. Poprvé Kalnou navštívil v roce 1894 na pozvání velkoobchodníka s textilem Jana Noska. František Kaván v roce 1937 kupuje vilu po panu Noskovi. V Kalné má v úmyslu zůstat natrvalo. Ze zdravotních důvodů a po německém obsazení pohraničí se na počátku druhé světové války vrací do Českého ráje, do Libuně, kde je též pochován. Při odchodu z Kalné vilu daroval dětské nemocnici v Praze. V Kavánově galerii v Libuni je mnoho pláten i z Dolní Kalné. Největší plátno galerie je pohled z Kalné od Panenky Marie na Krkonoše.

František Kaván byl malířem:

TĚ -Kubista

KU -Portrétista

CE -Krajinář

Průběh: Děti zde obdržely poslední indicie k pokladu, viz tabulka 10, a dešifrovací klíč.

Text je zavedl k borovici v blízkém přírodním parku, kde se skrýval sladký poklad a hlavně jedno prastaré moudro:

Země je jedním domovem a lidstvo jeho obyvateli.
[Bahá'u'lláh], které si rytíři zapsali do svých deníků.

Stanoviště	písmenko
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

Tabulka 10: Záznam správných řešení

⁶⁵ KOUPIL, Ondra, et al. *Www.hranostaj.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-02-26]. Dostupný z WWW: <www.hranostaj.cz>.

Slib a reflexe

Cíl: Reflexe projektu a vytvoření vlastního slibu

Pomůcky: Prezentace projektu, rytířské deníky

Popis: Dětem je promítnuta prezentace fotografií z celého projektu, která připomíná hlavní okamžiky celé hry. Rytíři poté, každý sám, formulují svůj slib pro královnu. Když jsou všichni hotovi, utvoří se kruh a královna je přivolána kalenskou písničkou Pod Rovněmi.

Průběh: Děti si připomenou zásadní okamžiky celého projektu díky pořízeným fotografiím a pustí se do formulování slibu. Pro menší děti je slib obtížný, proto ho doplňují vlastními obrázky. Pro ukázkou uvádím některé sliby:

Ø *SLIBUJU: že budu zachovávat přírodu, budu se k ní chovat s úctou, protože si to zaslouží! Dala nám toho snad víc, než jsme si zasloužili.* (Květa)

Ø *Neničím přírodu a pomáhám jiným.* (Vendelín)

Ø *Slibuji, že se budu k přírodě chovat slušně. Budu krmit zvířata. Nebudu odhazovat odpadky. Budu pomáhat mladším. Budu mluvit pravdu, pomáhat přírodě!* (Markétka)

Ø *Ještě nevím, co slíbím, ale vím že nebudu skákat do řeci, rušit noční klid, a vím, že budu statečným rytířem země.* (Jonáš)

Ø *Nikdy nebudu zahazovat odpadky, nikdy nebudu lhát a nikdy nebudu ničit přírodu a budu chránit přírodu.* (Míla)

Příchod královny a rozloučení

Cíl: Zakončení projektu a rozloučení s královnou

Pomůcky: Lucerna, rytířské řady pro účastníky

Popis: Rytíři společně v kroužku přivolají královnu, která vejde do místnosti s malou lucerničkou. Pochválí děti za pomoc a při předávání slibu je vyznamená řádem Rytířů země. Všichni se spolu rozloučí v gilwellském kruhu.

Průběh: Děti v kroužku volají královnu písničkou a přitom se drží za ruce. Královna děti postupně vyvolává k sobě a děkuje za pomoc. Jedná se o silný moment loučení. Každý rytíř dostává na památku svůj rytířský řád, není zapomenuto ani na vedoucí a královnu samotnou. Loučíme se tradičně pozdravem

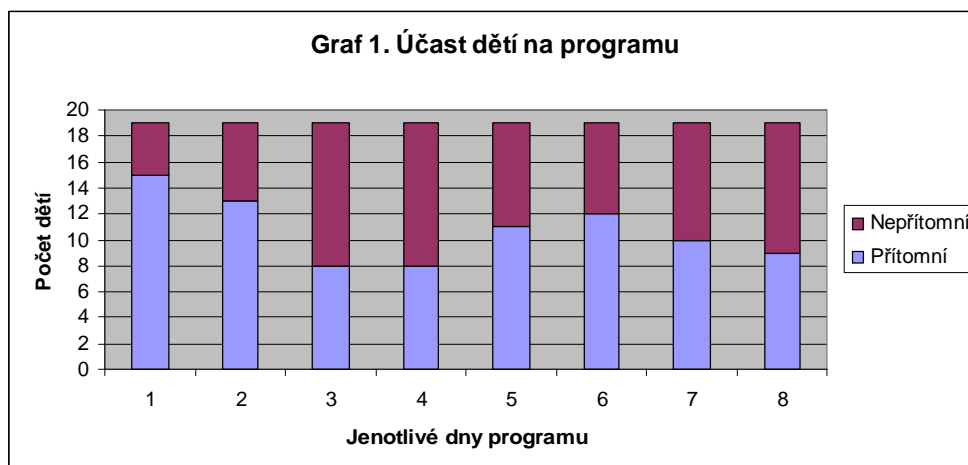
přátelství v propleteném kruhu, kde jsou si všichni rovni a tvoří jednu velkou partu kamarádů.

Obrázek 30: Přivolání královny

5 Vyhodnocení programu

5.1. Účast dětí

Programu Rytíři země se celkem zúčastnilo 19 dětí mladšího školního věku. Na přípravě se podíleli 4 kamarádi-vedoucí a 4 roveři. Průměrná účast byla 52%. Jak je patrné z grafu č. 1, nejvyšší účast zaznamenala Cesta za královnou (1. den), které se zúčastnilo 79% dětí. Nejméně dětí zaznamenal třetí a čtvrtý den, kdy se konala celovíkendová pouť k pramenům, tj. 42%. Nepřítomnost dětí na některých částech programu byla způsobena buď nemocí účastníků, rodinnými důvody, či účastí dětí na fotbalovém zápase (většina členů Kalenky je zároveň členy kalenského fotbalového klubu). Navzdory těmto faktům se minimálně poloviny připraveného programu (tj. minimálně čtyř dnů z osmi) zúčastnilo dvanáct dětí, tedy silná nadpoloviční většina.

5.2 Evaluace vytyčených cílů

Evaluace cílů byla rozdělena do několika oblastí:

- a) zhodnocení chování
- b) environmentální senzitivita
- c) dovednosti
- d) znalostí

Pro vyhodnocení vytyčených cílů experimentální skupiny, devatenáct dětí mladšího školního věku navštěvující skautský oddíl Kalenka, byly vybrány

metody přímého pozorování, dotazníková metoda a praktické úkoly k ověření dovedností potřebných pro pobyt v přírodě. V oblasti změny postojů a chování byla vybrána kontrolní skupina dvaceti dětí z řad světlušek a vlčat skautského oddílu v Hostinném. Obě skupiny spadají do stejné věkové kategorie (jejich věkový aritmetický průměr je 8,5 let) a jsou genderově vyvážené.

5.2.1 Evaluace kurikulárních cílů

a) Evaluace chování

Ø *F1.1 Chodí rád do přírody, je to pro něj přirozená součást života, potřeba, návyk.*

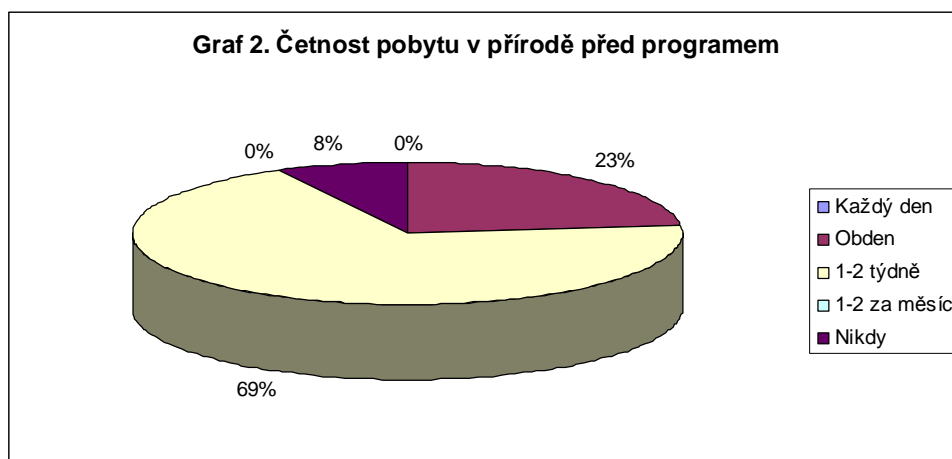
Nástroje: Dotazník-Trávení volného času. Viz příloha č. 14. Dotazník obsahuje pět otázek uzavřeného a polouzavřeného typu. Účastníci v něm uvádějí četnost pobytu v přírodě během roku, míru negativních a pozitivních pocitů v určité modelové situaci na ose oblíbenosti (Když nemohu celý měsíc ani na jediný výlet do lesa, cítím se...) a vypisují své aktivity v přírodě během jednoho konkrétního týdne.

Kritéria: Podán dětem k vyplnění před začátkem programu 10. října 2008 a po druhé v březnu 2009. Též podán kontrolní skupině, dvaceti světluškám a vlčatům v Hostinném, ve stejném časovém období. Úspěchu bude dosaženo pokud 70% dětí, které programem prošly, bude chodit do přírody z vlastní vůle (samo bude chtít), v přírodě se bude cítit dobře a bude mu nepříjemné, pokud by celý měsíc nebylo na jediném výletě. Pokud bude většina dětí (50% a více) trávit v přírodě alespoň dva dny v týdnu.

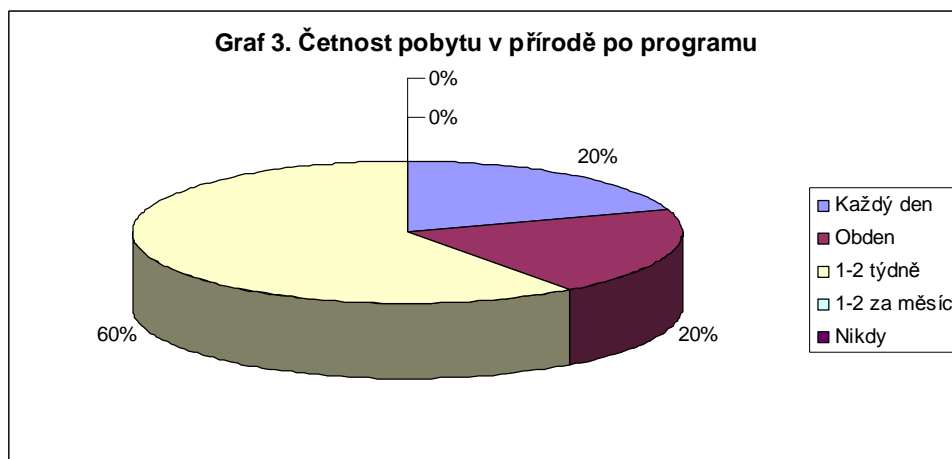
A1 Četnost pobytu v přírodě: První otázka dotazníku zkoumala četnost pobytu dotazovaných dětí v přírodě před realizací programu a po jeho skončení. Dotazovaní měli na výběr z pěti variant odpovědí: **Do přírody za vesnici/město chodím:**

- a) Každý den
- b) Obden
- c) Jednou, či dvakrát týdně
- d) Jednou či dvakrát v měsíci
- e) Do přírody nechodím

Jak je patrné z grafu 2, experimentální skupina před realizací programu obsahovala 69% členů, kteří trávili v přírodě jeden až dva dny v týdnu, 23% účastníků se v přírodě vyskytovalo obden a jeden účastník přírodu nenavštěvoval.

Po realizaci Rytířů země se v experimentální skupině vyčlenilo 20% účastníků, viz graf 3, kteří do přírody zavítali každý den, dalších 20% rytířů chodilo do přírody obden a zbytek skupiny vyhledával pobyt v přírodě jednou či dvakrát týdně.

Tyto výsledky byly uvedeny do srovnání Wilcoxonovým testem. Odpovědím byly přiřazeny hodnoty 1 až 5. Experimentální skupina dosáhla před programem průměrné hodnoty $W=2,923$ a kontrolní $W=2,615$. Statistická významnost rozdílů mezi skupinami před programem je $P=0,399$. Ostatní hodnoty významnosti sebraných dat mezi skupinami a před a po provedení programu jsou uvedeny v tabulce č.11.

Experimentální skupina	Před	P=0,06	Po
	P=0,27		P=0,92
Kontrolní skupina	Před	P=0,63	Po

Tabulka 11: Hodnoty získané z Wilcoxonova testu

Z Wilcoxonova testu vyplynulo, že mezi skupinami na počátku programu nejsou významné statistické rozdíly a jejich srovnání je objektivní. Dalším důležitým zjištěním je fakt, že výzkum nepotvrdil velké rozdíly mezi skupinami na konci programu-obě se posunuly pozitivním směrem a účinnost programu v této oblasti není statisticky potvrzena. Důvodem by mohlo být rozdílné počasí během vyplňování druhého dotazníku.

Při porovnání kritérií a dosažených cílů (většina dětí bude v přírodě trávit alespoň dva dny v týdnu) je možno uvést následující závěry: Čtyřicet procent dětí z experimentální skupiny po skončení programu navštěvuje přírodu minimálně dvakrát týdně a šedesát procent účastníků tráví v přírodě jeden až dva dny v týdnu.

A2 Potřeba být v přírodě: V oblasti vlastního zapojení a potřeby pobývat v přírodě též nedošlo u experimentální skupiny k výraznějšímu posunu. Dotazovaní znázorňovali svůj postoj na ose:

Když jsem v přírodě (v lese, na louce), je to proto, že (Znázorni tečkou):

_____ S _____
Někdo mě přemluvil Sám chci

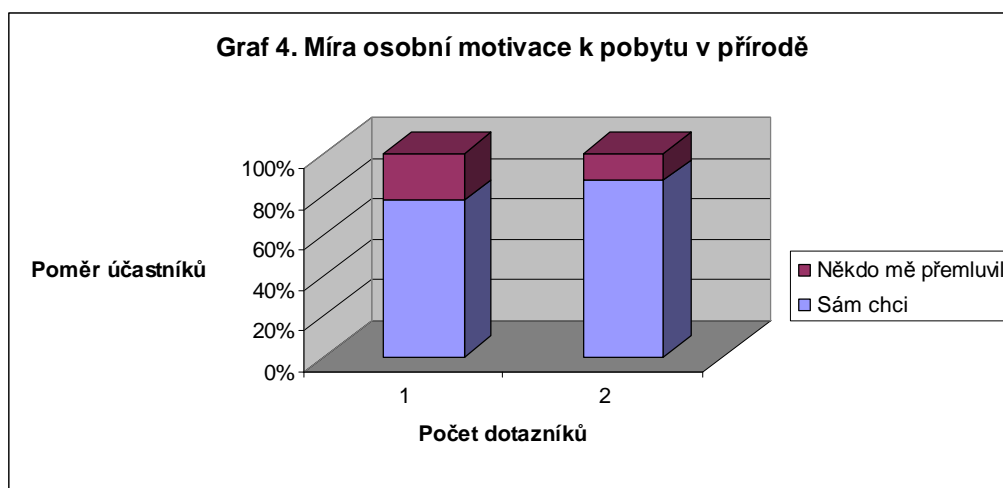
Výsledky byly zpracovány pomocí T-testu, do kterého se zadávaly hodnoty od nuly do sto šedesáti. Měření bylo prováděno pravítkem a zaznamenáváno v milimetrech, osmdesát milimetrů značil střed osy (S). Před realizací programu měla experimentální skupina aritmetický průměr hodnot $m=112$ a experimentální skupina $m=95$, mezi oběma skupinami nebyly nalezeny statisticky významné rozdíly ($P=0,41$). Ostatní hodnoty pravdivosti jsou uvedeny v tabulce č. 12.

Experimentální skupina	Před	P=0,31	Po
	P=0,42		P=0,29
Kontrolní skupina	Před	P=0,81	Po

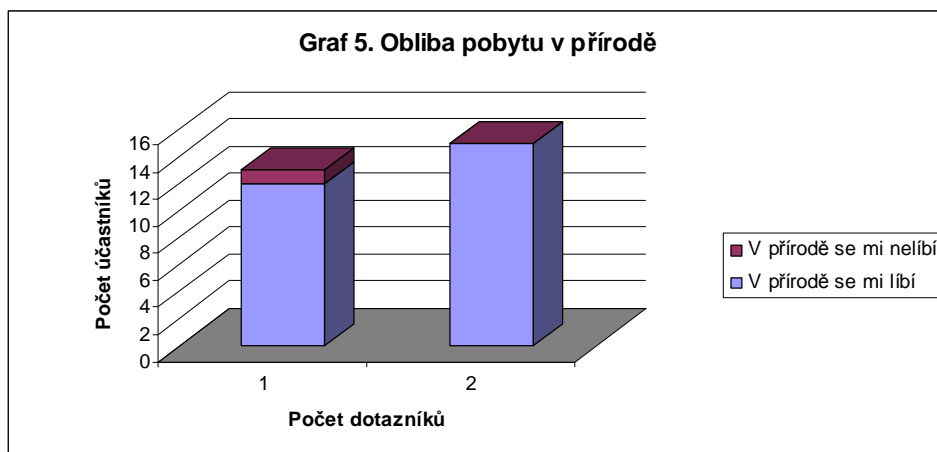
Tabulka 12: Hodnoty T-testu pro otázku č. 2

Po skončení programu byl aritmetický průměr získaných hodnot $m=119,41$ u experimentální skupiny a $m=99,94$ u skupiny kontrolní. U kontrolní skupiny tedy též došlo k posunu ve stejném směru a účinnost programu z hlediska statistiky není v této oblasti potvrzena. Důvodem posunu obou skupin může být větší vyžralost dětí, druhý dotazník byl zrealizován po šesti měsících, či účinnost hostinského skautského programu-každý skautský oddíl má ve své náplni výlety a pobyt v přírodě.

Po uzavření programu 86,6% účastníků Rytířů země v dotazníku uvedlo, že do přírody chodí z vlastní vůle a potřeby. Viz druhý sloupec grafu č. 4. První sloupec zaznamenává situaci experimentální skupiny před programem, kdy do přírody v vlastní vůli chtělo chodit 76% dotázaných dětí. K variantě pobytu v přírodě na základě pozvání jiné osoby se přikláněly spíše děti mladší (šest a sedm let), které chodí ven s rodiči či staršími sourozenci. Cíle, překročení sedmdesátiprocentní hranice, bylo dosaženo již na začátku programu. Po jeho ukončení se počet účastníků, kteří tráví volný čas v přírodě z vlastní vůle ještě zvýšil.

A3 Obliba pobytu v přírodě: V oblasti obluby pobytu v přírodě graf 5 vyjadřuje, že po skončení programu 100% účastníků uvedlo, že se v přírodě cítí dobře a líbí se jim tu. Před programem se v přírodě líbilo 93% dětí. V kontrolní skupině byly zaznamenány obdobné výsledky: Před programem se v přírodě nelíbilo 7% dětí a o šest měsíců později se v přírodě cítilo dobře 100% dotázaných.

Použitá data byla opět získána z výše zmíněného dotazníku, a to z otázky č. 3:

Když jsem v přírodě (les, louka, potůček), cítím se (Znázorni tečkou):

S _____

L Nelíbí se mi tu Líbí se mi tu **J**

Vyhodnocení otázky proběhlo opět pomocí T-testu. Získané hodnoty se opět pohybovaly od nuly do 160, přičemž střed osy představoval 80 bodů. Před programem byl aritmetický průměr hodnot dětí z Dolní Kalné $m=130,31$ a dětí z Hostinného $m=139,62$. Post-test přinesl nové informace. Aritmetický průměr experimentální skupiny stoupl o čtyři jednotky na $m=134,73$ a průměr kontrolní skupiny klesl na $m=127,64$. Před programem nebyly mezi skupinami významné statistické rozdíly ($P=0,55$). Ostatní hodnoty statistiky jsou uvedeny v tabulce č.13.

Experimentální skupina	Před	$P=0,90$	Po
	$P=0,55$		$P=0,42$
Kontrolní skupina	Před	$P=0,11$	Po

Tabulka 13: Statistické hodnoty T-testu

Kritérium, že 70% dětí, které prošly programem, se v přírodě bude cítit dobře, bylo splněno již před realizací programu a T-test v experimentální skupině neodhalil výraznější změnu.

A4 Vyjádření postoje: Ve čtvrté otázce byla před dotazované postavena následující modelová situace:

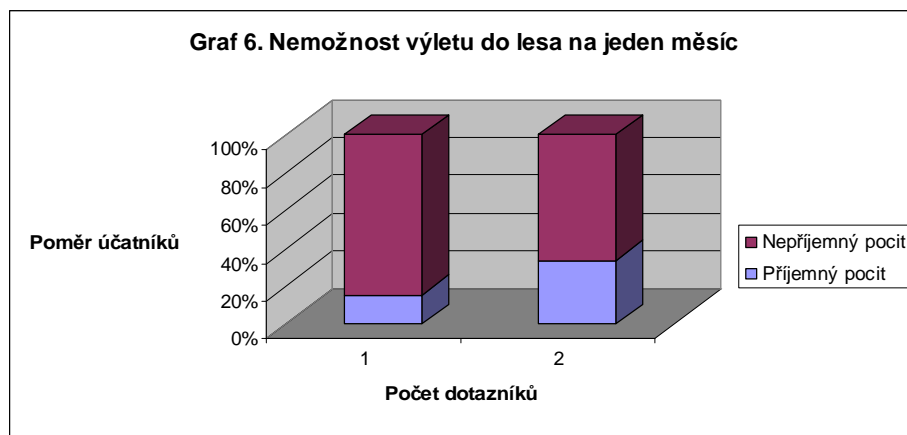
Představ si, že tento celý měsíc nesmíš jít ani na jeden výlet do lesa. Ta představa je pro tebe: (Znázorni tečkou)

S

L Nepříjemná

J Příjemná

V modelové situaci, kdy děti nemohly celý měsíc na výlet do lesa došlo u obou skupin k obratu-počet dětí, kterým byl tento stav nepříjemný se zmenšil, viz graf 6 (experimentální skupina). Experimentální skupina měla v prvním dotazníku aritmetický průměr $m=27,76$ a skupina kontrolní $m=37,38$. V druhém dotazníku se hodnoty zvýšily na $m=60,13$ u dětí, které se zúčastnily programu, a na $m=50,93$ u skupiny kontrolní.

Údaje prověřené T-testem jsou opět mezi skupinami na začátku programu statisticky nevýznamné ($P=0,69$). Ostatní údaje T-testu jsou reprezentovány v tabulce č: 14. Účinnost programu v této oblasti není dokázána.

Experimentální skupina	Před	$P=0,06$	Po
	$P=0,60$		$P=0,57$
Kontrolní skupina	Před	$P=0,34$	Po

Tabulka 14: Získané hodnoty T-testu

Negativní obrat u obou skupin je možné přikládat dlouhému zimnímu období, kdy děti netrávily tolik času venku jako v ostatních ročních obdobích a zvykly si trávit volný čas jinými aktivitami. Nicméně nadpoloviční většina (67%) dětí, které programem prošly, hodnotila situaci negativně.

Vytyčený cíl: *Chodí rád do přírody, je to pro něj přirozená součást života, potřeba, návyk.* byl téměř naplněn. 86,6% účastníků po absolvování programu uvádělo, že do přírody chodí z vlastní vůle a potřeby, 100% rytířů uvedlo, že se v přírodě cítí dobře a 66,6% zúčastněných negativně hodnotilo situaci, že po jeden měsíc nesmí na výlet do lesa. Četnost pobytu v přírodě se zvýšila, 40% dětí chodí do přírody každý den či obden, 60% tráví venku jeden až dva dny v týdnu. Hlavní náplní pobytu v přírodě obou skupin je především hra s kamarády v lese či na louce, stavění domečků, průzkumnické výpravy, jízda na kole a pomoc rodičům s prací na zahradě.

b) Environmentální senzitivita

Ø F.1.2 *V přírodě se cítí dobře, líbí se mu tam, má zajímavé zážitky a do přírody se chce vracet.*

Ø F.2.1 *Vnímá a prožívá krásu přírody.*

Ø F.2.2 *Uvědomuje si jedinečnost a neopakovatelnost přírody*

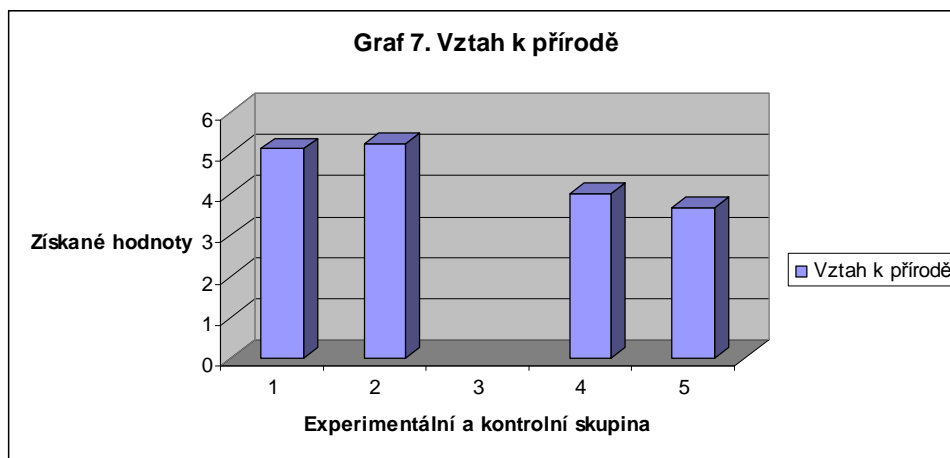
Nástroje: Jako nástroj byl použit dotazník Vztah k přírodě, který byl vyvinut Janem Krajhanzlem.⁶⁶ Viz příloha č. 15. Dotazník se skládá ze sedmnácti modelových situací tématicky poskládaných do příběhu jednoho výletu. Účastníci situace hodnotí pomocí škály od jedné do sedmi podle pocitů, které při popsané situaci cítí. Sedm bodů značí velmi příjemné pocity, jeden bod pocity velmi negativní. Otázky zkoumají vztah dětí k přírodě v jejích různých proměnách, vnímání a prožívání krásy přírody u dětí, uvědomování si jedinečnosti, a hodnotí postoje vůči ochraně přírody. Kromě dotazů zavřených se vyskytují otázky polootevřené. Dotazník bere ohledy na věk a pohlaví respondentů.

---

⁶⁶ KRAJHANZL, Jan, TICHÝ, Ondřej. *Www.vztahkprirode.cz* [online]. 2007 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <www.vzhatkprirode.cz>.

Kritéria: Dotazník podán dětem z experimentální skupiny před programem 26. září 2008 a po druhé v březnu 2009. Též podán kontrolní skupině, dvaceti světlušským a vlčatům v Hostinném, ve stejném časovém období. Cíle bude dosaženo, pokud účastníci programu, po jeho absolvování, budou mít k přírodě vřelejší vztah (aritmetický průměr získaných hodnot bude vyšší než před zrealizovaným programem)-v přírodě se jim líbí, chtějí se tam vracet, uvědomují si krásu a hodnotu přírody, její jedinečnost.

Závěry: Výzkum odhalil poměrně velké rozdíly ve vnímání přírody dětí mladšího školního věku žijících na vesnici a ve městě. Jak je patrné z grafu č. 7. experimentální skupina bydlící na vesnici (první dva sloupce grafu=dotazník před a po), hodnotila svůj vztah k přírodě v aritmetickém průměru $m=5,1$ bodu, zatímco děti z Hostinného měly průměr o 1,1 bodu nižší (čtvrtý a pátý sloupec). Po absolvování programu Rytíři země účastníci v dotazníku uváděli vyšší hodnoty (vřelejší vztah k přírodě) a to $m=5,22$ bodu (druhý sloupec). U kontrolní skupiny došlo po půl roce k propadu ze 4 bodů na $m=3,68$ (pátý sloupec).

V hodnocení Wilcoxonovým testem (Hodnoty každé otázky se porovnávaly mezi oběma skupinami před a po programu a uvnitř skupiny před a po programu.) byla prokázána účinnost programu u experimentální skupiny. Největší posuny ve vnímání přírody byly zaznamenány v následujících situacích:

Situace B: „Snad aby ti rodiče vynahradili pobyt pouze doma (situace z předchozí otázky), můžeš jet se svými nejlepšími kamarády a s dospělým vedoucím, který je moc fajn, na výlet. A tak hned v sobotu vyrážíte. Je krásně, příjemně teplo, nad hlavou Vám září Slunce a nebe je bez mráček. Právě teď jdete po louce a dospělý-

vedoucí vám navrhuje, abyste si sundali boty a šli trávou úplně bosí. Ta představa jít orosenou trávou bos je pro tebe... „

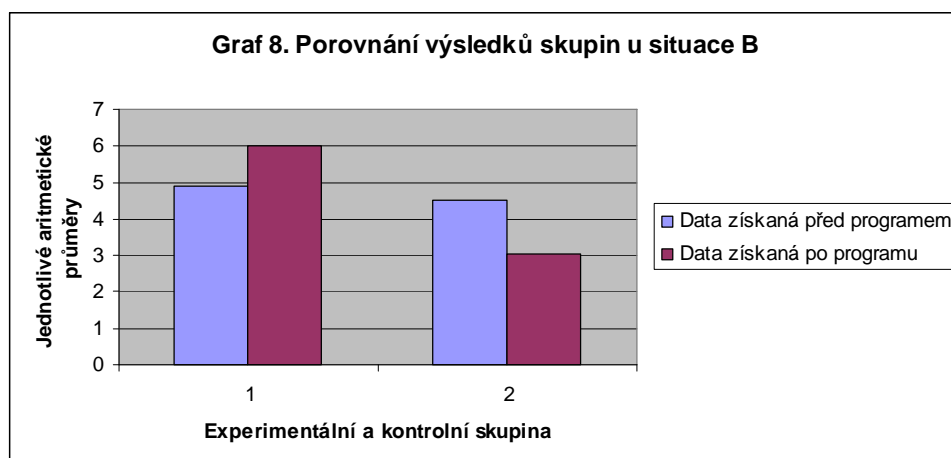
1 2 3 4 5 6 7

V tabulce 15 je patrné, že skupiny jsou na začátku statisticky srovnatelné a během programu dochází k pozitivnímu posunu vnímání přírody u experimentální skupiny a k propadu u skupiny kontrolní.

Experimentální skupina	Před	P=0,07	Po
	P=0,92		P=0,0009
Kontrolní skupina	Před	P=0,01	Po

Tabulka 15: Výsledky Wilcoxonova testu u situace B

Uvedené výsledky jsou přiblíženy v grafu č. 8, kde první sloupec znázorňuje zvýšení aritmetického průměru u skupiny experimentální a druhý sloupec snížení u skupiny kontrolní.

Situace G: „Je krásně a jak se blíží k poledni, udělalo se pořádně parno. I Tobě je vedro a potíš se. Vycházíte z lesa a vedoucí vás vede k rybníku, že jestli chcete, můžete se vykoupat. Plavky s sebou máte, rybník vypadá celkem hezky, voda je teplá, ale bahna je v něm po kotníky. Představa vykoupat se v něm je pro tebe... “

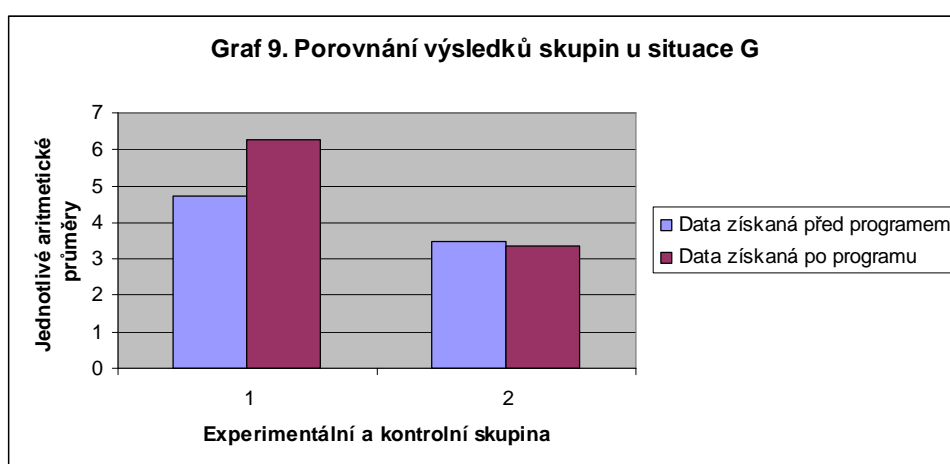
1 2 3 4 5 6 7

Jak je zřejmé z tabulky 16, Wilcoxonův test prokázal statisticky významný posun u skupiny experimentální. Před realizací programu byly skupiny statisticky vyrovnané a u skupiny kontrolní se v post-testu neobjevily žádné vnitřní rozdíly.

Experimentální skupina	Před	P=0,015	Po
	P=0,15		P=0,0003
Kontrolní skupina	Před	P=0,82	Po

Tabulka 16: Výsledky Wilcoxonova testu u situace G

Graf č. 9 zobrazuje konkrétní posuny obou skupin a jejich srovnání. První sloupec představuje skupinu experimentální a druhý skupinu kontrolní. To, že se změna ve vnímání přírody experimentální skupiny projevila nejintenzivněji u situace s koupáním v rybníce, by mohlo být vysvětlitelné účastí členů experimentální skupiny na aktivitě Pouť k pramenům, kde děti strávily den broděním potoka a sledováním přírody kolem.

Kromě vnímání přírody dotazník obsahoval sérii otázek zaměřených na zájem dětí o ochranu přírody a její jedinečnost. V těchto otázkách bylo úspěchem dosažení, co nejnižších hodnot na škále od jedné do sedmi-děti měli např. odsoudit kamaráda, který vyhazuje na louku použitou plastovou láhev, či záměr stavební společnosti vybetonovat lesní pěšinky. U obou skupin došlo ke snížení nezájmu o přírodu, tedy děti si v době vyplnění druhého dotazníku více všímaly problematiky životního prostředí a odsuzovaly neekologické kroky v příběhu. Z hlediska statistiky byly skupiny v této oblasti vyrovnané. Tabulka č.17 zveřejňuje hodnoty získané Wilcoxonovým testem u jedné ze situací. Účinnost programu v této oblasti není statisticky prokázána.

Situace E: „Přicházíte do míst, kde všechno roste divoce, spousta křoví, stromů, těžko se tam chodí, nikdo se o ten kus lesa nestará, roste to tam všechno samo. Vedoucí povídá, že to místo dobře zná, ale že to tady bude brzo vypadat úplně

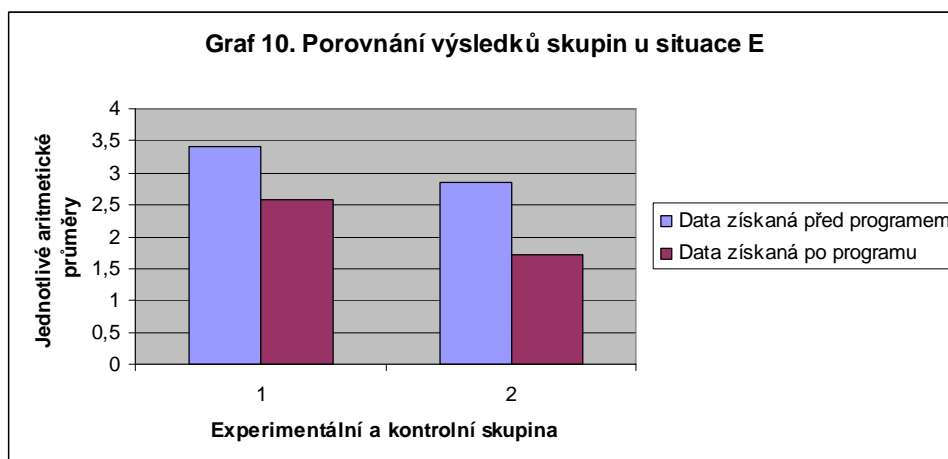
jinak: ty stromy prý někdo pořeže, trávu vyseká a povedou tam asfaltové chodníčky. Ta představa je pro Tebe... “

1 2 3 4 5 6 7

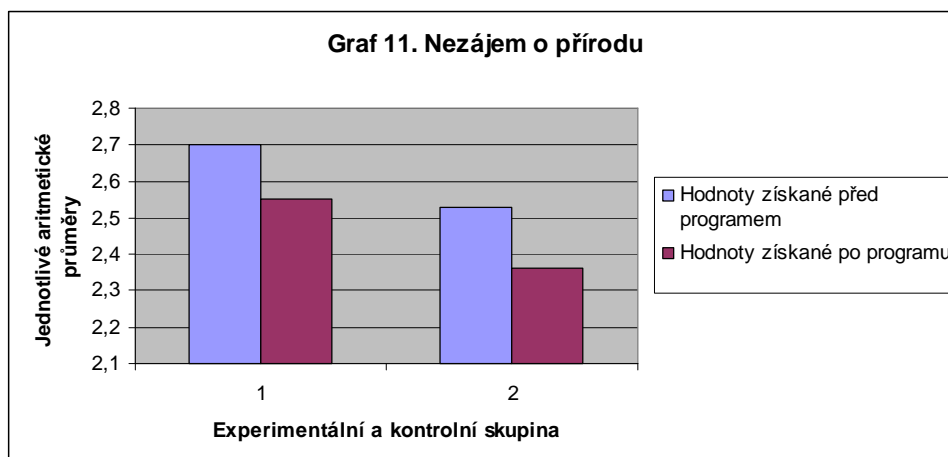
Experimentální skupina	Před	P=0,56	Po
	P=0,63		P=0,35
Kontrolní skupina	Před	P=0,062	Po

Tabulka 17: Výsledky Wilcoxonova testu u situace E

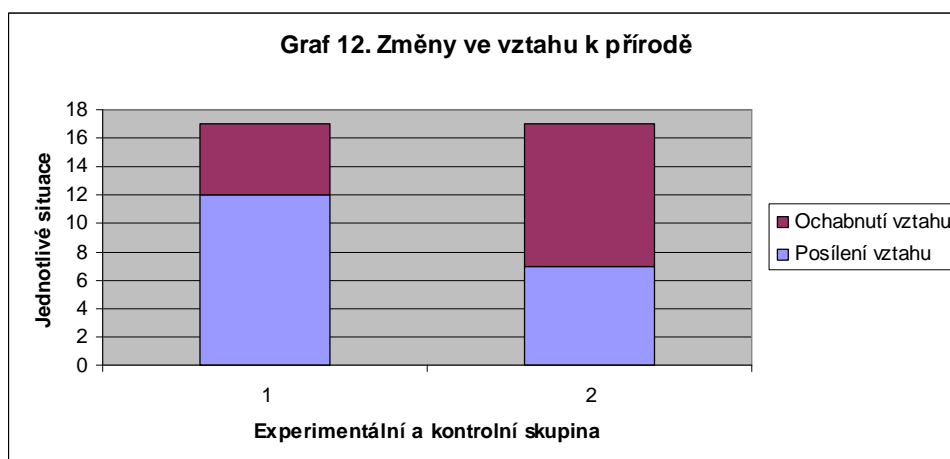
Graf 10 přináší vysvětlující informace k tabulce 17. Statisticky nevýznamný posun proběhl u obou skupin, u kterých nebyly zjištěny významné statistické rozdíly.

Graf č. 11 znázorňuje celkový posun obou skupin v oblasti zájmu o ochranu přírody (shrnutí všech čtyř otázek-A, E, I a Q). První dva sloupce představují aritmetické průměry experimentální skupiny a čtvrtý a pátý sloupec symbolizuje posun skupiny kontrolní. Ani tyto posuny nejsou statisticky významné.

Graf č. 12 vyjadřuje posuny postojů obou skupin během programu. Během výzkumu proběhlo porovnání aritmetických průměrů jednotlivých 17 otázek v dotazníku před a po programu. Porovnání bylo rozdělené pro každou skupinu zvlášť. Experimentální skupina dětí ze skautského oddílu Kalenka, která prošla programem Rytíři země, kladně změnila svůj postoj k přírodě v dvanácti případech ze sedmnácti, viz první sloupec grafu. Kontrolní skupina dětí ze skautského oddílu v Hostinném zaznamenala kladnou změnu postoje pouze v sedmi případech (druhý sloupec grafu).

Kladnou změnu zaznamenaly např. následující situace: chození naboso v trávě, zasypávání suchým listím během bojovky, mít na ruce pěticentimetrového tesaříka, koupání v rybníce, kde je po kotníky bahno, či spaní pod širákem. Experimentální skupina po absolvování programu prokázala vřelejší vztah k přírodě a splnila cíle v oblasti environmentální senzitivity.

c) Dovednosti

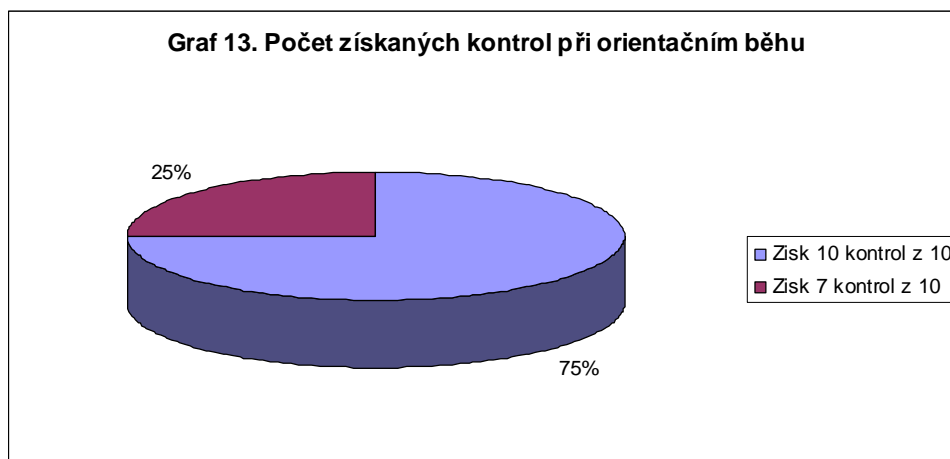
Ø *FI.3: Má dovednosti potřebné pro bezpečný a příjemný pobyt v přírodě.*

Umí se orientovat a pracovat s mapou, umí si vzít správné vybavení a sbalit si batoh, umí postavit ohniště, rozdělat oheň a připravit si jídlo, umí v přírodě přenocovat a tábořit a dokáže využívat přírodní zdroje.

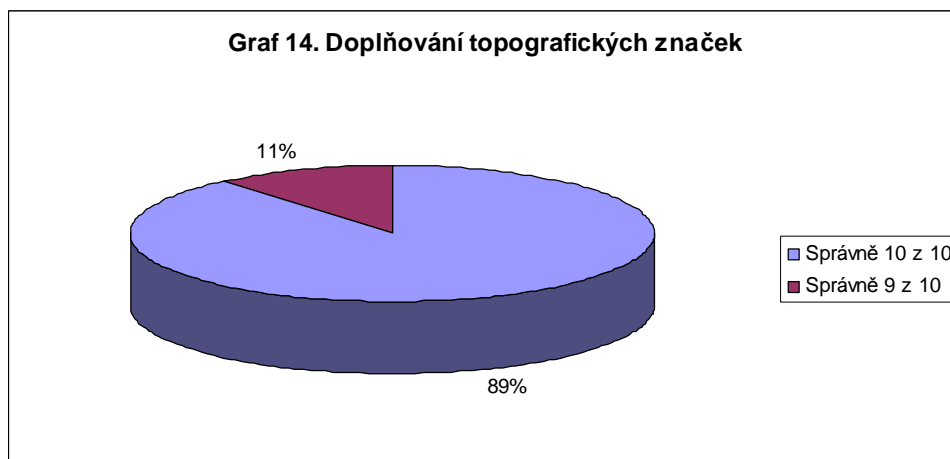
Nástroje: Praktické úkoly:

C1 Práce s mapou: Rytíři mají za úkol v orientačním běhu nalézt všech deset kontrol (jedna kontrola=jeden bod) a dokreslit správně během závěrečné evaluace dovedností do mapy deset topografických značek, viz příloha č.12, (jedna

značka=jeden bod). Maximální počet bodů je 20, hranice úspěšnosti je 70%, tj. 14 bodů.

Díky tomu, že aktivity neproběhly v jednu dnu, se programu zúčastnil různý počet různých účastníků. Z tohoto důvodu nebylo možné vyhodnotit cíl spojením obou úkolů, ale vyhodnocením každého úkolu zvlášť a poté učinit závěry. Při orientačním běhu ve skupinkách se 75 procentům rytířů podařilo podle mapy najít všech 10 stanovišť, viz graf 13. Sedm z deseti kontrol poté našlo zbylých 25% účastníků. Důvodem jejich menšího úspěchu byl nedostatek času. Nicméně všichni soutěžící přesáhli hranici úspěšnosti-70%, tedy našli minimálně sedm z celkových deseti stanovišť.

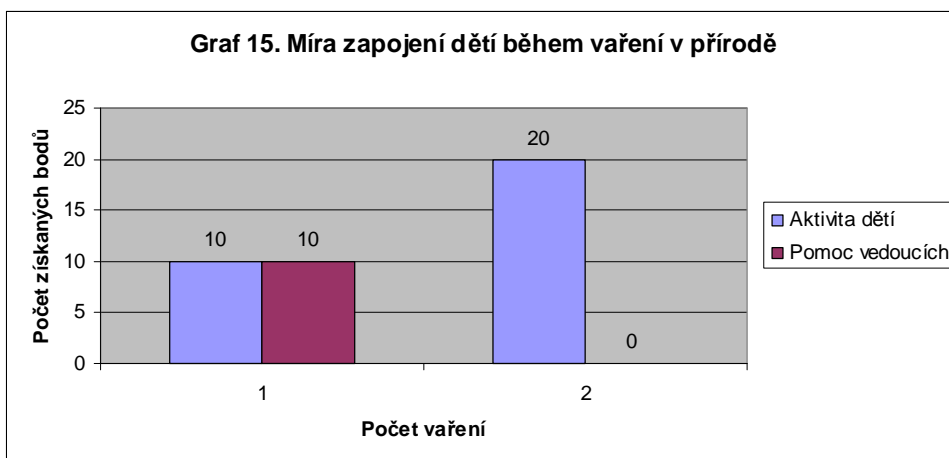
V doplňování topografických značek si rytíři vedli stejně dobře. Jak je patrné z grafu č.14, 89% účastníků splnilo úkol bez chyby. Jedenáct procent hráčů úkol zvládlo s jednou jedinou chybou. Z doložených informací se dá usuzovat, že děti se na konci programu uměly orientovat a pracovat s mapou.

C2 Balení batohu: Děti ve trojicích mají správně zabalit batoh na dvoudenní výpravu. Bodové hodnocení: spacák dolů-2 body, méně potřebné věci dospoda-2 body, těžké věci co nejbližší k těžišti těla-2 body, pití a svačina na lehce přístupné místo-2 body, drobnosti často používané během dne navrch či do bočních kapes-2 body. Maximální počet deset bodů-hranice úspěšnosti 70%, tj. 7 bodů.

Balení batohu se dětem velmi dařilo, všem účastníkům se podařilo dosáhnout maxima, tj. 10 bodů. Umění sám si zabalit batoh děti navíc potvrdily během vícedenních akcí, kdy si samy zabalily batohy na jednodenní výlet podle sdělených instrukcí.

C3 Stavba ohniště, vaření: Děti ve trojicích zvládnou postavit ohniště (5 bodů), rozdělat oheň (5 bodů), připravit pokrm (5 bodů) a ohniště zahladit (5 bodů). Hranice úspěšnosti 75%, tj. 15 bodů z 20.

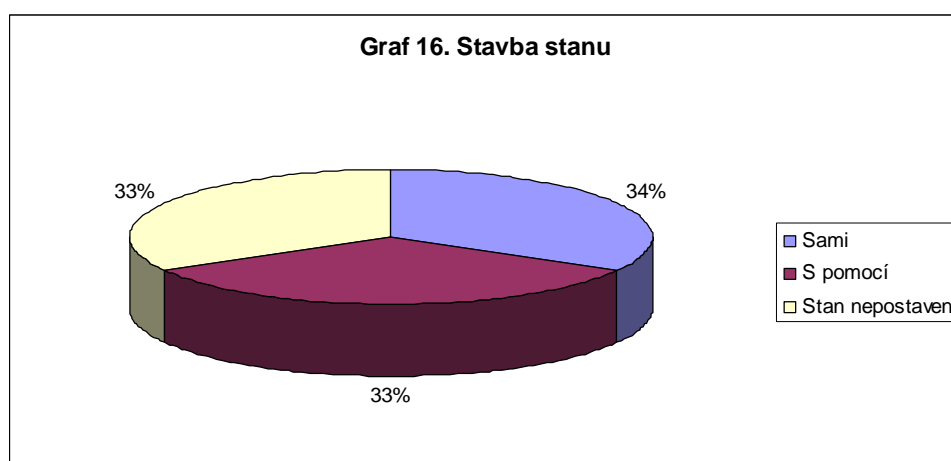
Během programu měli rytíři dvě příležitosti k vaření oběda na ohýnku. Při prvním vaření byla pomoc vedoucích vyrovnaná s aktivitou dětí, viz graf č.15. Rytíři sami připravili ohniště a vařili, proto byli obodováni 10 body. Vedoucí pomáhali s rozděláním ohně a zahlazením-těchto deset bodů nebylo dětem přiděleno (první sloupec grafu).

Při druhém vaření již účastníci zvládli vše sami, vedoucí pouze dávali pozor na bezpečnost při aktivitě. Skupinky na konci programu získaly 20 bodů za vaření a splnili další z vytyčených cílů: *Umí postavit ohniště, rozdělat oheň a připravit si jídlo.* Co se týče využití přírodních zdrojů, jeho splnění skupinka dosáhla v neděli 12.října 2009, kdy uvařila čaj z vlastnoručně natrhaných šípků.

C4 Stavba stanu: Děti mají za úkol společně ve trojici postavit stan. Hodnotí se míra zapojení vedoucího. Děti postaví stan buď samy, s pomocí vedoucího, či nepostaví ani s pomocí. Pomocí vedoucího se myslí pouhá rada, ne činnost. Za úspěšné splnění úkolu je brána situace, kdy děti postaví stan samy, či s pomocí.

Úkol postavit stan zvládla jedna třetina účastníků zcela sama bez pomoci, druhá třetina s radou vedoucího, třetí třetina dětí úkol nezvládla. Viz graf 16.

Důvodem neúspěchu nebyly nedostatečné schopnosti a dovednosti v oblasti tábornictví, ale spíše nízká míra komunikace a ochoty se dohodnout mezi jednotlivými členy skupinky. Situace byla s tímto konkrétním týmem probrána a jeho členové si slíbili lepší spolupráci v dalších aktivitách. Cíle *Umí v přírodě přenocovat a tábořit.* dosáhly dvě třetiny zúčastněných dětí.

d) Znalosti

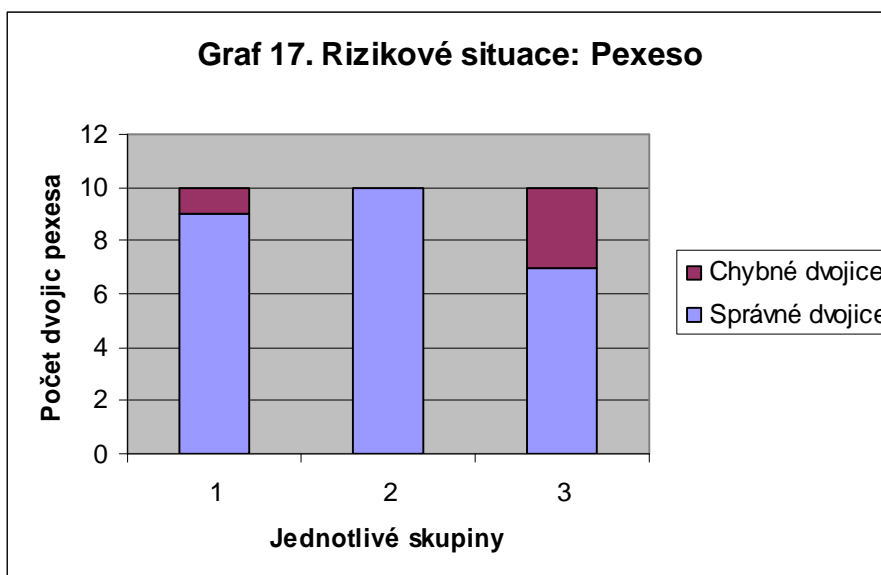
- Ø F.1.4 Ví, jaká mu v přírodě hrozí rizika a dokáže jim předcházet.
- Ø F2.3 Pozoruje přírodu a život v ní a umí se z pozorování poučit.
- Ø F2.4 Zajímá se o příběhy přírody a krajiny, umí je prožívat a vyprávět.

Nástroje: Praktické úkoly:

D1 Pexeso: Před trojici dětí je vždy představeno pexeso s deseti dvojicemi kartiček, viz příloha č.11, které znázorňují nebezpečnou situaci a možné řešení. Úkolem skupiny je přiřadit správné dvojice k sobě. Hranice úspěšnosti je 70%, tedy sedm dvojic z deseti.

Dětem se podařilo většinu dvojic přiřadit správně. Graf č.17 nám sděluje, že jedna skupinka (33% dětí) pracovala bez chyb, dalších 33% účastníků splnilo úkol

na 90% a posledních 33% hráčů správně přiřadilo 70% pexesa. Všechny týmy pracovaly úspěšně, jelikož získaly či překonaly hranici sedmi bodů, potřebnou ke splnění cíle: *Ví, jaká mu v přírodě hrozí rizika a dokáže jim předcházet.*

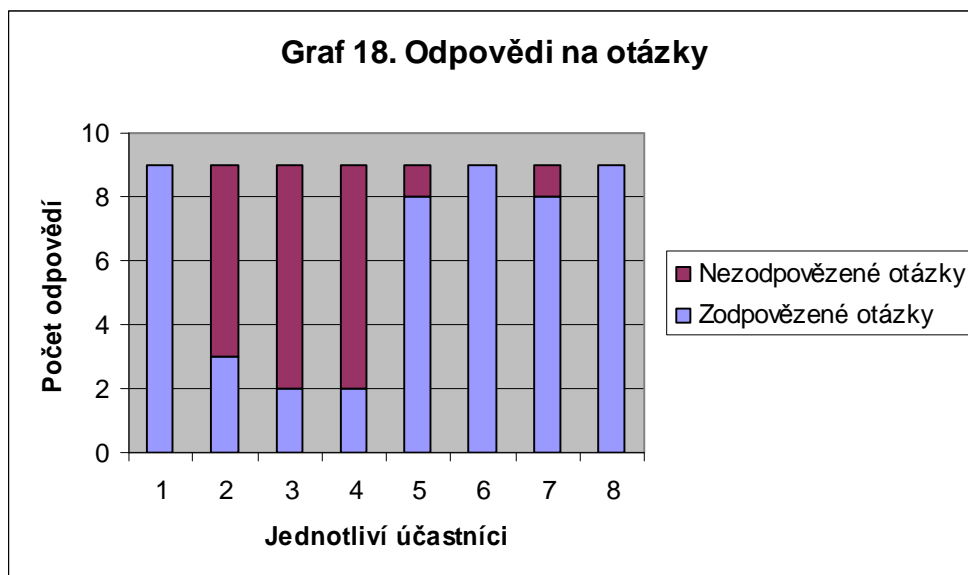

D2 Hledání otázek a odpovědí: Děti mají za úkol na výpravě k pramenům odpovědět na otázky, viz příloha č. 6, týkající se pozorování přírody. Hranice úspěšnosti pro děti do osmi let 50%, pro starší věkové kategorie 70%.

Na otázky odpovídalo pět dětí patřící do věkové kategorie do osmi let, viz prvních pět sloupců v grafu č. 18. Zbylé sloupce zastupují účastníky starší. Počet nízkých odpovědí u mladší kategorie je způsoben buď neplněním úkolu během Pouti k pramenům (jedna skupinka úkol zapomněla plnit), nebo neschopností mladších dětí formulovat své myšlenky písemně na papír. Díky osobnímu pozorování během výpravy však mohu říci, že děti při výpravě měly zájem sledovat okolí a zamýšlet se nad provázanými vztahy v přírodě. Spíše než písemná forma dětem vyhovovala společná diskuse nad tématem. V ní děti mino jiné formulovaly následující závěry:

- Ø *Proč listy stromů na podzim mění barvu?* Protože je zima a strom se chrání tím, že mu opadají listy. (Vít'a)
- Ø *Která barva převládá u ptáků a proč?* Hnědá, protože se musí skrýt před dravci. (Vendelín)
- Ø *Proč voda z tohoto potůčku není pitná-nalezni příčiny. Jak bychom mohli pomoci?* Je u vody odpad, měly bychom ho dát pryč. (Týna)

- Ø *Jak je možné, že řeka břehy úplně nevymele? Kdo tomu brání? A má i ochránce z tohoto vztahu nějaké výhody? Břehy zpevňují kameny a stromy, berou si vlhko. (Markétka)*
- Ø *Letokruhy: Vyber si čerstvý pařez a porovnej na něm šířku různých letokruhů. Které roky byly stromu příznivé? Jih-teplo. (Adélka)*
- Ø *Vrba: Jakou má chuť vrbová kůra? Rozkousej ji. Kdysi to byl lék, kterým lidé sráželi horečku. Znáš jiné rostlinky, které léčí? Jitrocel. (Kryštof)*

D3 Projekt Almanach příběhů kalenského údolí: Hodnotí se, zda každé dítě přineslo svůj příběh (2 body za jeden příběh), zda děti během projektu spolupracovaly (2 body za účast jedné osoby), jaké byly při prezentaci použity pomůcky (fotografie, vlastní obrázky, hádanka, powerpoint-vždy po 2 bodech za pomůcku). Hranice úspěšnosti je 10 bodů ve skupině, kterou tvoří tři účastníci.

Svůj vlastní příběh si na realizaci Almanachu přineslo 78% dětí. Všichni účastníci spolu ve skupince spolupracovali a pomáhali si. První skupina úkol zrealizovala na poster v komikové podobě, viz příloha č 16. Druhý tým své příběhy na posteru doplnil fotografiemi a vlastními obrázky. Třetí skupina své příběhy opět vyjádřila malbou a jeden člen do posteru zakomponoval vlastní příběh s hádankou. Všichni rytíři splnili hranici 10 bodů, tvorba je bavila a příběhy se zaujetím poslouchali. Na základě doložených údajů se domnívám, že

skupina splnila cíl *F2.4 Zajímá se o příběhy přírody a krajiny, umí je prožívat a vyprávět.*

Vyhodnocení projektu Almanach příběhů kalenského údolí

	Příběh	Spolupráce	Pomůcky	Celkem bodů
Skupina č.1	2	6	Poster, komiks	12
Skupina č. 2	6	6	Poster, fotografie, vlastní obrázky	18
Skupina č. 3	6	6	Poster, vlastní obrázky, příběh s hádankou	18

Tabulka 18: Vyhodnocení projektu

5.2.2 Evaluace skupinových cílů

Pro zhodnocení přechodu skupiny z fáze normování do fáze výkonové bude využito metody pozorování a zaznamenávání následujících jevů ve skupině během projektu:

- Ø **Snížení neslušné mluvy**-výskyt sprostých slov během dne. Neslušnou mluvou jsou myšlena velmi hrubá slova a nadávky s negativním podtextem.
- Ø **Zvyšování samostatných dobrých skutků**. Za dobrý skutek se považuje jakákoli pomoc, či nabídka pomoci (ochota) mezi dětmi, či pomoc směřovaná od dětí k dospělým. Např.: zapůjčení tužky, nesení pití kamarádovi na výpravě, nebo pomoc s úklidem rekvizit vedoucímu.
- Ø **Snížení přerušování** a vpadávání do hovoru. Zaznamenává se vpadávání do hovoru vedoucímu, či dětem navzájem.

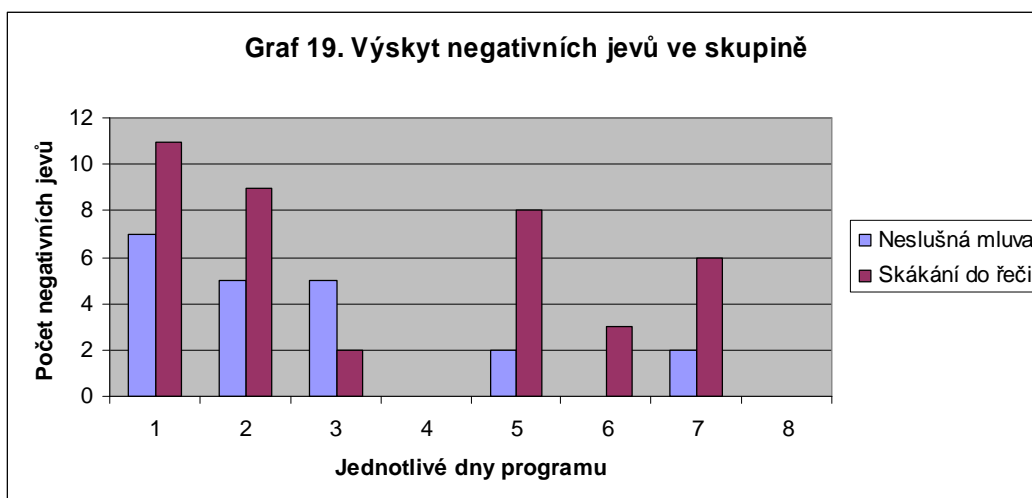
Ke konečným závěrům napomůže i zhodnocení provedení Almanachu příběhů kalenského údolí, jež se považuje za velký závěrečný úkol pro celou skupinu. Hodnotit se bude míra zapojení všech členů, vzájemná spolupráce a pomoc, společné vystupování a chování během prezentace.

Jednotlivé jevy byly během programu mnou průběžně zaznamenávány do připravených tabulek. Za jednotlivé časové úseky byly považovány jednotlivé dny. Tabulky jsem měla spolu s programem stále po ruce a během dne si dělala

poznámky o četnosti neslušné mluvy, překřikování a frekvenci dobrých skutků ve sledované skupině.

Během programu došlo k plánovanému snížení výskytu neslušné mluvy a překřikování. Obrat k lepšímu nastal již v průběhu prvního společného víkendu, kdy děti společně formulovaly Dohodu o vzájemném respektování, kde si mimo jiné slíbily: *Neskákat do řeči. Nekřičet, když to není nutné. Nenadávat si, ale podporovat se. Jsme dobrá parta.* A prožily si den slušné mluvy. Graf č. 19 mimo jiné napovídá, že neslušná mluva se eliminovala trochu rychleji, než disciplína skupiny. Důvodem může být větší časový rozestup jednotlivých aktivit a doba, než si děti program a pravidla opět trochu zažily, protože, jak je patrné z příloženého grafu, úspěch se dostavil vždy po dlouhodobější ucelené části programu-během posledního dne Poutě k pramenům a v závěru cesty do minulosti (4. a 8. den), kdy žádné vpadávání do řeči, či neslušná mluva nebyly zaznamenány.

Co se týče zvyšování dobrých skutků ve skupině a vzájemné podpory, pozitivní jevy opět gradovaly ve větších programových celcích, viz 3. a 8. den grafu č. 20. Velmi nápomocný byl Den dobrých skutků, který mezi dětmi navodil pozitivní přátelskou atmosféru a Rytíři si navzájem pomáhali, aniž by byli pobízeni vnějším okolím.

Po celou dobu programu účastníci pracovali v nehomogenních skupinkách. Týmy byly sestavovány s ohledem na věk, genderovou vyváženost a různé zájmy jednotlivců. Závěrečná skupinová práce: Almanach příběhů kalenského údolí dopadl velmi dobře. Při přípravě byly děti rozděleny do trojic, ve kterých si již dříve zkoušely spolupracovat (Živá abeceda, Ostrov-Viz str. 63). Jejich prvním úkolem bylo za devadesát minut připravit společný projekt-poster s vlastními příběhy. Ke každé skupince byl přidělen jeden vedoucí, který napomáhal při společné tvorbě. Děti se spolu samy dokázaly domluvit na společném postupu-dvě skupinky si přidělenou plochu rozdělily na třetiny, kde každý pracoval sám a společně pak upravily rámování a nadpisy. Poslední skupinka pracovala společně na jednom příběhu, přičemž každý tvůrce měl vlastní roli v přípravě-jeden kreslil, druhý vybarvoval a třetí doplňoval text. Všechny týmy pracovaly v klidu a tichosti, vzájemně si pomáhaly, pokud měl někdo hotovo, pomáhal kamarádovi domalovat obrázek. V průběhu činnosti se děti mezi sebou přirozeně bavily a udávaly si i rady. Na společné tvorbě se dohodly po konstruktivní diskusi. Respektovaly názor druhého a uměly dojít ke kompromisu.

Při prezentaci děti vystupovaly společně, přičemž každý se do výkladu zapojil. Hlavní slovo měl mluvčí skupinky, kterého si rytíři na začátku zvolili. Během vyprávění panoval v místnosti klid. Posluchači byli disciplinovaní, téma je opravdu zaujalo. Každé skupince po skončení její prezentace bylo zatleskáno.

Na základě výše pospaných skutečností se domnívám, že se skupině podařilo přejít z fáze normování do fáze výkonné.

6 Závěr

Současná environmentální výchova je v dnešním moderním světě součástí veřejného vzdělávání. Kromě státních vzdělávacích institucí se jí věnují i neziskové organizace zabývající se výchovou mládeže. Nabízí cestu, jak měkčeji našlapovat po Zemi, formuje názory a postoje lidí, stává se součástí životního stylu a pilířem našich morálních hodnot. Učí lidské pokolení mít uctu k přírodě, lidem a k sobě samému.

Program zpracovaný v této diplomové práci seznamoval účastníky s krásou a jedinečností krajiny Podkrkonoší. Děti díky uskutečněnému programu Rytíři země získaly vřelejší vzhah k přírodě a naučily se ji vnímat nejen očima. Pobyt v přírodě rytíři chápou jako přirozenou součást života, kde mohou prožít zajímavé zážitky, a kam se mohou a chtějí stále vracet. Pro bezpečný pobyt v přírodě si účastníci osvojili základní znalosti o možném riziku a preventivních postupech, jak se v krizových situacích chovat. Získali dovednosti týkající se orientace v mapě, vaření, táboření a balení batohu na výpravy. Kromě kurikulárních cílů byly naplněny cíle skupinové. Skupina dětí se posunula z fáze normativní do fáze výkonné, což členům umožnilo lepší spolupráci a snadnější komunikaci. Tento posun přispěl k pohodové přátelské atmosféře ve skupině.

Diplomová práce může posloužit jako inspirace či předloha k dalším podobným environmentálním programům pro školní i mimoškolní praxi. Díky své obsažnosti může usnadnit pedagogům a vychovatelům, kteří chtějí s environmentální výchovou hlouběji a intenzivněji pracovat, tvorbu a realizaci programů škol v přírodě či letních táborů. Zcela zpecifický význam může práce mít pro členy Junáka. Jelikož vychází z nové skautské metodiky, mohou program s menšími úpravami použít vedoucí oddílů pro naplnění výchovných cílů, které se týkají vztahu člověka a přírody.

7 Seznam literatury

Tištěné dokumenty:

- 1) BAJER, Josef. *Dolní Kalná a Plemeno*. 1. vyd. Příbram : Tisk-PB Příbram, 2006. 153 s. ISBN 80-86946-14-2.
- 2) BARTŮŇEK, Dušan. *Kniha her a činností v klubovně i venku*. 1. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2002. 192 s. ISBN 80-7178-618-7.
- 3) BELZ, Horst, SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení : Východiska, metody, cvičení a hry*. 1. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2001. 376 s. ISBN 80-7178-479-6.
- 4) BŘICHÁČEK, Václav, et al. *Skautskou stezkou : základní příručka pro skauty a skautky*. 2. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2001. 405 s. ISBN 80-86109-60-7.
- 5) BUREŠOVÁ, Květoslava. *Nápady pro mrňata a škvřnata : (2 tucty námětů k poznávání přírody v každém ročním období)*. 1. vyd. Brno : EkoCentrum, 1993.
- 6) ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. 1. vyd. Brno : Paido, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8.
- 7) ČINČERA, Jan. *Práce s hrou : Pro profesionály*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2007. 116 s. ISBN 978-80-247-1974-0.
- 8) Duchovní odbor Junáka pod vedením Jiřího Zajíce. *Myšlenkové základy skautingu*. 2. upr. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2001. 86 s. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>>. ISBN 80-86109-73-9.
- 9) HORKÁ, Hana. *Teorie a metodika ekologické výchovy*. 1. vyd. Brno : Paido, 1996. 75 s. ISBN 80-85931-33-8.
- 10) HORKÁ, Hana. *Výchova pro 21. století : Koncepce globální výchovy v podmínkách české školy*. 1. vyd. Brno : Paido, 1998. 127 s. ISBN 80-83931-85-0.
- 11) HOŘAVOVÁ, Kateřina, Klapště, Petr. *Symbolický rámec podle 3. B*. 1. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2006. 48 s. ISBN 1210-9827.
- 12) KASÍKOVÁ, Hana. *Učíme (se) spolupráci spoluprací*. 1 : Občanské sdružení AISIS, 2005. 141 s. ISBN 80-239-4668-4.
- 13) KAYSER, Renée. *Přítel lesa : příručka pro mladé skauty*. 2. vyd. Martin : Osvěta, 1997. 285 s. ISBN 80-88824-71-0.
- 14) KLÁPŠTĚ, Petr, et al. *Příroda kolem nás : Metodika ke skautské stezce*. 1. vyd. Praha : Tiskové a distribuční centrum, 2008. 112 s. ISSN 1210-9827.
- 15) KŘÍŽ, Jan. *Stříbrnou a zlatou stopou*. 1. vyd. Vimperk : Tiskárny Vimperk, 1998. 283 s.
- 16) LEDVINOVÁ, Jana, et al. *Výchova pro budoucnost : Cesty ekologické výchovy*. Jan Smolík. 1. vyd. Praha : MŽP ČR a 01/9 ZO ČSOP TEREZA, 1992. 102 s. ISBN 80-85368-20-X.
- 17) MCMANNERS, Hugh. *Jak přežít v přírodě : průvodce pro překonávání extrémních podmínek v přírodě*. 2. upr. vyd. Praha : Ottovo nakladatelství, 2004. 192 s. ISBN 80-7181-951-4.

- 18) NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 3. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2000. 325 s. ISBN 80-7178-405-2.
- 19) NOSEK, Václav. *Cestou k pramenům-historie skautingu v obrazech*. 2. dopl. vyd. Praha : Junák-svaz skautů a skautek ČR, 2006. 31 s. ISBN 80-86825-14-0.
- 20) PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1998. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.
- 21) PIKE, Graham, SELBY, David. *Globální výchova*. 1. vyd. Praha : Grada, 1994. 328 s. ISBN 80-85623-98-6.
- 22) Prázdninová škola Lipnice. *Zlatý fond her I*. 1. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2002. 155 s. ISBN 80-7178-636-5.
- 23) ŘEHÁČEK, Jiří. *Desatero skautského zákona*. 3. vyd. Mimoň : Severočeská družina Svojsíkova oddílu Junáka, 2007. 24 s.
- 24) SMITH, Charles. *Třída plná pohody*. 3. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2001. 226 s. ISBN 80-7178-601-2.
- 25) SOBEL, David. *Place-Based Education : Connecting Classrooms & Communities*. 2nd edition. Great Barrington : The Orion Society, 2005. 115 s. ISBN 0-913098-55-8.
- 26) SVOJSÍK, Antonín Benjamín. *Základy junáctví*. 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912 vyd. Praha : Merkur, 1991. 724 s. ISBN 80-7032-001-x.
- 27) ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk, ŠIMANOVSKÁ, Barbara. *Hry pro rozvoj zdravé osobnosti : Prevence problémů s agresivitou, pasivitou a závislostí*. 1. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2005. 159 s. ISBN 80-7367-024-0.
- 28) VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Volný čas a pedagogika zážitku*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994. 64 s. ISBN 80-210-1428-2.
- 29) ZAPLETAL, Miloš. *Výpravy za dobrodružstvím*. 2. vyd. Praha : Leprez, 1998. 363 s. ISBN 80-86061-16-7.

Elektronické dokumenty:

- 30) Center for Place-based Learning and Community Engagement. *Www.promiseofplace.org* [online]. 2007 [cit. 2009-02-05]. Dostupný z WWW: <http://www.promiseofplace.org/how_pbe_works/>.
- 31) HORNOVÁ, Karolína. *Evaluace výukového programu environmentální výchovy. Envigogika* [online]. 2006 [cit. 2009-02-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/texty/20073/139-evaluace-vyukoveho-programu-environmentalni-vychovy>>. ISSN 1802-3061.
- 32) Charta českého skautingu. *Www.skaut.cz* [online]. 2005 [cit. 2009-01-29]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>>.
- 33) JIRÁSEK, Ivo. *Vymezení pojmu ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA. Gymnasion* [online]. 2004 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <www.artefiletika.cz/-modules/articles/article.php?id=65>.
- 34) Junák-svaz skautů a skautek ČR. *Junakrovensko.wz.cz/* [online]. 2003 [cit. 2009-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://junakrovensko.wz.cz/zcinnosti/mat/mat7.htm>>.

- 35) Junák-svaz skautů a skautek ČR. *Krizovatka.skaut.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-01-29]. Dostupný z WWW: <krizovatka.skaut.cz/novy-skautsky-program-3/novy-vychovny-program-junaka/>.
- 36) Junák-svaz skautů a skautek ČR. *Www.skaut.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/cesky/>>.
- 37) Junák-svaz skautů a skautek ČR. *Www.skaut.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/-historie/>>.
- 38) Junák-svaz skautů a skautek ČR. *Www.skaut.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/poslani-a-cile/>>.
- 39) KOUPIL, Ondra, et al. *Www.hranostaj.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-02-26]. Dostupný z WWW: <www.hranostaj.cz>.
- 40) KRAJHANZL, Jan, TICHÝ, Ondřej. *Www.vztahkprirode.cz* [online]. 2007 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <www.vzhatkprirode.cz>.
- 41) Lipka-školské zařízení pro environmentální vzdělávání. *Www.lipka.cz* [online]. 2008 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <www.lipka.cz>.
- 42) Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO)í. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2008 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/environmentalni-vychova>>.
- 43) Stanovy Junáka-svazu skautů a skautek ČR. *Www.skaut.cz* [online]. 2001 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumen-ty-a-odkazy/>>.
- 44) ŠVESTKOVÁ, Renata. Studijní text k předmětu globální výchova. *Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích* [online]. 2006 [cit. 2009-02-09]. Dostupný z WWW: <www.zsf.jcu.cz/studium/studijni-programy-obory-kurzy/podpurne-studijni-texty/rpb/kss/globalni_vychova.pdf>.
- 45) Wikipedia. *En.wikipedia.org* [online]. 2001 , on 6 December 2008 [cit. 2009-02-05]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Place-Based_Education>.
- 46) Za obzor. *www.zaobzor.cz* [online]. 2003 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <www.zaobzor.cz/pedagogika/>.

8 Seznam příloh

Příloha č. 1: Skautský zákon a slib

Příloha č. 2: Charta českého skautingu na počátku 21. století

Příloha č. 3: Prostředky a formy evaluace programu

Příloha č. 4: Mapa s úkoly potřebná k cestě za královnou

Příloha č. 5: Pozvánka na Pout' k pramenům

Příloha č. 6: Otázky zaměřené na vnímání přírody

Příloha č. 7: Otázky Jak řešit rizikové situace

Příloha č. 8: Návod na správné sbalení batohu

Příloha č. 9: Mapa pro orientační běh

Příloha č. 10: Pracovní list k podkrkonošským pohádkám

Příloha č. 11: Pexeso zaměřené na řešení rizikových situací

Příloha č. 12: Pracovní list na doplňování topografických značek

Příloha č. 13: Mapa pro aktivitu Pout' do minulosti

Příloha č. 14: Dotazník Trávení volného času

Příloha č. 15: Dotazník Vztah k přírodě

Příloha č. 16: Almanach příběhů kalenského údolí

Skautský zákon:

1. Skaut je pravdomluvný.
2. Skaut je věrný a oddaný.
3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným.
4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta.
5. Skaut je zdvořilý.
6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.
7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců.
8. Skaut je veselý myslí.
9. Skaut je hospodárný.
10. Skaut je čistý v myšlenkách, slovech i skutečích.

Skautský slib

Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:

- sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,
- plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,
- duší i tělem být připraven pomáhat vlasti a bližním.

Složení slibu mohou věřící skauti zakončit prosbou: K tomu mi dopomáhej
Bůh.

CHARTA

českého skautingu na počátku 21. století

Je český skauting starý nebo mladý? Když je člověku dvacet, rozpíná křídla své budoucnosti a cítí, co vše ještě může a chce dokázat. Má málo zkušeností, ale hodně sil a hlavně touhu letět dál a výš. Když je člověku devadesát, jeho dílo je téměř hotové a stává se odkazem pro příští generacím. Českému skautingu již devadesát bylo. Je tedy starý nebo mladý? Záleží na nás. Můžeme si vybrat jen minulost a být jen staří, nebo jen budoucnost a být jen mladí. Ale máme i jedinečnou možnost přijmout obojí a být staří svou zkušeností a oprávněnou hrdostí na to, co už jsme dokázali, a mladí rozepjatými křídly a touhou letět dál a výš.

Naše zkušenost je v mnoha ohledech jedinečná. Český skauting je vyvzdorovaný a vykoupený. Odvaha, úsilí i důvtip, s jakým čeští skauti přetrvali léta krajní nepřízně, vytvořily pevný základ, o který se dnes můžeme opírat při překonávání problémů a překážek. A chceme-li zůstat minulosti věrni, musíme rozepnout křídla a letět.

Skauting je myšlenkou,

živoucí a burcující. Nenechává lidi tam, kde jsou, ale vede je dál a výš, protože je promyšleným systémem výchovy a sebevýchovy. Díky němu vyrůstají z dětí lidé, kteří se stávají pilíři občanské společnosti, jsou ochotní a schopní utvářet svět kolem sebe k lepšímu.

- Lidé charakterní a zodpovědní, kteří věří, že život je příležitost ke službě.
- Lidé otevření budoucnosti a schopní na sobě stále pracovat.
- Lidé činorodí a rozhodní, nenechající se vláčet okolnostmi, ale aktivně utvářející svůj život.
- Lidé praktičtí a tvořiví, kteří umějí najít řešení a dotáhnout je do konce.
- Lidé samostatní, schopní postarat se o své potřeby a zároveň otevření spolupráci s druhými.
- Lidé plně zapojení do života v různých společenstvích, snažící se o dlouhodobé rozvíjení vztahů, vytváření pevných vazeb a sítí vzájemné podpory.
- Lidé, kterým nechybí sebedůvěra a radost.
- Lidé, kteří uznávají duchovní hodnoty přesahující materiální svět a dávající životu smysl a směr.

K výchově takových lidí musí směřovat naše výchovné prostředky. Právě takoví lidé jsou nadějí lidského společenství bez ohledu na hranice států a rozdíly kultur. Jejich činnost ve prospěch okolního světa je tím, co dává myšlence skautingu smysl – ať už na prahu dospělosti ze skautské organizace odejdou nebo ne.

Junák je organizací,

která dává skautskému hnutí řád i prostor nezbytný pro co nejlepší využití společných sil.

Junák proto musí být:

- Pevně zakotven v poslání, principech a metodě, které za bezmála jedno století osvědčily svoje kvality a jsou vyjádřeny jak v ústavách světových skautských hnutí, tak ve Stanovách Junáka.

Příloha č. 2: Charta českého skautingu. Zdroj: Charta českého skautingu. *Wwww.skaut.cz* [online]. 2005 [cit. 2009-01-29]. Dostupný z WWW: <<http://verejnost.skaut.cz/skauting/dokumenty-a-odkazy/>>.

- Otevřený všemu, co dobře slouží k naplnění poslání a je v souladu s principy a metodou skautingu.
- Současný, posuzující výchovné prostředky nikoliv podle toho, jak sloužily včera, ale jak slouží dnes a jak mohou sloužit zítra.
- Pestrý a rozmanitý, respektující různost cest vedoucích ke společnému cíli a v jinakosti nevidět nebezpečí, ale obohacení.
- Přitažlivý pro mladé lidi a uznávající, že skauting patří především jim, má naplňovat jejich potřeby a touhy.
- Uznávaný společností pro své kvality a výsledky výchovné práce, které dokáže sdělovat srozumitelným a přesvědčivým způsobem.
- Silný svými možnostmi i rostoucím počtem členů, který je odrazem dlouhodobé kvality programu, nikoliv laciné nabídky.

Patnáct let po své obnově je Junák – svaz skautů a skautek ČR živou a silnou organizací, ale přesto čelíme několika výrazným problémům. Ještě šest let zbývá do chvíle, kdy se začne počítat druhé století našeho trvání.

Chceme, aby Junák byl organizací s pevnými hodnotovými základy na straně jedné, a s moderními, přitažlivými formami a prostředky na straně druhé.

Chceme, aby rodiče vnímali Junáka jako kompetentní organizaci s jasným výchovným posláním, která jim nabízí pomoc při výchově jejich dětí a zábavným způsobem připravuje mladé lidi na smysluplné prosazení ve společnosti.

Chceme, aby děti viděly skauting jako místo, kde budou přijaty skupinou svých vrstevníků, kde najdou opravdové kamarády, a skauting se pro ně stal přitažlivým dobrodružstvím se špetkou tajemství a výlučnosti, do něhož se budou chtít zapojit i ho sami aktivně utvářet.

Pokud nám skutečně jde o skauting pro dnešní svět, je třeba:

- 1) Začít se podstatně více zajímat o problémy společnosti, v níž žijeme, i světa kolem nás a méně o své problémy vnitřní.
- 2) S důvěrou se opřít o to, co máme společné: poslání, principy a metodu skautingu.
- 3) Podporovat oddíly a střediska s kvalitním programem a aktivní komunikací s veřejností, aby byly inspirací a oporou ostatním.
- 4) Přijmout skutečnost, že skauting není jedinou z dobrých cest výchovy, a zároveň se smířit s tím, že se pohybujeme v prostředí, v němž musíme být schopni konkurence ve všem, kde je to třeba.
- 5) Sdílet radost z dobře vykonané práce, ze společenství, z přátelství, z naplňování myšlenky, která za to stojí.

Konkrétně to znamená:

6) Inovovat skautský výchovný program (např. stezka, odborky, výchovné projekty) a hledat prostředky a postupy, které osloví dnešní děti a mládež. Předávané znalosti a dovednosti posuzovat podle jejich užitečnosti pro svět v jednadvacátém století; odlišit pevné základy od zastaralých prostředků.

7) Přizpůsobit skautské vzdělávání inovovanému skautskému programu.

8) Cíleně oslovovat ty mladé lidi, které zatím oslovit neumíme. Snažit se skauting nabídnout všem, pro něž může být zajímavý.

Těchto osm bodů je východiskem pro činnost Junáka ve zbývajících šesti letech prvního století českého skautingu, chceme-li naplnit naše motto „...skauting pro život“.

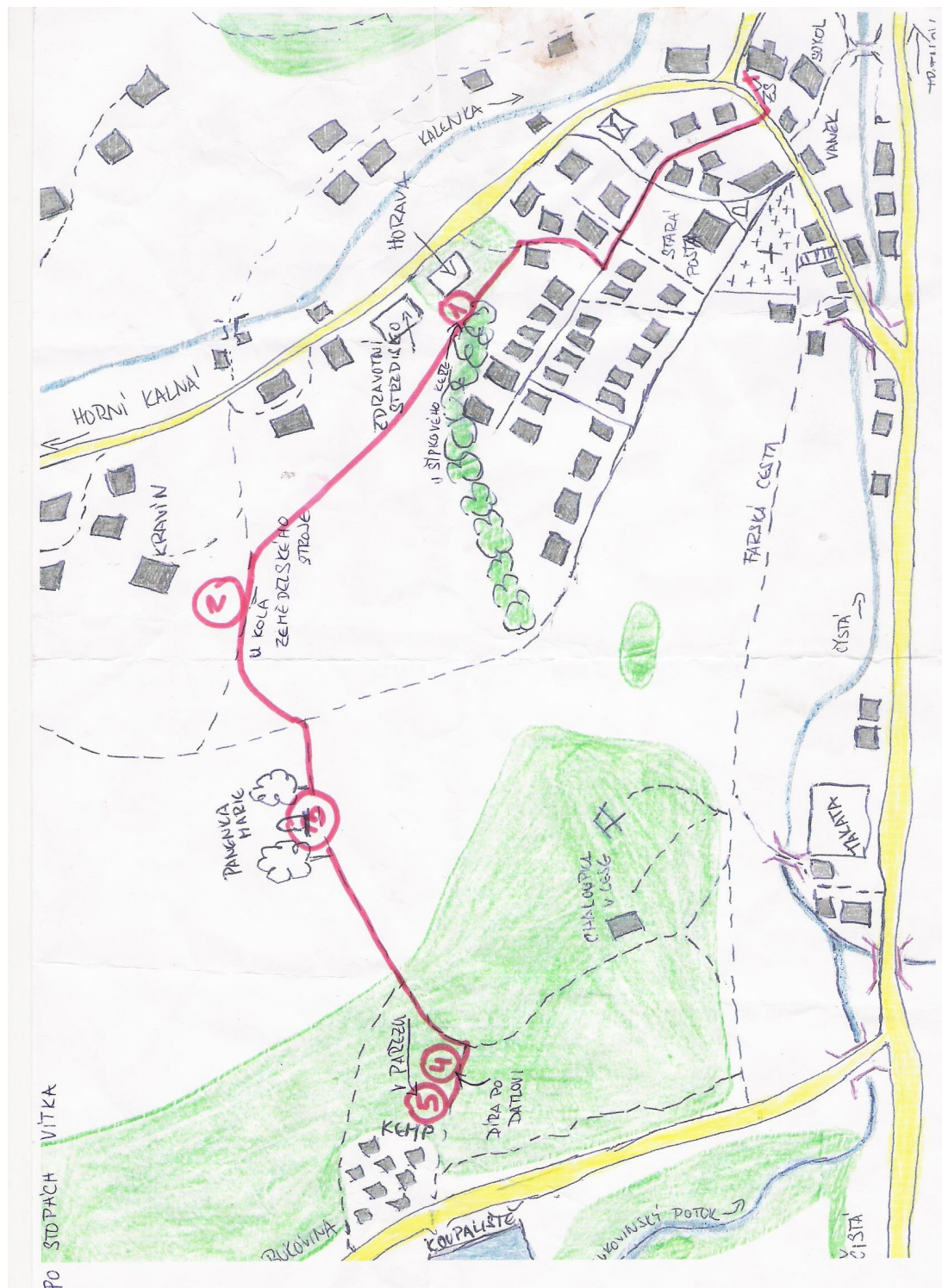
Příloha č. 3: Prostředky a formy evaluace programu

Cíl	Dílčí téma	Konkrétní aktivita	Evaluace-typ	Evaluace-nástroj	Indikátory
F1.1		Tyto dva body jsou chápány jako hlavní cíle, k jejich dosažení je potřeba splnit všechny body následující.	Chování	Dotazník: Trávení volného času před/po	Úspěchu bude dosaženo pokud 70% dětí, které programem prošly, bude chodit do přírody z vlastní vůle (samo bude chtít), v přírodě se bude cítit dobře a bude mu nepřijemné, pokud by celý měsíc nebylo na jediném výletě. Pokud bude většina dětí (50% a více) trávit v přírodě alespoň dva dny v týdnu.
			Senzitivita	Dotazník z www.vztahkprirode.cz před a po	Cíle bude dosaženo, pokud účastníci programu, po jeho absolvování, budou mít k přírodě vřelejší vztah (aritmetický průměr získaných hodnot bude vyšší než před zrealizovaným programem)-v přírodě se jim líbí, chtějí se tam vracet, uvědomují si krásu a hodnotu přírody, její jedinečnost.
F1.2	Orientace a práce s mapou	Topografické rozcvičky	Dovednosti	Orientační běh	Rytíři mají za úkol nalézt v orientačním běhu všech deset kontrol a dokreslit správně do pracovního listu deset topografických značek. Maximální počet bodů je 20, hranice úspěšnosti je 70%, tj. 14 bodů.
		Místo s rozhledem		Pracovní list zaměřený na doplňování topografických značek	
		Orientační běh s fotorely			
	Vybavení na výpravu a správné balení	Získání návodu, jak správně zabalit	Dovednosti	Praktická zkouška dovednosti zabalit batoh	Děti ve trojicích mají správně zabalit batoh na dvoudenní výpravu. Bodové hodnocení: spacák dolů-2 body, méně potřebné věci dospoda-2 body, těžké věci co nejlíže k těžišti těla-2 body, pítí a svačina na lehece přístupné místo-2 body, drobnosti často používané během dne navrch či do bočních kapes-2 body. Maximální počet deset bodů-hranice úspěšnosti 70%, tj. 7 bodů.
		Kímová hra			
		Vlastní praxe			
F1.3	Stavba ohniště, vaření	Týmové vaření v kotlíkách	Dovednosti	Praktická zkouška formou úkolu	Děti ve trojicích zvládnou postavit ohniště (5 bodů), rozdělat oheň (5 bodů), připravit pokrm (5 bodů) a ohniště zahladit (5 bodů). Hranice úspěšnosti 75%, tj. 15 bodů z 20.
		Vaření přírodního čaje			
	Stanování, táboření	Týmové stavění stanu	Dovednosti	Praktická zkouška dovednosti postavit stan	Děti mají za úkol společně ve trojici postavit stan. Hodnotí se míra zapojení vedoucího. Děti postaví stan buď samy, s pomocí vedoucího, či nepostaví ani s pomocí. Pomocí vedoucího se myslí pouhá rada, nečinnost. Za úspěšné splnění úkolu je brána situace, kdy děti postaví stan sami, či s pomocí.
F1.4	Znalost rizik a prevence	Jak na to?	Znalosti	Test-pexeso	Před trojici dětí je vždy představeno pexeso s deseti dvojicemi karet, viz příloha, které znázorňují nebezpečnou situaci a možné řešení. Úkolem skupiny je přiřadit správné dvojice k sobě. Hranice úspěšnosti je 70%, tedy sedm dvojic z deseti.

Příloha č. 3: Prostředky a formy evaluace programu

Cíl	Dílčí téma	Konkrétní aktivity	Evaluace-typ	Evaluace-nástroj	Indikátory
F2.1	Otvírání smyslů	Toulky po Zemi	Senzitivita	Dotazník z www.vztahkprirode.cz , před/po	Viz výše: indikátor senzitivity
		Pout' k pramenům			
	Činosti a hry v přírodě	Dobývání tajemství			
		Skalni golf			
		Boj o pemůstky			
F2.2	Empatie	Boj o Helmův žleb	Senzitivita	Dotazník z www.vztahkprirode.cz , před/po	Viz výše: indikátor senzitivity
F2.3	Pozorování	Příběh očima živého tvora	Znalosti	Hra: Hledání odpovědí	Děti mají za úkol na výpravě k pramenům odpovědět na otázky viz příloha, týkající se pozorování přírody. Hranice úspěšnosti pro děti do osmi let 50%, pro starší věkové kategorie 70%.
		Magické místo			
F2.4	Historie krajiny	Otázky a odpovědi	Znalosti	Projekt Almanach příběhů kalenského údolí	Hodnotí se, zda každé dítě přineslo svůj příběh (2 body za jeden příběh), zda děti během projektu spolupracovaly (2 body za účast jedné osoby), jaké byly při prezentaci použity pomůcky (fotografie, vlastní obrázky, hádanka, powerpoint-vzdy po 2 bodech za pomůcku). Hranice úspěšnosti je 10 bodů ve skupině, kterou tvoří tři účastníci.
		Pout' do minulosti			
		Almanach příběhů			
F2.4	Tradice a kultura	Geocaching-Krkonošské pohádky	Znalosti		

Příloha č. 4: Mapa s úkoly potřebná k cestě za královnou

Příloha č. 5: Pozvánka na Pout' k pramenům

Pout' k pramenům aneb první

velký úkol Rytířů země

Pátek 10.10.-neděle 12.10. 2008

**Máš chuť vyrazit s kamarády
do úplně neznámé krajiny, stát
se aspoň na chvíli**

**dobrodruhem a objevitelem? Potom se k nám přidej na
naši víkendové pouti!**

Sraz: v pátek 10. října v 15:30 před ZŠ v Dolní Kalné

Návrat: v neděli 12.října ve 12:00 na stejném místě

S sebou: 100 Kč, spacák a karimatku, teplé oblečení do podzimního počasí, pláštěnku, lžíci, misku, hygienické potřeby, oblečení na spaní, svačtinu a večeři na pátek, rytířský deník, tužku a pastelky, noční svítilnu, láhev na pití a batůžek na jednodenní výlet, holinky a touhu objevovat.

K programu: Jedná se o víkendovou akci, jejíž náplní bude velké pátrání po pramíncích Kalenského údolí a hry v přírodě. Spaní a jídlo je zajištěno v prostorách kalenské sokolovny. V případě stálého deštivého počasí bude akce odložena a to formou esemesky.

Svoji účast, prosím potvrd' do středečního večera 8.10. 2008

Kontakt na vedoucí: Petra Drahoňovská 608 113 581

Příloha č. 6: Otázky zaměřené na vnímání přírody

- 1) Všímej si šíře toku. Kde je potok nejširší a proč?
- 2) Jak je možné, že řeka břehy úplně nevymele? Kdo tomu brání? A má i ochránce z tohoto vztahu nějaké výhody? Znáš podobné příklady soužití, vzájemné pomoci?
- 3) Proč voda z tohoto potůčku není pitná-nalezni příčiny. Jak bychom mohli pomoci?
- 4) Podívej se na kořeny stromů. Tyto kořínky se stále ztenčují. Proč?
- 5) Porovnej kořeny smrku a borovice-jaké jsou rozdíly a proč?
- 6) Které stromy mají listy na podzim nejpestřeji zbarvené? Proč listy mění barvu?
- 7) Která barva převládá u ptáků a proč?
- 8) Vrba: Jakou má chuť vrbová kůra? Rozkousej ji. Kdysi to byl lék, kterým lidé sráželi horečku. Znáš jiné rostlinky, které léčí? Jak?
- 9) Letokruhy: Vyber si čerstvý pařez a porovnej na něm šířku různých letokruhů. Které roky byly stromu příznivé? Kdy trpěl nedostatkem vláhy?
- 10) Kolik suchých let strom prožil? Spočítej na něm ty nejužší letokruhy. Přicházela suchá léta v pravidelných cyklech?
- 11) Přirůstá kmenu letokruhové dřevo ve všech směrech stejně? Překontroluj buzolou světové strany a přeměř, kolik centimetrů dřeva přirostlo za život stromu od středu na jih, sever východ, západ. Výsledky si ověř ještě na jiných pařezech. Přišel jsi na nějaké poučení?
- 12) Co se stane, když vítr nebo sníh zlomí mladému smrku špičku? Jedna z větví přeslenu se začne ohýbat vzhůru a za čas nahradí zničenou špičku. Ověř si to pozorováním. Je to důkaz podivuhodné adaptační schopnosti. Znáš jiné příklady, kdy si příroda umí poradit?
- 13) Prohlédni si smrčky v hustém mlázi. Některé jsou statnější, mají bohatší větve, jiným se tak nedaří. I tady probíhá přírodní výběr. Přežije ten životaschopnější.
- 14) Šípek: Všimni si větví, které se obloukovitě sklánějí k zemi. Najdeš na nich kořínky, kterými se zachycují v půdě? Jaký to má pro keř význam?
- 15) Jestliže objevíš na trnech napíchnuté brouky, poznáš, že jsi v lovišti ťuhýka. Tenhle zvláštní pták si napichuje hmyz, aby ho mohl lépe trhat. Když má mimořádně velký úlovek, trnité keře mu slouží jako zásobárna.

Příloha č. 7: Otázky Jak řešit rizikové situace

Jak se chovat v nebezpečných situacích?

1) Bouřka v horách

Jste s kamarády na výpravě v horách na hřebenové túře. Najednou zpozorujete, že se k vám blíží těžké černé bouřkové mraky. Jak zareagujete?

Blízko je chata- přechkáte tam zlé počasí

Nikde chata není, zamíříte nejkratší cestou do údolí.

Co je špatně: pokračovat v cestě po hřebeni-jste na vysokém místě, což může přitáhnout blesky. Bonus: Víte, jak zjistit, jak je bouřka daleko?(3 sekundy mezi bleskem a hromem znamenají jeden kilometr)

2) Co uděláš, když tě bouřka s lijákem přepadnou v lese?

A) Přikrčíš se v mlázi

B) Vyjdeš z lesa na paseku

Špatně: Pokračovat v pochodu lesem (nebezpečí spadnutí stromu), Schovat se pod strom, vyjít z lesa na holé pole.

3) Co uděláš, když tě bouřka zastihne v lodi na řece, rybníku, přehradním jezeře?

Přijedeš ke břehu a schováš se v lese nebo stavení

Špatně: Plout dál, schovat se u břehu.

4) Kamaráda na louce štípne vosa a on začne otékat. Co dělat?

Rychle zavolat záchranou službu, či dospělé a podávat studené obklady.

5) Tvůj mladší bráška sní v lese neznámou bobuli.

Rychle zavolej pomoc, pokud máš možnost, vyvolej zvracení (slaná voda, hořčice,...)

6) V kolika lidech minimálně je nejlepší jít na výlet?

Minimálně ve třech. Pokud je jeden zraněn, druhý u něj zůstává, pečuje o něj a třetí jde pro pomoc.

7) Jak postupovat při rozdělávání ohně?

Ohniště přímo určené pro oheň, místo alespoň 50 metrů od lesa, zabezpečení ohně kameny-ne z vody!, důkladné uhašení ohně a jeho zahlazení. Pozor na vyhlášky v období sucha!

8) Mlha: Při výpravě se ztratíš v mlze a vůbec nevíš kde jsi.

Nechod nikam daleko, počkej na místě, až mlha odezní, pokud máš píšťalku, pískej. Pokud ti je zima, zahřej se chozením dokola.

9) Jak vybrat místo k táboření?

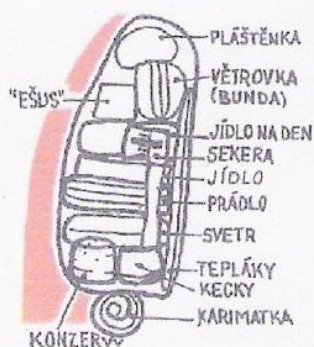
Stan postavit spíše na kopci (neteče dovnitř voda), v závětrí, ne blízko osamocených stromů kvůli bouřce, blízko pitné vody.

10) Jste ztraceni a vůbec nevíte, kde jste.

Vylézt na nejbližší kopec, dojít na nejbližší komunikaci, zapnout GPS.

Jak balit batoh na výpravy

Dolů: Věci, které nepotřebuješ často (spacák, náhradní prádlo, svetr)

Doprostřed: K zadům těžké věci (konzervy, zásoby jídla) na kraje ne často potřebné věci.

Nahoru: věci, které přes den potřebuješ (doklady, KPZ, zápisník, baterka, pláštěnka, mycí potřeby)

Úplně nahoru: věci, které potřebuješ mít po ruce stále (peněženka, mobil, klíče, kapesníky, žvýkačka, pití)

S - SPACÁK

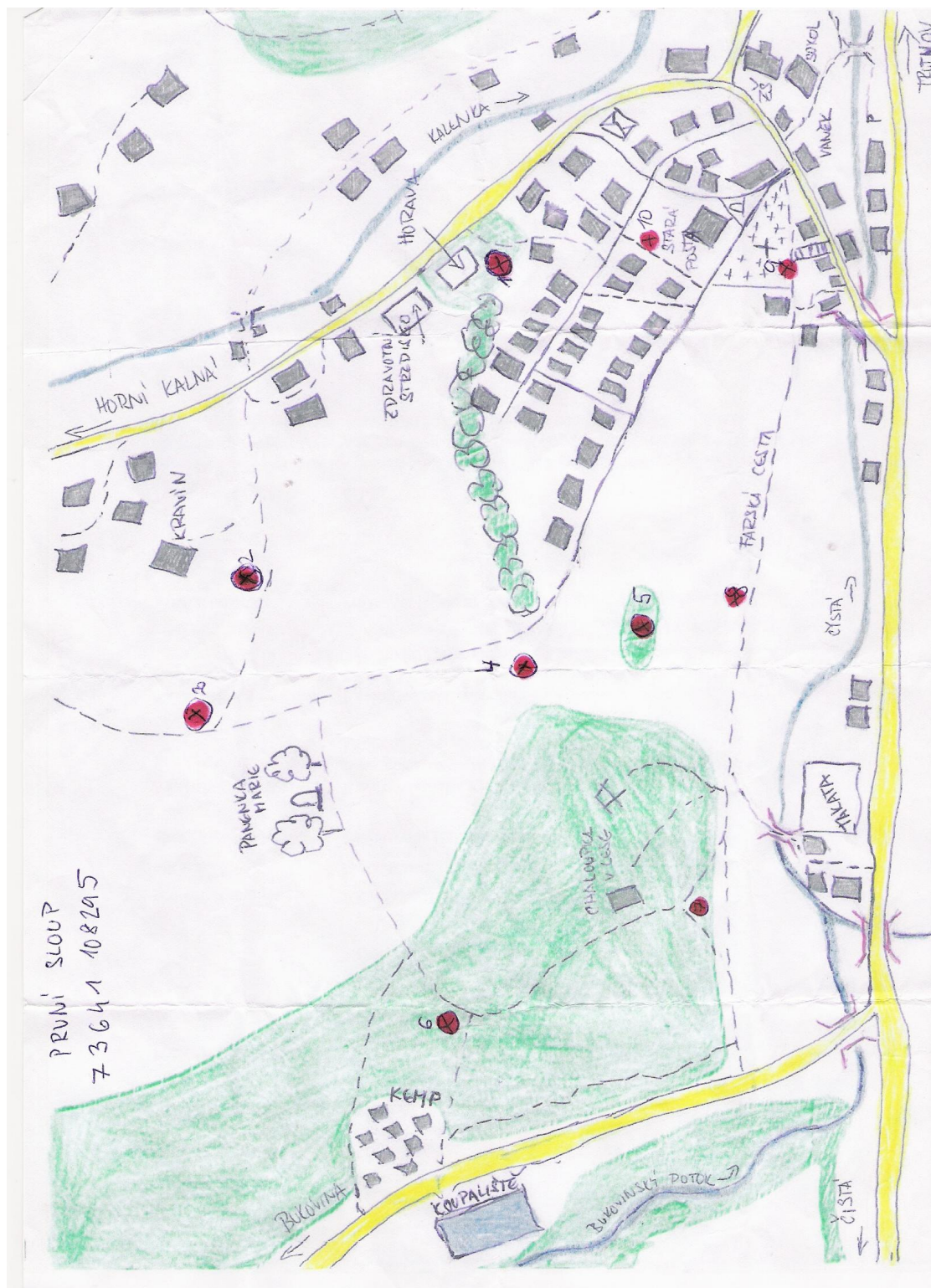
TĚŽKÉ VĚCI

LEHKÉ VĚCI

Jak balit batoh na výpravy

Příloha č. 9: Mapa pro orientační běh

Příloha č. 10: Pracovní list k podkrkonošským pohádkám

Vecernickovska

A cache by Pelikan.ka Hidden: 7/9/2008

Size: (Small)

Difficulty: ★★☆☆☆

Terrain: ★★☆☆☆ (1 is easiest,

5 is hardest)

N 50° 32.362 E 015° 38.581 [[Other Conversions](#)]

A Co měl Trautenberk ke svačině?

- (2) Brambory na loupáčku
- (3) Studené kuře
- (4) Kyselo

B Za co Trautenberk vyměnil svou louku?

- (2) Za prase
- (3) Za vola
- (4) Za krávu

C Na čem sedí Trautenberkův kocour?

- (1) Na sudu
- (2) Na stromě
- (3) Na lavičce

D Co stojí na ceduli u Krakonošova pozemku?

- (0) Krakonošův pozemek
- (1) Vstup zakázán
- (2) Tady je Krakonošovo

E Od jaké doby stojí na rozmezí luk milníky? Od dob

Trautenberkova:

- (6) Dědečka
- (7) Pradědečka
- (8) Prapradědečka

F Kolik milníků Trautenberk s Hajným přemístili?

- (7) 3
- (8) 4
- (9) 5

G Jaké přírodní síly schoval Krakonoš do koše?

- (2) Ranní rosu a jižní vítr
- (3) Sluneční svit a bouřkový mrak
- (4) Mlhu a červánky

H Trautenberkův oblíbený rozkaz byl:

- (3) Nekoukat, nezevlovat, dělat!
- (4) Makat, makat, makat!
- (5) Do práce vy holoto!

I Jaké poučení z pohádky plyne?

- (6) Neříkej hop, dokud nepřeskočíš.
- (7) Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.
- (8) Z kradeného zrníčka bývá pytel škody.

Cílové souřadnice:

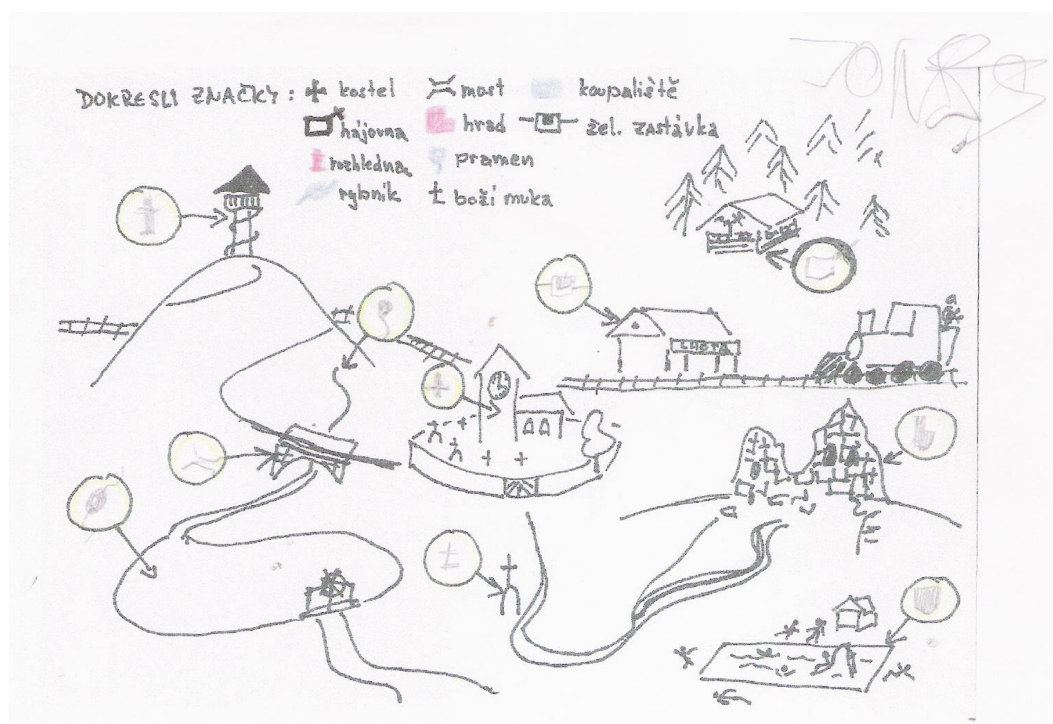
N: 50° AB.CDE

E: 15° AF.GHI

Příloha č. 11: Pexeso zaměřené na řešení rizikových situací

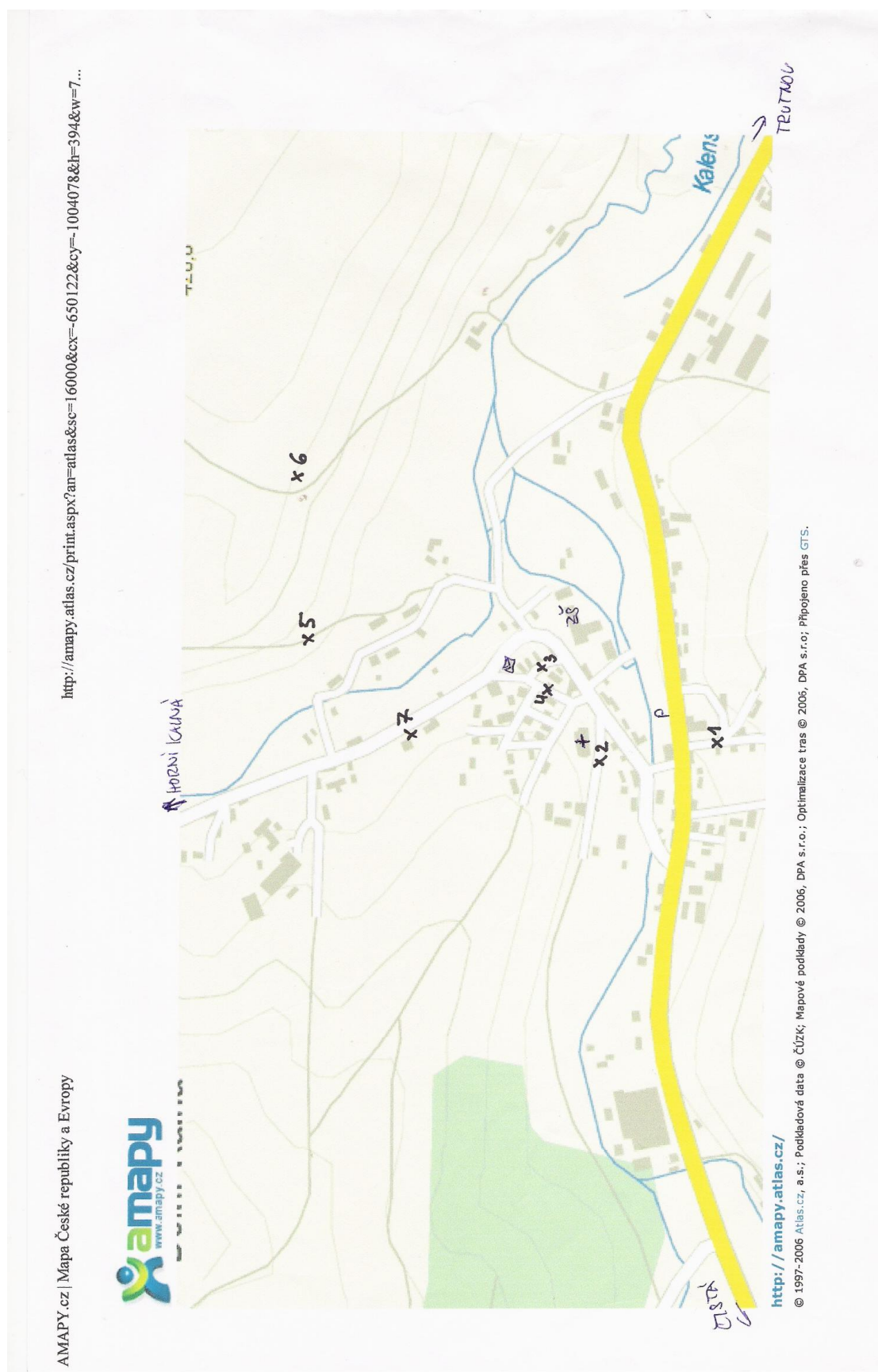

Příloha č. 12: Pracovní list na doplňování topografických značek

Příloha č. 13: Mapa pro aktivitu Pouť do minulosti

Můj volný čas

1. Do přírody za vesnici/město chodím

- a) Každý den
- b) Obden
- c) Jednou či dvakrát týdně
- d) Jednou či dvakrát za půl roku
- e) Do přírody nechodím

2. Když jsem v přírodě (v lese, na louce), je to proto, že: (Znázorni tečkou)

Někdo mě přemluvil _____ S _____
Sám chci

3. Když jsem v přírodě (les, louka, potůček), cítím se: (Znázorni tečkou)

☹ Nelíbí se mi tu _____ S _____
Líbí se mi tu ☺

4. Představ si, že tento celý měsíc nesmíš jít ani na jeden výlet do lesa. Ta představa je pro tebe: (znázorni tečkou)

☹ Nepříjemná _____ S _____
Příjemná ☺

5. Kolikrát jsi byl v přírodě tento týden? Vypiš do tabulky kde jsi byl, kdy, jak dlouho a co jsi tam dělal.

DEN	KDE	KDY	JAK DLOUHO	ČINNOST
Po				
Út				
St				
Čt				
Pá				

Příloha č. 15: Dotazník Vztah k přírodě

Ahoj výletníku!

Připravili jsme pro Tebe takový příběh. Důležité je, aby sis jeho jednotlivé části představil co nejživěji, a na otázky odpovídal co nejpoctivěji a nejupřímněji podle vlastních pocitů.

Moc Ti děkujeme.

1. Zakroužkuj číslici od 1 do 7 podle toho, jak je Ti popsaná představa příjemná nebo nepříjemná (od 1 = velmi nepříjemná až 7 = velmi příjemná):

- A) Představ si, že se v okolí Tvého bydliště něco stane, rodiče se o Tebe začnou bát a přestanou Tě odpoledne úplně pouštět ven. Můžeš si pozvat někoho k sobě domů nebo být u nějakého kamaráda. Představa, že si nemůžeš hrát venku a chodit ven, že jsi celé týdny doma nebo u některého kamaráda, avšak nikdy ne venku, je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- B) Snad aby Ti to rodiče vynahradili, můžeš jet se svými nejlepšími kamarády a s dospělým, který je moc fajn, na výlet. A tak hned v sobotu ráno vyrazíte. Je krásně, příjemně teplo, nad hlavou Vám září Slunce a nebe je bez mráčku. Právě teď jdete po louce a dospělý-vedoucí vám navrhuje, abyste si sundali boty a šli trávou úplně bosí. Ta představa jít orosenou trávou bos je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- C) Dopoledne vás čeká bojovka. Zrovna teď se chcete s kamarádem v rámci hry co nejlíp schovat a kamarád Ti navrhuje, že Tě zasype suchým listím tak, že si Tě nikdo ani nevšimne. Představa být úplně celý v suchém listí je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- D) Bojovka skončila a jdete dál. Váš vedoucí toho o přírodě hodně ví. Teď právě sebral ze země hnědo-rezavého brouka, asi 5ti centimetrového tesaříka. Obrací se na Tebe a říká Ti: „Vezmi si ho do dlaně a prohlédni si ho. Ten Ti neublíží.“ Představa vzít si toho brouka do dlaně je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- E) Přicházíte do míst, kde všechno roste divoce, spousta křoví, stromů, těžko se tam chodí, nikdo se o ten kus lesa nestará, roste to tam všechno samo. Vedoucí povídá, že to místo dobře zná, ale že to tady bude brzo vypadat úplně jinak: ty stromy prý někdo prořeže, trávu vyseká a povedou tam asfaltové chodníčky. Ta představa je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- F) Cestou si vedoucí všimne, že kousek před vámi se schovávají koroptve s malými kuřátky. Dosud nikdy jsi je v přírodě neviděl a chtěl by sis je prohlédnout zblízka, ale vedoucí je nechce rušit, chce se kus cesty vrátit a toto místo obejít. Představa, že ptáčky neuvidíte a také si kvůli nim zajdete, je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- G) Je krásně a jak se den blíží k poledni, udělalo se pořádné parno. I Tobě je vedro a potíš se. Vycházíte z lesa a vedoucí vás vede k rybníku, že jestli chcete, můžete se vykoupat. Plavky sebou máte, rybník vypadá celkem hezky, voda je teplá, ale bahna je v něm po kotníky. Představa vykoupat se v něm je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

Příloha č. 15: Dotazník Vztah k přírodě

- H) Je poledne a u vody vám všem trochu vyhládlo. Vedoucí proto na nedaleké lesní mýtině vyhlásil polední svačinu. Posadili jste se na poražených kládách smrků, všude kolem voní pryskyřice. Snědl jsi chleba, co jsi dostal doma, a chceš se dojíst tatrancou. Hned jak jsi ji ale rozbalil, upadla Ti na zem do mechu a jehličí. Představa zvednout ji ze země a normálně sníst je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- I) Dojídáte. Když jeden z Tvých kamarádů vstává, zahazuje obal od tatranky a vypitou láhev od Coca-Coly do křoví. Taková představa je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- J) Je po obědě, a přichází na Tebe příjemná polední únava. Uvědomuješ si, jaké je teplo a jak je země prohřátá. Vedoucí vyhlašuje polední klid. Představa, že bys usnul přímo ve vysoké trávě, je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- K) Ještě před koncem poledního klidu se Ti začalo chtít na záchod. Představa zajít si jen tak v lese, navíc bez toaletního papíru (ten jste zapomněli doma), na velkou je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- L) Jdete dál a najednou, skoro z ničeho nic, se přihnala vydatná přeháňka. Není se kam schovat před deštěm, nemáš pláštěnku ani deštník. Taková představa je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- M) Přeháňka je hned pryč, ale vy jste trochu mokří. Váš vedoucí má naštěstí blízko jednoho kamaráda, a tak se u něj na chalupě stavujete. Sušíte si u něj věci, schnou rychle. Mezitím si můžete pochutnat na hrozně dobré svačině, kterou pro Vás kamarád vedoucího přichystal. Na oplátku mu nabízíte, že mu pomůžete chvílku s prací na jeho velké zahradě. Všude je spousty spadáných a již hnijících jablek, a vy je začínáte sbírat. Představa, že sbíráš shnilá jablka holýma rukama, je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- N) Váš hostitel je rád, že jste mu pomohli. Je to lesník, a tak vám všem nabídl, že s vámi na jaře pojede na výlet, kde vám bude povídat o lese, a vy se dozvíte o českých rostlinách a živočiších, co ještě nevíte. Představa zúčastnit se takového výletu je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- O) Vedoucímu se asi s kamarádem dobře povídá a říká, že není kam pospíchat. Kamarádova chalupa je ale na kraji lesa a vedoucí vám proto dává „rozchod“ - že si máte sami v lese najít nějakou zábavu. Představa, že se máte v lese zabavit sami je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- P) Rozloučili jste se s vaším hostitelem a začínáte se pomalu vracet. Vedoucí říká, že je škoda, že jste si nevzali věci na přespání do přírody. Mohli jste dneska spát pod širákem, je dobré počasí. Představa spát v přírodě je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

- Q) V autobuse vám dospělý říká, že nějaký výlet by chtěl udělat i příští víkend. Zvažuje, že by se jelo někam do přírody tak jako dneska nebo byste mohli jet do

Příloha č. 15: Dotazník Vztah k přírodě

- nějakého velkého obchodáku na celý den. Představa, že by se z těchto dvou možností rozhodl nakonec pro obchodák, je pro Tebe...

1 2 3 4 5 6 7

2. Dopln, prosím, vlastními slovy

Na jaké TŘI chvíle budeš z dnešního výletu nejraději vzpomínat?

1. _____

2. _____

3. _____

Na jaké TŘI chvíle budeš vzpomínat nejméně rád?

1. _____

2. _____

3. _____

3. Zakroužkuj číslici podle toho, co si myslíš: (1... vůbec, 7... moc)

Jak se Ti tenhle výlet líbil?

1 2 3 4 5 6 7

Byl Ti vedoucí sympatický?

1 2 3 4 5 6 7

Štval Tě?

1 2 3 4 5 6 7

... pokud Tě štval, čím to bylo ? .....

4. Pár otázek na konec:

Kolik Ti je let? _____

Zakroužkuj: Jsem výletník – výletnice.

Máš nějakou alergii? ano - ne * Pokud ano, jakou? .....

Moc děkujeme za Tvoje odpovědi! Přejeme Ti hodně vydařených výletů!!!

Příloha č. 16: Almanach příběhů kalenského údolí

